

 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

١٤٤٤

1964

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს მფარველთა
კავშირის აჭარის
განყოფილების ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ფრ. ხალვაში — ლექსები	3
კ. ლორია — ჩემი სტუმარი და მასპინძელი (მოთხრობა)	6
ნ. გვარიშვილი — ლექსები	20
ჟ. ჯაყელი — მამა (მოთხრობა)	23
მ. როშვა — ლექსები	43
ჟ. ქათამაძე — ლექსები	45
ნ. მოღვიძლე — სოფელში (მოთხრობა)	47
მ. ზოიძე — სიუჟეტური (ლექსი)	58

პრიტიკა და კუბლიცისტიკა

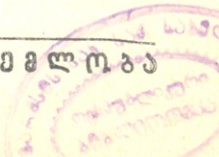
რ. კომასიძე — ორი მხარის ძმური მეგობრობის კავშირი	59
ალ. ჩავჭავჭავაძე — ლირიკულისა და პუბლიცისტურის შერწყმის ოსტატობა აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში	63
ბ. მამცვლი — კირილე ლორთქიფანიძე და ახალი სალიტერატურო ენის საკითხი	74
პ. ნაცვლიშვილი — სოციალისტური რეალიზმით შთაგონებული ლექსი	78
ს. თურნაშვილი — ანდრე სტილის რეალიზმი	80

8146

6

1964

ნოემბერი
დეკემბერი

წიგნის თარო

ი. ელოშვილი — გულწრფელი
მოთხოვნები 87

სატირა და იუმორი

ხ. მაღლაფერიძე — როგორ გავხდი
ვაჟკაცი 90

ჟურნალ „ლიტერატურული აჭარის“
1964 წლის ნომრების შინაარსი . . . 93

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი),
პ. ლორია, ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ჟიღონ ხალვაში

ახალგაზრდობა

თქვენი ნაბიჯი ყრუანტელად მიწას დაუვლის,
 სხვა სამყაროთა გელით სივრცე და სასწაული.
 თქვენი იმედით ყველა ხეზე იშლება კვირტი,
 თქვენი იმედით უდაბნოსკენ მდინარე მიდის.
 მიწის სისქეში ჩაძინებულ უცნობ საბადოს
 თქვენი იმედით თავის თავი უნდა დაბადოს.
 ქალაქს შენება უხარია თქვენი იმედით.
 სოფელი გიმზერს მოლოდინით და გაღიმებით.
 მთებში ჩაწოლილ, დაძველებულ, დაღლილ შარავნებს
 სწამთ თქვენი ხელი გაახლებს, გაალმავებს.
 თქვენი იმედით მიწისპირი ხატა მაისმა,
 ანთებს სიწითლე ყაყაჩოებს ცეცხლის ალისა.
 ყაყაჩოსფერით შეღებილი ეს ჩვენი დროშა
 ბევრჯერ დახვრიტეს, დაწვეს, დაჭრეს და მაინც მორჩა.
 თქვენი იმედით რაიხსტაფის ნისლიან თავზე
 ეს დროშა ბრძოლით აიტანეს და ძმებმა დასვეს.
 თქვენთვის რამდენი მამა რუჯა ომის სიცხემა,
 არ შეიძლება იმ იმედთა გადავიწყება.
 თქვენ თავადა ხართ ჩვენი ხალხის ხვალეც, იმედიც,
 თქვენშია სულ სხვა შოთა, ბრუნო თუ არქიმედი.
 დრო დამწიფდება გენიათა ახალ მოსავლით,
 ხალხი იზრდება ნიჭიერი, პატიოსანი.
 მღვრიე წარსულმა ჩვენი სული ვეღარ მოღალა,
 დიდება კაცის გამარჯვებას და მის მომავალს.

როდესაც გინდა რაღაც უთხრა
ქალაქებს, სოფლებს, ადამიანებს
და გესმის სიტყვის მხურვალე სუნთქვა, —
სიტყვა კი მაინც რომ აგვიანებს,

მწარე ეპყვები შემოგესევა
და უხერხულობ, თითქოს ვალი გაქვს
და გსურს პირდაპირ ბომბი ესროლო
კალმის წინაშე დამდგარ ბარიკადს...

ზღვა ჩემს წინაა, ავი, მღელვარი,
შემომიბერე, დიდო ნიავო,
რომ გაუვალი, გაუთელავი,
გაუკაფავი გზით გავიარო!

შორს, ახალ-ახალ მოსახვევებში
ჩრდილებს დავეძებ დაღლილ-მტვრიანი,
ისევ და ისევ რომ მადლელებდეს
ცის სიმაღლე და მიწის ტრიალი.

დამიწებული, დავიწყებული
წიგნივით ძველი წლები ვიკითხო,
მაგრამ ახალი ალით შებურვილ
განთიადების მზე წავიკიდო.

ვთქვა: ამ სიმაღლის, ამ სიფართოვის,
ამ სიხარულის ვარ მონაწილე.
მოდო, ზამთარო, მე დამათოვე!
მოდო, ზაფხულო, მე დამაწვიმე!

გულს ჩავაბარებ მშობელ მთა-ბარებს,
ვერ ვუღალატებ სიტყვას იქაურს,
ყველა ავდარი მე დამაბრალეთ,
ოღონდ მიეცით დარი სიყვარულს.

ამგვარ ამინდში, რომ იყო გულქვაც,
სიტყვით გაადნობ ყველა სიავეს,
და მოგინდება რაღაცა უთხრა
ქალაქებს, სოფლებს, ადამიანებს.

თვალეზო, შორი ღამით საესენო,
რატომ გაცილდით მშობლიურ ყურეს?!
(თუმცა სიყვარულს თუ კი ვახსენებ,
მაშინ ამ წასვლას ვერ გაგიმტყუნებ).
ოი, კოლხური მთვარევე, მედეა,
ალერსის ღმერთო, ტრფობის ტკივილო,
ათას წლებშიაც ვერ დაეტევა
შენი წვა, შენი ხმა უღიმელო.
ცრემლამომშრალი თვალეზო შავო,
ფაზისის ჩქერი ხომ მოგენატრათ?..
კოლხეთი გინდა სულში გამალო,
რადგან ის ღირდა გულის ტკენადა.
გულს ტკენა მაინც აღარ გაუვლის,
იგი მერმისის ძარღვშიც გადავა,
ჩვენ ვილეოდით სხვის სიყვარულში,
სხვამ სიძულვილით ვერ გაგვათავა.

რატომღაც ადრე გამეღვიძება

რატომღაც ადრე გამეღვიძება,
ღლე შემომწვდება თეთრი ხელებით
და გათენებით გაღიმებული
მომესალმება ცა და ხმელეთი.
დამენანება წუთი ყოველი,
რაც რომ დავხარჯე თვალდახუჭულმა,
რადგან ფანჯრიდან ცა გაბადრული
მესაუბრება თითქოს მუნჯურად.
მგონია ყველა თვალეზს მე ვავსებ
ღიმელობით
და რომ გულს დავუჯერო, —
ყოველ დილაზე სახლში ამ კარებს
ვერ გააღებენ სხვები უჩემოდ.

პარმენ ლორია

ჩემი სტუმარი და მასპინძელი

იგი სრულიად მოულოდნელად მესტუმრა.

მომესალმა, ბოდიში მოიხადა და ოთახში შემოვიდა.

გაგიკვირდებათ ჩემი მოსვლათ, მითხრა და მიიხედ-მოიხედა.

გაკვირვებით არ გამკვირვებია, რადგან ქართველი კაცის ოჯახში სტუმარს რა გამოლევს, მაგრამ მეუცხოვა კი ამ უცნობის მოსვლა.

დაბრძანდით-მეთქი, ეთხოვე და სკამი მივართვი.

მან კვლავ ბოდიში მოიხადა, სკამი მოხერხებულად დაიდგა და ჩამოჯდა.

— მე თქვენ ვერ მიცნობთ. — პირდაპირ დაიწყო მან. — აქვე მახლობელი სოფლიდან ვარ. დიდი ხანია მინდოდა თქვენი გაცნობა, მაგრამ ვერ მოვახერხე. შეწუხებაც დამერიდა.

აქ მე სათქმელი აღარაფერი მქონდა, მაგრამ რაღაც მაინც ჩავილაპარაკე, რომლის აზრი არც მას გაუგია და არც მე მესმოდა.

ისევ მან განაგრძო:

— უსწავლელი კაცი ვარ, ბევრი არაფერი ვიცი, მაგრამ გამოცდილება არ მაკლია და ზოგისათვის კარგი რჩევის მიცემაც შემიძლია, — თქვა და ისე შემომხედა, თითქოს სურდა შეემოწმებინა, როგორ გავლენას ახდენდა ჩემზე მისი სტუმრობა და საუბარი.

— გამოცდილება დიდი განძია, ჩემო ბატონო. — მოუწუნე მე.

— ჰო, გამოცდილება დიდი მაქვს. — და უხერხულად შეიშმუშნა. — მე რომ მინახავს და გამომივლია, იგი რომ კაცმა დაწეროს, ძალიან დიდი წიგნი გამოვა.

ახლა უკვე გასაგები გახდა ჩემთვის მისი სტუმრობის მიზეზი...

ბევრი შესანიშნავი ამბავი მომისმენია ასე მოულოდნელი სტუმრისა-

გან. ბევრი საინტერესო ცნობა შემიკრებია. იმ ამბავთაგან ბევრი დამიწე-
რია და გამომიქვეყნებია, მაგრამ ძალიან ბევრი ჯერ კიდევ ხელუხლებელი
მიღავია განჩინაში. ალბათ, ათი სიცოცხლეს არ მეყოფა მათ დასწმუნება-
ვებლად.

საინტერესოა ამ ქვეყნად ცხოვრება და ადამიანთა სულიერ სამყარო-
ში ჰერეტა.

— ხომ არ გაწუხებთ, დროს ხომ არ გართმევთ? — წუხს სტუმარი.

— როგორ გეკადრებათ! — ვამშვიდებ მე. — ვილაპარაკოთ, ვისაუბ-
როთ, ამასობაში დიასახლისიც იცისრებს რამეს და...

ჩემი სტუმარი მშვიდდება. გამბედაობა და სითამამე ემატება. სურს
წამოიწყოს და მიამბოს ის, რის სათქმელადაც მოსულა, მაგრამ ყოყმანობს,
არ იცის საიდან და როგორ დაიწყოს, რომ უფრო მიიზიდოს ჩემი ყურად-
ღება.

მე ვიცნობ ჩემი „პაციენტების“ ბუნებასა და ხასიათს.

ზოგი მეტისმეტად თამამი და გაბედულია, მტკიცედ დარწმუნებული,
რომ მისი თავგადასავალი თუ დაიწერა და წიგნად იქცა, ხელიდან ხელში
საგოგმანები იქნება. კაცობრიობა ისწავლის მისგან ცხოვრებასა და გამო-
ცდილებას.

ზოგი უფრო ფრთხილი და მოკრძალებულია, კარგა გრძელი ცხოვრე-
ბის გზაც გაუვლია, გამოცდილებაც დაუგროვებია, ავ-კარგიც ბევრი უნა-
ხავს და ჭირ-ვარამიც, მაგრამ მისი გამოქვეყნება და გამხელა არ მიაჩნია
საჭიროდ და სასარგებლოდ, თუმცა არც ის უნდა, რომ ყველაფერი გაი-
ყოლიოს უთქმელი და გაუმხელელი.

აღსარების სურვილი, ალბათ, ყოველ ადამიანს ებადება ასაკის ამა
თუ იმ პერიოდში და ეძებს ვინმეს გაანდოს იგი.

ჩემი სტუმარი სამოც წელს მიღწეული ვაჟაკია. თმაში ერთი ღერი
თეთრი არ ურევია, თუმცა ძალიან მოტეხილია და ფიზიკურად დასუსტე-
ბული.

ვისაც ჩემი ახალგაზრდობა არ უნახავს, ჩემი სიბერე ღმერთმა ნუ ანა-
ხოსო, არის თქმულბა.

ვინ იცის, შეიძლება ასეთი იყოს ჩემი სტუმარიც, მაგრამ ჩვენს დრო-
ში სამოცი წელი ხომ არ ითვლება სიბერისა და მოტეხილობის ასაკად?!
მაგრამ გააჩნია, როგორი სიმძიმე ჰქონდა განვლილ წლებს.

— საქმეც ესაა, ჩემო ბატონო. — ამბობს ჩემი სტუმარი. — ყველასათ-
ვის ხომ ერთნაირად არ ღებდა ზაფხული.

— შეიძლება. — ვეთანხმები მე და ვჩქარობ მალე მიამბოს, რის თქმაც
სურს და რაც მას აწუხებს.

იგი ისევ ბოდის იხდის, ისევ მეკითხება, ხელს ხომ არ გიშლი, კვლავ ეძებს ამბის შესაფერ დასაწყისს და, ბოლოს, იწყებს თხრობას.

* * *

— მეიკლა ერთი კაცი ჩვენს გვარში. მეიკლა მეორე კაცი იმათ გვარში. მეიკლა მესამე კაცი ჩვენს გვარში, მეიკლა მეოთხე კაცი იმეების გვარში. მეიკლა მეოთხე კაცი ჩვენს გვარში, მეიკლა...

— კმარა, კმარა! — შევაწყვეტინე მე. — ამდენ „მეიკლა-მეიკლაში“ ხომ სულ ამოჟღერდით ერთმანეთს?!

— ალბათ, ასე იქნებოდა, მთავრობა და კეთილი ხალხი რომ არ მოგვევლებოდა. — მეთანხმება სტუმარი.

— მერე, კარგია ასეთი საქციელი და მოქმედება?

არ არის კარგით, მეთანხმება იგი, მაგრამ მთხოვს, მისი ამბავი ბოლომდე მოვისმინო.

— განაგრძეთ!

და ის განაგრძობს.

— მეიკლა კიდევ კაცი და... ტყე გახდა მკვლელის ბინა და საბუდარი. ბეჯითად შემომყურებს ჩემი სტუმარი.

— და იმ მკვლელობის შემდეგ ავაზაკი და მძარცველი გახდი? — ეკითხები მე.

არაო, ამბობს ჩემი სტუმარი.

— ტყედ გავედი, მაგრამ არც ვინმე გამიძარცვავს, არც ვინმე შემიწუხებია. — იმართლებს თავს უცნობი.

თუ ვინმე სამადლოდ ლუკმას მისცემდა, ის იყო მისი სარჩო და საარსებო.

ემალებოდა ხელისუფლებას. ეშინოდა სისხლის ასაღებად ამხედრებული გვარეულობის.

მოსვენება და ძილი არ ჰქონდა ტყეში გავარდნილს...

ყოველი ბუჩქიდან მოსისხლეოთა ტყვიას ელოდა, ყოველ კაცში ხელისუფლების წარმომადგენელს ხედავდა.

წამება იყო, აუწერელი წამება ის დღეები და ღამეები.

და აბა რამდენ ხანს უნდა გაეძლო ასე?

მოტყდა, მოიქანცა, დაუძლურდა და...

მთავრობას უფრო ენდო და დანებდა ბოლოს.

სისხლის აღების ნიადაგზე კაცის მკვლელს დაზოგვა არა აქვს...

არც დაზოგვს.

დასაჯეს მთელი სიმკაცრით, თუმცა სიცოცხლე შეუნარჩუნეს...

— ჰოდა, დამიწერე ასეთი წიგნი. — ხვეწნით მეუბნება იგი. — მევლუდაზე უკეთესი გამოვა.... არ იქნება საინტერესო?

— მაგრამ შენს სახელსა და შთამომავლობას ვერაფერს ეტყვის საზოგადოება და სასიამოვნოს. — ვუბასუხე მე და ვუხსნი მეველედ დიდიხანადაა ყაჩაღად გავარდნის სოციალურ-პოლიტიკურ მნიშვნელობას. მას შემდეგ, რაც ხალხში ჰქონდა, ხალხს ის უყვარდა, ინახავდა და მფარველობდა. მაგრამ სისხლის ამღებ კაცისმკვლელს, აბა, რა სახელი და ფასი უნდა ჰქონდეს ხალხის თვალში?

სტუმარი მეთანხმება, მაგრამ ასეთი წიგნის დაწერა მაინც საჭიროდ და სასარგებლოდ მიაჩნია.

— ნახვენ, წაიკითხვენ, ჩაფიქრდებიან, დაუკვირდებიან და სხვა აღარ გაიმეორებს ამგვარ სამარცხვინო საქმეს.

ამაში კი შემიძლია დავეთანხმო.

სისხლის აღება ძველი და მავნე გადმონაშთია, მაგრამ არა მგონია იგი გარედან შემოტანილი იყოს, როგორც ზოგი ფიქრობს.

სისხლის დაცვა და შემონახვა იმ ხალხში უფროა გავრცელებული, რომელიც გვარს უფროთხილდება და წმიდათა-წმიდად სთვლის. საგვარეულო სისხლი ნათესაურ სისხლად არის აღიარებული და მისი შებღალვა ცოდვად ითვლება.

ასეთია ქართველი ხალხი. ამიტომაც ყველაზე უფრო აქ არის დაცული და შემონახული გვარის სიწმინდე.

საგვარეულო სისხლის აღებაც აქედან მოდის.

მეგვარის სისხლს მეგვარე იღებს, გვარი გვარს მიდგება ამოსაყლედ და მოსასპობად.

დამნაშავეს, თუ შეძლება და ოქრო ჰქონდა, მკაცრი სასჯელი ასცილდებოდა. ავაზაკი და მკვლელიც იშორებდა თავიდან სასჯელს ასეთივე საშუალებით. მაგრამ მართალ კაცს, კანონისაგან გამტყუნებულსა და შეწუხებულს, რა დარჩენოდა, თუ არა საკუთარი ხელით სამართლის გაჩენა?

და უკანონობამ წარმოშვა უარესი უკანონობა და სიმახინჯე — სისხლის აღება.

მაჰმადიანურმა სარწმუნოებამ მხოლოდ წააქეზა სისხლის აღების ნიშნად მკვლელობა და სისხლის ამღებს სამოთხეში მოსვენება აღუთქვა.

— ჰო, შეიძლება დაიწეროს ამაზე წიგნი, მაგრამ შენ რომ დარჩენაწყენი და შეურაცხყოფილი? — ვეკითხები ჩემს სტუმარს.

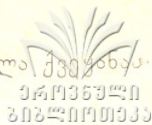
— მე? ოღონდ სხვას არგოს. საქმისათვის იყოს კარგი და ჩემს თავს არ ვჩივი... ჩვენი შვილები და შვილიშვილები ნუ გაიმეორებენ ასეთ საჯაყსა და მავნე საქციელს...

ამოიოხრა და...

— აფსუს, რა ახალგაზრდობა შევალე უგნურ საქმეს და საქციელს! ნანობს. გმობს. რატომ იარა ტყე-ტყე იმდენ ხანს? რატომ ეგდო ციხე-

ში, რად გაატარა ათი წელი გადასახლებაში, რატომ შეაძულა ქვეყნისა-
თავი?

ნანობს...

მაგრამ...

„თავს სინანული სჯობია ბოლოჯამს დანანებასა“.

ან კიდევ:

„ასჯერ გაზომე, ერთხელ გასჭერი“.

ჩემს თანამოსაუბრეს კი ერთხელაც არ გაუზომავს, ისე გამოჰკრა ჩახმახს თითი და...

„მეიკლა“ მეხუთე კაცი. დაიქცა კიდევ ერთი ოჯახი, ატირდა კიდევ ერთი დედა და დაობლდა კიდევ ერთის ცოლ-შვილი.

— რად ვიყავ ისე სულელი, ისე შეუგნებელი რად ვიყავ, ასეთი საქმე რად ჩავიდინე. — საყვედურობდა მისი თვალები.

ამბავი ორმოცი წლის წინანდელია, მაგრამ მისი სიმწვავე აქამდე მოჰყოლია ჩემს მოსაუბრეს.

ჭაბუკი იყო მაშინ, სულ ახალგაზრდა. სისხლი ერჩოდა, ღონე ერჩოდა, იარაღი იცოდა და თავი მოსწონდა.

მაშინ წამოიწყო ის საბედისწერო ამბავი იმ სოფელში, რომელიც მალე გაიგო ყველამ.

მაშინ გავარდა თოფი პირველად ამ ორ გვარს შორის და მისი ხმა დიდხანს არ შეწყვეტილა. ექო გადადიოდა ექოდ და შორს მიიწევდა.

საუკეთესო ვაჟაკები იღუპებოდნენ შეუგნებლობისა და უცნობის შედეგად.

ორი სავარეულო იდგა პირისპირ სამტროდ. ორი გვარი.

და არ იტყვი, როგორი გვარი?

* * *

იყო და არა იყო რა... მაგრამ არა. ეს ზღაპარი ხომ არაა, ასე რომ ღავიწყოთ. ნამდვილი ამბავია. შეიძლება ვარიანტები ჰქონდეს, მაგრამ ბოლო ერთი აქვს, ამბავიც ერთია.

ახლა ჩვენ ერთ-ერთი ვარიანტით ვისარგებლოთ.

ქობულეთელმა ფაშამ (ზოგის თქმით, ალი-ფაშამ) ახალგაზრდა კარგი ვაჟაკი ძმები შეასახელა, სტამბოლში სულთანს საჩუქრად ლამაზი ასული უნდა მივართვა და მომიძებნეთ და მომგვარეთო.

ახალგაზრდები ლამაზი ქალის მოსატაცებლად გურიაში გადავიდნენ.

ბევრი იარეს. ბევრი ეძებეს. იხეტიალეს აღმა-დაღმა, მაგრამ ხელმი-საწვდომად ლამაზი ქალი ვერსად დალანდეს.

ბოლოს, ერთ სოფელში, წყაროსთან ქალი შენიშნეს. ქალი მართლაც
ძალიან ლამაზი და ტანადი იყო.

ბევრი აღარ დაუყოვნებიათ, მივარდნენ, ქალს პირი აუკრეს, თავზე
დიდი ტომარა ჩამოაცვეს, მოიგდეს ცხენზე და გამოიტაცეს.

საზღვარზე გადმოსვლამდე სულ ჭენებით მოჰყავდათ ცხენები, შემ-
დეგ ცხენებსაც შეღავათი მისცეს და ქალსაც შეუხსნეს ხელ-ფეხი და აკ-
რული პირი.

იმდენი წვალეების შემდეგ ქალი შელახულიყო, ისე აღარ უბრწყინავ-
და თვალები, სახეც შესცვლოდა. მომტაცებლებმა იფიქრეს — ფაშას ასე
დაღლილი ქალი რომ მიეგვაროთ, იქნებ არ მოეწონოსო და გადაწყვიტეს
ჯერ სახლში მიეყვანათ, დაესვენებინათ და ფაშას შემდეგ ხლებოდნენ.

ასეც მოიქცნენ, მიიყვანეს თავის ოჯახში და დედას ჩააბარეს.

ვაჟების დედას ძალიან შეებრაღა ეს უბედური ადამიანი, მაგრამ
აბა რით დახმარებოდა?

ქალი კი ტიროდა და ტიროდა. იხვეწებოდა, მომკალით, აქვე ჩამაგ-
დეთ ორმოში და მიწა წამაყარეთ, ოღონდ ნუ გამყიდით, სამუდამო სა-
ტანჯველს ნუ მიმცემთო.

ტირილი და გოდება ქალს ვერ იხსნიდა, მწარე ხვედრს ამით ვერ
აიციდენდა, თუმცა სილამაზემ და ტანადობამ მისი ბედი ნაწილობრივ მა-
ინც შემოაბრუნა.

უფროს ძმას მოეწონა მოტაცებული.

— გოგო ლამაზია. მასეთი რძალი დაამშვენებდა ოჯახს, — გაანდო მან
ძმას.

— ასე თუ მოგწონს, უთხარ და შეირთე! — ურჩია ძმამ.

— მაგრამ ფაშას?!

— სიკვდილი და თვალის დაფსება! — მიუგო უმცროსმა. — ყველა-
ფერი კარგი მას უნდა ჰქონდეს?! ნენეს კითხე, ნახე რას გირჩევს.

ძმამ მოიწონა ძმის აზრი და თავისი სურვილი დედას გაანდო.

ვაჟების დედას არ გაკვირვებია შვილის სურვილი. მართლაც არ იყო
ოჯახიდან გასაშვები ასეთი ქალი და...

თანახმა ვარო. — უთხრა ვაჟს დედამ და მოტაცებულ ქალთან შევი-
და, რომ ეს სასიხარულო ამბავი ეცნობებინა და როგორც რძალი დაელოცა.
ქალმა უარი თქვა და ტირილი მორთო.

— მომკალით, მომისპეთ სიცოცხლე და მაგაზე ყაბუღს არ გავხდე-
ბი, ასეთ საჯაყ საქმეს ვერ ჩავიდენ.

— რატომ, შვილო, რატომ? — დაუწყო მოფერება ოჯახის დედამ. —
ეს ორი ვაჟი მყავს, ოჯახი მსუყედ მაქვს, თავი შეგვენახებო. ქალბატო-

ნივით იცხოვრებ. — და აუწერა, თუ რა უბედურება მოელოდა ქვეყანასა-
ში, უტხო ქვეყანასა და ხალხში.

— ფაშა დიდია და ყველაფრის შემძლე, იგი ქონებით დატვირთულია, სულთანი ქვეყნის პატრონია და მისი უფლებები განუსაზღვრელი, მაგრამ მათთან ცხოვრებას და მათ ხელში ყოფნას ჩვენისთანა ადამიანებთან ყოფ-
ნა გერჩიოს.

— არ მინდა... არც მათთან მინდა, არც თქვენთან! გესმით?! თქვენ ყველა ერთნაირი ბოროტები და ურჯულონი ხართ. — და მოტაცებულ ქალს ცრემლები წასკდა.

— მაშ რა გინდა, შვილო? მითხარი, იქნებ წავადგე შენს უბედურე-
ბას! — კეთილი გული აჩვენა დიასახლისმა. — იქნებ გიშველო რამე?!

— თუ მართლაც ასე კეთილი და სანდო ხარ, შენ თათრის ქალო და მტაცებელი შვილების დედავ, შეიბრალე ჩემი უმწეო დედა და მის შვილს უშველე. მიეცი შხამი, ან თქვენებური დანით გაუპე მკერდი და სიცოცხ-
ლეს გამოასალმე... — მუხლებზე დაეშვა მოტაცებული ქალი და ცრემლე-
ბად იქცა.

ვაჟების დედას გული დაეწვა. უფრო შეებრაღა ეს უტხო ქალი, მაგ-
რამ შეურაცხყოფამ და საყვედურმა აანთო იგი.

— ადექი ზეზე! — წყრომით უთხრა მას. — თათარი არ ვარ, თუმცა მაჰმადის რჯულს ვემსახურები. ერთი მოდგმის ვართ, ერთი სისხლს, ქართულ ენაზე მოლაპარაკე. ჩვენი ძველები იქებოდნენ ქართველობითა და ვაჟკაცობით! შენ ტყვე ქალი ხარ, მოტაცებული. მეც არ მინდა, რომ ასე იყოს, მაგრამ ცხოვრების უსამართლობას განა ჩემისთანა ერთი და ორი გამოასწორებს?! საქმროდ ჩემს ვაჟს ვერ დაიწუნებ. ვერ მიაყენებ შეურაცხყოფას თავმომწონე ვაჟს... სასიკვდილოდ კი ვერ გაგიმეტებ, ბედ-
შავი დედის ნაშობო შვილო... აილე ხელი ურჩობაზე და ჩემი ოჯახის უფ-
როსი რძლის ადგილი დაიკავე.

— არა, ასე ვერ მოვიქცევი! ქართველი ქალი ქმრის სიცოცხლეში ვერ გათხოვდება.

— ქმრის სიცოცხლეში?

— დიახ. მე ქმარი მყავს და მალე შვილიც შემეძინება!

— აჰ, უბედურ ჩემს თავს! — ლოყაზე დაისვა თითები ვაჟების დე-
დამ. — ეს რამოდენა ცოდვა ჩაუდენია ჩემს შვილებს იმ წყეულთა შესა-
ხელებით, მაგრამ ახლა რომ არაფერი ეწამლება ამ სნეულებას? ვეტყვი ჩემს ბიჭებს, იქნებ მათ იპოვონ გამოსავალი!

მაგის შერთვაზე ხელს არ ავიღებ, თუნდაც ორი ქმარიც ჰყავდესო, ჯიუტად თქვა უფროსმა ვაჟმა და უმცროსმაც არ გაუმტყუნა ეს განაფიქრი.
რალა უნდა ექნა მოტაცებულს?

იქნებ, მეორედ გვირგვინს თავის განწირვა აჯობებდა?

მაგრამ ის უცოდველი ადამიანი?

ერთი კვირაა აგრძნობინა, რომ არსებობს და ცოცხალია. ცოცხალია და ელოდება სინათლის ხილვას. მერე, ვინ იცის, ვინ იქნება და რას მოიტანს ახალს ამქვეყნად!..

დედისათვის ყველაზე ძვირფასია ჯერ უხილავი პირველი შვილის ხმის გაგონება.

არა! არ შეიძლება მოიკლას იგი, რომელიც ცოცხალია და ქვეყნის დანახვას ელოდება.

და მოტაცებული ქალი დათანხმდა მომტაცებელს, მხოლოდ ერთი პირობით:

თუ ქალი დაიბადებოდა, მიეთხოვებინათ იგი შეძლებული ოჯახის შვილისა და რჩეული ვაჟკაცისათვის მდიდარი მზითველითა და სამკაულებით; ხოლო თუ ვაჟი იქნებოდა, შეენარჩუნებინათ მამის გვარი და აქაურ ქონებაში წილი დაედოთ.

პირობა არ იყო მიუღლებელი და მოწმეთა თანდასწრებით დაამტკიცეს იგი.

ქალს მალე შეეძინა მშვენიერი და ლამაზი ბიჭი. მას ემინ დაარქვეს და მამის გვარზე ჩასწერეს.

* * *

— დაიცა, დაიცა! — შევაწყვეტინე სიტყვა სტუმარს. — ეს ზღაპარია თუ სინამდვილე?

— მართალი ამბავია, ბატონო! ემინ-აღას ვაჟკაცობის ამბავი მოფენილი იყო ღუნიაზე. — მიპასუხა მან და მომიყვა, თუ როგორ გამრავლდნენ მოტაცებული ქალის ვაჟის შვილები ქობულეთის მიწაზე.

გამიგონია თუ წამიკითხავს მსგავსი ამბავი.

დიახ, ნამდვილად წამიკითხავს ასეთი ამბავი.

ჩაფიქრდი და მოვიგონე კიდევაც.

წამიკითხავს. წამიკითხავს, მაგრამ არა რომელიმე დაბეჭდილ წიგნში, არამედ ხელნაწერში. იგი შვიდი თუ რვა წლის წინათ მომიტანა ერთმა ახალგაზრდა მასწავლებელმა ქალმა, მთხოვა წამეკითხა და ჩემი აზრი მეტყვა.

წავიკითხე. ჩანაფიქრი რომანის მეხუთედი თუ იქნებოდა, მაგრამ ისე მომეწონა, რომ ვთხოვე დაემთავრებინა და მოეტანა. უნდა გამოვტყდე, რომ ამ თემაზე და ასე კარგად დაწყებული რომანი არ წამიკითხავს.

სამწუხაროდ, ჩემი თხოვნა და რჩევა არ შეასრულა ავტორმა, არც წერილზე მიპასუხა. არ ვიცი რატომ მიაწება თავი ამ საჭირო და მეტად კეთილშობილურ საქმეს.

— შეიძლება მას უთხრა ვინმემ ეს ამბავი. — მეუბნება ჩემი სტუმარი. — არ გახსოვთ, რა გვარია ის ქალი?

— როგორ არა. ჩაწერილი მაქვს. — და ის რვეული მოვძებნე, რომელშიც მსგავს იშვიათ ამბებს ვიწერ.

„1957 წელი, 20 აპრილი. წავიკითხე ახალგაზრდა მასწავლებელი ქალის ნუნუ იუსუფის ასულ ცეცხლადის ხელნაწერი რომანი „ჩოლოქი“.

— ცეცხლადის?! — შემაჩერა ჩემმა სტუმარმა. — ეცოდინება... ნამდვილად იცის ეს ამბავი... დიახ, ცეცხლადებს ყველას ეცოდინება. — ათურ-დათურა ფერი ჩემს თანამოსაუბრეს, ხან კმაყოფილებით გაებადრა სახე, ხან წყენამ დაუნაღვლიანა.

კარგი ვაჟკაცები გამოდიან ცეცხლადებშიო, — დაუმატა ჩემთვის სავსებით გაუგებრად.

— მე კი ცეცხლადის ქალზე მოგახსენებთ, იმ რომანის დამწერზე და არა ვაჟკაცებზე-მეთქი, — მოვაგონე მე.

— ჰო, ვიცი, მაგრამ მე ვაჟკაცებზე ვამბობ. იმ ქალის ქმარი ცეცხლადე იყო.

— რომელი ქალის?

— იმ მოტაცებული ქალის. მისი სახელი ელენე ყოფილა, ბაქარადის ასული, მგალობლიშვილის მეუღლე.

— მოტაცებული ქალი?

— დიახ. იმ ქალმა მოამრავლა ჩვენს კუთხეში მგალობლიშვილები და ცეცხლადეები.

ალბათ, ამ ამბებზედაც ილაპარაკებდა „ჩოლოქის“ ავტორი, ნაწარმოებები რომ დაემთავრებინა. ახლა უფრო დამენანა იმ წამოწყების შეფერხება.

— მაშ, აქაური მგალობლიშვილები გურული მგალობლიშვილების ასე ახლობელი მონათესავენი არიან?

დიახ, ასეაო, მიბასუხა ჩემმა სტუმარმა და ზოგი რამ დამატებით მომიყვა.

როცა აჭარა დედა-სამშობლოს დაუბრუნდა და ჩოლოქზე საზღვარი წაიშალა, აქაურმა მგალობლიშვილებმა მოინახულეს წინაპართა შთამომავალნი, გაეცნენ იქაურ ვაჟკაცებს და ქალიშვილებს, აღადგინეს ნათესაობა და დამეგობრდნენ.

— ასე გამოდის, რომ ეს ორი გვარი, ცეცხლადეები და მგალობლიშვილები ერთი დედისაგან მოდიან?

— დიახ, ასეა და სამწუხარო სწორედ ის არის, რომ ამ ორ გვარს შორის გავარდა თოფი, რომელმაც იმდენი ვაჟკაცის სიცოცხლე შეიწირა. — გულის ტკივილით ამბობს ჩემი სტუმარი და ნანობს, ასეთი უგუნურობა რომ ჩაიდინეს.

დაგვიანებული სინანულია, მაგრამ მაინც კარგია, რომ ეს სინანული შეგნებაში შევიდა და წარსულის შეცდომები და დანაშაული აღარ გხმერთდება არა მარტო ამ ორ გვარს შორის. პირიქით, ყველა გვარსავე გმას შორის მეგობრობა, სიყვარული და ძმური ურთიერთობა იქნება.

* * *

მახლობელ სოფელში ვაპირებ წასვლას. ბილეთს ვიღებ და ავტობუსში შევიდივარ.

მანქანა იესება მგზავრებით. ჩემი ყოფილი სტუმარიც შემოვიდა ნაცილ-ნავაჭრით. დამინახა, მიცნო და ესიამოვნა. მეც გამეხარდა მისი დანახვა.

როგორ ბრძანდებითო, მოვიკითხეთ ერთმანეთი და ერთად დავსხედით.

— სად მიბრძანდებით? — მეკითხება ის და მეც ვუპასუხებ.

— ჩვენი სოფლისკენ გქონიათ გზა. მაშ ახლა კი მესტუმრებით და ჩემს ოჯახსაც გაეცნობით. — მთავაზობს იგი და ამ თხოვნას დაბეჯითებით იმეორებს. — დიდ ხანს არ შეგაყოვნებთ, ბევრ დროს არ დაგაკარგვინებთ.

ჩემი გზა ამით არ ბრუნდებოდა და უარი არ მითქვამს. გესტუმრები-მეთქი, მივეცი დასტური.

მანქანა სწრაფად დაიძრა. გასცილდა ქალაქის ქუჩებს, ერთ ადგილას შეუჩვია, შეიღმართა, სალიბურის ჩაის მეურნეობა გადაჭრა, დაღმა დაეშვა და დავაკებაზე მოჩხრიალე ნაკადულის ნაპირს აედევნა.

აქაურობა უცნობი არ არის ჩემთვის. რამდენიმეჯერ ამივლ-ჩამივლია ამ გზაშარაზე ქვეითად, როცა ჩემი რომანის „შვილების“ გმირის რამინ ცისკარაძის სახისა და ხასიათის გამოძერწვაზე ვმუშაობდი, როცა ამ კეთილშობილი გლეხის შეშით დატვირთულ ურემს თვალს ვადევნებდი და მის მიერ შარაზე ნაპოვნ ჩვრებში შეხვეულ პატარა ბიჭუკელას ბედზე ვფიქრობდი.

ეს იყო ორი ათეული წლის წინათ.

მას შემდეგ ბევრი რამ შეიცვალა ცხოვრებაშიც და ადამიანთა შეგნებაშიც.

ახლა ამ გზაზე ურმებითა და ზურგით აღარ გადააქვთ შეშა, ჭირნახული და მძიმე ტვირთი. ქვეითებსაც იშვიათად შეხვდებით სადმე.

მანქანები და მანქანები.

განიერი და მრავალადგილიანი ავტობუსები, ფერად-ფერადი „ვოლგები“ და ბელურასავით მარდი „მოსკვიჩები“ დასრიალებენ.

ჩვენი მანქანა ამოკლებს გზას და ხევში შედის. ზოგან გაჩერდება, მგზავრს ჩამოსვამს, ზოგან კი ქვეითს აძლევს ადგილს და გზას განაგრძობს.

ჩვენ ამ გაჩერებაზე უნდა ჩამოვიდეთო, მეუბნება ჩემი მამა...
და მეც უსიტყვოდ ვემორჩილები.

ჩამოვდივართ პატარა მდინარის პირას, სადაც რამდენიმე მოსახლე დამკვიდრებულია. ლამაზი ოდა-სახლები და მშვენიერი ეზოები გაუშენებიათ. ასეთივე ეზო-სახლები და ბაღები მოჩანს მახლობელ გორაკზეც.

შუადღეა. ზენიტზე ასული მზე მთელი სიძლიერით ახურებს მიწას... მივყვებით შედმართზე მიკლანკილ ბილიკს, შევდივართ ხეხილით დაბურულ ეზოში და ლამაზ სახლს ვუახლოვდებით.

* * *

ჩემი მასპინძლის ოდა-სახლი გორაკზეა წამომდგარი. იგი ძველ ყაიდაზეა აშენებული, ქვის პალატზე გაუსკვნიათ ხის საძირკველი. ბინა უბრალოდ მორთულია და სუფთად ალაგებული. ძვირფასი ავეჯით ვერ ბრწყინავს, მდიდრული იერი არა აქვს, მაგრამ არც სიღარიბის ბეჭედი აზის. ადრინდელი თავადიშვილი, ბეგი, ან ალა, ალბათ, იამაყებდა ასეთი სახლ-კართა და მორთულობით.

ვეცნობი ოჯახის წევრებს:

მეზფულე — ჩემი მასპინძლის მეუღლეა. შუახნის, თავაზიანი და მხიარული ქალი. იგი კეთილად გვეგებება და დასვენებას გვთავაზობს.

ვარდო — ამ ოჯახის ქალიშვილია. ქალიშვილი კი არა, თოთხმეტი წლის, მერვე კლასის მოსწავლე გოგონა, თუმცა თავის ასაკთან შედარებით უფრო დიდი და ტანსრულია. იგი ჩვენ დოქით ხელში წყაროსაკენ მიმავალი შემოგვხვდა გზაზე და მაშინ გაგვეცნო.

ნამდვილი ქართული სახელი დაურქმევიათ ამ მართლაც ვარდივით გაფურჩქნული გოგონასათვის.

ვარდო...

არც უცხოურიდან შემოტანილია, არც ქრისტიანულ სარწმუნოებას შემოყოლილი, არც მუსლიმანური. საქართველოში დაბადებული და აღზრდილია ისევე, როგორც მისი მატარებელი.

გვარიც ასევე მკვიდრი სიტყვიდან არის წარმოშობილი და შექმნილი...

მგალობლიშვილი... სიტყვა მგალობელიდან გამოჩარხა უთუოდ წინაპარმა. ამ გვარს ბევრი სასიკადადლო მოღვაწე მიუცია ჩვენი სამშობლოსათვის და, ალბათ, კვლავ მრავალს მისცემს.

დასახლისმა მალე დაგვტოვა. სამზარეულოში გაიჩინა საქმე. იგი ხანდახან შემოიხედავს და ბოდის იხდის.

სამაგიეროდ ვარდო საუბრობს ჩვენთან. წელს გადასულა მერვე კლასში და აქედანვე ამზადებს სასწავლო ნივთებს.

— კოლმეურნეობაშიც მუშაობს ჩემი გოგონა. — ამბობს მასპინძე-

ლი. — აგერ მესამე წელია ჩაის ფოთოლს კრეფს და აბარებს დედის-
თან ერთად...

— არა, წელს ცალკე ნაკვეთი მაქვს! — მამის ნათქვამში შეაქვს გოგონას.

— მაინც რამხელაა ის ნაკვეთი? — ვეკითხები მე.

— ორი ათასი მეტრი. ამდენივე კილოგრამი ფოთოლი უნდა მოვ-
კრიფო. თუ მეტი მოვკრიფე... — იღიმება ვარდო.

— სახელიც იქნება და ჯილდოც, — უმატებს ნათქვამს და დედის ძა-
ხილზე ისიც სამზარეულოში გარბის.

გზად სამუშაოდან მომავალმა კაცმა გამოიარა და ჩემი მასპინძლის
თხოვნით შეჩერდა, ჩვენთან დაიმუხლა.

ჩემი მეზობელი ასლან დევაძეაო, გამაცნო მასპინძელმა ახალმოსუ-
ლი ვაჟკაცი.

დევაძე ქედის რაიონიდან ჩამოსახლებულა ამ კუთხეში. კოლმეურნე-
ობაში ჩაწერილა, აქაურობას შეთვისებია, ჯერ პატარა ქოხში გაუდგამს
კერა და ცეცხლი აუწთია, შემდეგ კი...

— გზის პირას რომ მაღალი სახლია და კოხტად გაშენებული ეზო,
ასლანს ეკუთვნის. — და მასპინძელი მეზობლის თავდადებულ და ბეჯით
შრომაზე იწყებს საუბარს.

— ხენიფე მაგაზე უფრო გამრჯე ქალია, — საუბარში ჩაერია სამზა-
რეულოდან გამოსული დიასახლისი. — ხომ გჯობს, ასლან, შენი მეუღლე?
ასლანი უდასტურებს.

შვილების პატრონ მეოჯახე ქალს მუდამ მეტი სამუშაო აქვს და საზ-
რუნავი. ხენიფეს პატარებიც ჰყავს აღსაზრდელი, მაგრამ საოჯახო საქმე-
ებსა და პატარების მოვლასთან ერთად საკოლმეურნეო დავალებების შე-
სრულებასაც ახერხებს.

ზურგს უკან მეტწილად გინება და აუგის თქმა ჩვევიათ, მაგრამ აქ
ღალატობენ ასეთ ჩვეულებას. ქებით იხსენიებენ შეძლებული კოლმეურ-
ნეობის ხელმძღვანელს, მასზე ბევრ კარგს ამბობენ.

მეც მსმენია მამია აბაშიძეზე ბევრი კარგი რამ. აქაური კოლმეურნე-
ობაც მინახავს და მისი მიღწევებიც შემისწავლია.

ალბათ, მომავალში უფრო მეტი მიღწევებით გაგვახარებს ეს კოლმე-
ურნეობა. უკეთესად იმუშავენ მისი ერთგული წევრები და მათი შვი-
ლები.

ჩვენ ვსაუბრობთ და ხილს შევექცევით...

გულკეითლად და ტკბილად ვუცქერით ერთი მეორეს, გვახარებს ხვა-
ლინდელი დღე და ჩვენი შვილების უკეთესი და უკეთესი მომავალი...

ეს ჩვენ. მაგრამ იმათ?

კედლიდან სამი ვაჟკაცის სურათი გადმოგვეყურებს...

თითქოს საგანგებოდ გამოუქედავს ბუნებას ასეთი ტანსაცმელი და მხარბეჭიანი ვაჟკაცები.

დიდრონი თვალები, მაღალი შუბლი, სწორი ცხვირი და მტკიცე ღრუ-
ნა ულვაშები.

ვინ არიან?

სად არიან?

ჩვენთან ერთად მასპინძელმაც ახედა სურათებს და ნაღვლიანი ოხვ-
რით ამბობს:

— ძმები არიან ჩემი.

— ძმები?

— დიახ. ალალი ძმები.

— მერე?

— მეიკლა მაშინ.

— რომელი?

— ერთიც მეიკლა, მეორეც მეიკლა, მესამეც მეიკლა... კიდევ ბევრი
მეიკლა მაშინ. — და ერთ ცალკე სურათზე მიგვითითებს.

ულვაშაწყობილი ვაჟკაცი მოჩანს იმ სურათიდან. ახოვანი და სან-
დომიანი შეხედულების.

— ის არ მეიკლა, მაგრამ... — ნაღვლიანად ოხრავს მასპინძელი. — იქ-
ნებ. აჯობებდა, რომ მეეკლათ მაგიც.

— რას ამბობთ?!

— აშდენი წვალეა არ შეხვდებოდა და დღეს ასე მოტეხილი არ იქ-
ნებოდა.

მივუხვდი, ვის გულისხმობდა. და კვლავ მივაჩერდი ამ კაცის სურათს.

ქალთან ერთად არის გადაღებული... ეტყობა დაქორწინების პირვე-
ლი დღეები...

ქალი იცნობა. ერთი ნახვითაც მიხვდება კაცი, მაგრამ იმ ულვაშ-
აწყობილი კაცის ცნობა კი...

— ამფერი ვიყავი მაშინ. — ამბობს მასპინძელი და კვლავ ნაწილს,
გმობს თავის ადრინდელ საქციელს, რომელმაც იმდენი ზიანი მიაყენა რო-
გორც მის მოპირდაპირეებს, ისე პირადად მას და მის შთამომავლობას.

— მიირთვით რამე! თქვით სადღეგრძელო. — გვეპატიჟება დიასახ-
ლისი და სავსე სასმისებს გვთავაზობს.

მადლობელი ვარ, საკმარისად გეახელით-მეთქი, ვეუბნები მე, მაგრამ
ვგრძნობ, გული როგორღაც მიმიწევს სასმისის ასაღებად და დასალოცად.

დიახ, მივირთმევ რამეს, ვიტყვი სადღეგრძელოს... დავილოცები, ვი-
ტყვი, რომ...

ნულარ თქმულიყოს აწ და მარადის „მეიკლა კაცი!“

წყლად ქცეულის ურთიერთშორის შეუგნებლობით ^{ნასროლი} ტყვია, დაბლაგულიყოს მოძმის წინააღმდეგ შემართული ხმალი ^{და და-} ყველა გვარისა და მოდგმის შვილებს ეცხოვროთ მშვიდად და ბედ-
ნიერად.

და კიდევ...

პო. ერთი კიდევ:

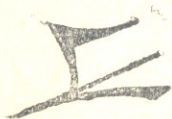
გარდო მგალობლიშვილს ესწავლოს კარგად და წარმატებით, გამო-
სულიყოს საამაყო ქალი და დედა...

ხოლო ნუნუ ცეცხლაძეს განეგრძოს და დაემთავრებინოს რომანი იმ
მოტაცებულ მგალობლიშვილის ახალგაზრდა მეუღლეზე, რომელიც შემ-
დეგ ქობულეთელ ცეცხლაძეს გაუხდა დედად და ეს ორი გვარი ძმებად
აქცია. იმ „მეიკლას“ შესახებაც ეთქვას მწერალ ქალს და შორეული ამ-
ბის გახსენებითა და მისი დაგმობით გვართაშორის სიყვარული და ძმობა
აღედგინოს სამუდამოდ და სამარადყამოდ!

— რატომ ეწოდება ამ სოფელს ჩელტა? — ვეკითხები გამოცილები-
სას ვარდოს, რომელიც უფრო ადვილად ახერხებს ასეთ შეკითხვებზე პა-
სუხის მოფიქრებას.

— სწორი რომ იყოს, ამას ვერ ვიტყვი, — მეუბნება იგი. — ალბათ,
იმიტომ, რომ ჩელტასავით უსწორ-მასწორად დაღობილია.

ვინ იცის, იქნებ მართალი იყოს მისი პასუხი!

ნანა გვარამაძე ელგაქიძის სვერი და „სამაია“

ჭადრის ჩრდილში აქა-იქა
გოგო-ბიჭი ხარობს,
აჭრიალდი, ჭრელა-ჭრულა
სიყვარულის კარო.
დაუბერე ჩუმა-ჩუმად,
გაზაფხულის ქარო,
აშრიალე სამი გოგოს
სამი კაბის კალთა.
იცი, სკვერში სამი ქალი
მართლა ცეკვავს, მართლა!
ჭადრის ტოტზე ფოთოლ-ფოთოლ
ჩიტიგულა გალობს:
— სამაია სამთაგანა
რა ლამაზი ხარო!

* * *

დავეხეტები თბილისის ქუჩებში,
დავეძებ, არ ვიცი ვის.
პატარა ჭადარი რატომღაც მგონია,
თითქო კიპარისი თრთის.
და ზღვა ლივლივებს ვერხვების ჩრდილოში,
აქ სადღაც შენც შემხვდე მსურს,
დავეხეტები თბილისის ქუჩებში,
ბალმა მელანდება სულ.

* * *

შენს სანატრელ სარო-ალვება
ჩემს სიცოცხლეს შემოვავლებ.
იცი, დარდში რა რიგ მშველი?
მოგდე, მტკვარის მღვრიე ჩქერო,
მოფერება მინდა შენი,
რა ვქნა, როგორ მოგეფერო?!

* * *

შენთვის სათავაზებელს
დავალ, ზელით ვატარებ
ყოჩივარდებს ლამაზებს,
ყოჩივარდებს პატარებს...
შენ რა იცი დარდები
ჩემი ყოჩივარდების?!

წვიმიან ღამეს

ელვის სარტყელი ზეცამ შეიბა,
ზღვის ლურჯ ნისლებში ჩააგდო მენი,
სველ ქვაფენილზე გარბის შველივით
პატარა გოგოს შიშველი ფეხი.
უეცრად ქუჩა ტბას დაემგვანა,
მერე სოკოსებრ გაჩნდნენ ქოლგები,
თითქო ქუჩებში აპირებს გავლას
ნაპირზე მდგარი პატარა გემი.
ბიჭი გოგონას ქოლგაში შეძვრა,
ღმერთო, აწვიმე, ცას უწყო ლოცვა.
იქვე გვირილებს რატომღაც შერცხვათ,
ხომ არ დაუწყო ნეტავი კოცნა?!

შეხვედრა ქართან

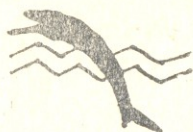
ვერის ხიდზე დამეწია,
შემაჩერა წამით,
მიმახურა-მომახურა
ლურჯი მოსასხამი,
მერე ყურში ჩამჩურჩულა:
— თმები რა უყავი?!

ვერის ქარო, ო, შენს შემდეგ
შემხვდა ბევრი ქარი,
მიმიწეწა-მომიწეწა
ჩემი დაღალ-კავი.

* * *

რუსთაველზე წევს ნაბდიანი
ლამე გვიანი
და მთელ თბილისში ერთადერთი
ვარ ქოლგიანი.
დავდივართ ერთად მე და წვიმა
მოწყენილები,
მოედნის პირას ქვაფენილი
ფითრდება ხელად.
ასე მგონია ცაში სტირიან
ლოურჯი იეები
და ჩემს ქოლგიდან ღვარად მოდის
ის ცრემლი ყველა.

ჯამალ ჯაყელი

მ ა მ ა

გათენდა.

ცა თანდათან გადაისარკა.

აღმოსავლეთით, ერთ მოქნევაზე, მზის ყვითელი ლაქა ღრუბლებიდან გამოიშმუშნა. მწვერვალებიდან ხევებში ჩაეგო ნისლი. მზემ კიდევ უფრო გამოანათა, მიმოფანტული ფთილები შეაკოწიწა და ორლანის მწვერვალზე შეაგუნდავა. თითქოს მთებმა ამოისუნთქესო, — ქარმა დაუბერა და იქაურობა შეაშრილა. წვეთმა წვეთი ჩამოაქცია და ჩამოაყვავა ხეთა ძირები.

ისა საექიმო უბნიდან გამოვიდა და დერეფნის მოაჯირს გადმოეყრდნო. ჭაღარა თმები მიმოსწეწოდა და უღვაშზე ნერვულად ისვამდა ხელს. დღეს ძალიან მოხრილი, დაღრეჯილი და დაბერებული ჩანდა, თითქოს ღამის ჯავრმა დაქანცა და მოახუცა.

თავმჯდომარეს ეცოდებოდა ისა, რომ შვილმა სოფელში გამოსასვლელი პირი გაუშავა. ისა მშრომელი კაცია, მართალი კაცი. ყველა პატიოსან მშრომელს გული ცის ნამივით სუფთა აქვს, ხელი — გამრჩე და მადლიანი. თავისი მუყაითობით და პატიოსნებით არასოდეს შერცხვენილა და ახლა გიამ შეარცხენა ამაყი და ნამუსიანი მამა...

კონტორის ეზოში შეგროვილ ხალხს ისას შეხედვა ერიდებოდათ.

— შეჩვენდეს! — თავისთვის ჩაილაპარაკა მოხუცმა კოლმეურნემ, რომელსაც ნაღვარევი დაეწლო და ონკანზე რეზინის ჩექმებს ირეცხავდა. — კაცზე ღალატი ცოდვია, სოფელზე ღალატი კი წაწყმედა...

* დასასრული. იხ. „ლიტერატურული აპარა“, № 5.

ისა შეიშმუშნა და თავი დახარა. მოწვეა მოუხდა, მაგრამ თამბაქოს
შეხვევა არ შეეძლო, რადგან ხელი ნიდაყვამდე შეხვეული ჰქონდა. ^{მეცხე}
კონტორის ეზოში გია შემოიჭრა. მდუმარე სახეები რომ დაინახა,
შეკრთა და უკან დაიხია. მერე აგრონომ-სელექციონერს მივარდა და შე-
უტია:

— საცდელი ნაკვეთი წყალმა წაიღო, შენ კი აქ მასლაათობ. ადექი ახ-
ლავე.

— დამეკარგე აქედან! — შეუბღვირა სელექციონერმა. — მამაშენის
ხატრი, თვარამ ყბებს დაგიღწავდი ახლავე!

გია კიდეც უფრო დაიბნა, მიმოიხედა და კიბე აირბინა.

— მამა!

ისა შეიშმუშნა და ოდნავ გასწორდა.

— მამა! — ახლა უფრო ხმამაღლა გაისმა.

მოაჯირზე ნიდაყვით ჩამოყრდნობილი ისა გაიმართა და შეჭმუხნულ
ჭროლა წარბებს ქვემოდან გადმოხედა შვილს. ორჭოფობა ეტყობოდა თვა-
ლებში.

— მე და შენ რომ გავთოხნეთ, ის ნაპირი წყალმა წაიღო, მამა, ნაოჩე-
ვიც, საცდელი ნაკვეთიც... ხელზე რა დაგემართა, მამა?.. — ხმა აუთრთოლ-
და გიას.

მამამ უმზირა, უმზირა, ამოიხვნეშა და კვლავინდებურად ნიდაყვით
დაეყრდნო მოაჯირს.

— მოდი აქ! — დაუძახა თავმჯდომარემ. გიას ლამის გააცივა. უკან-
უკან მიდგა და კედელს მიეყრდნო.

— წუხელ სად იყავი?

ეუხერხულა იმის გამხელა, რომ წუხელ თამარს შეხვდა. შერცხვა და
ძლივს გასაგონად თქვა:

— წუხელ... წუხელ სახლში!..

— კოჭლი მეზობლის სახლიდან კივილი არ გაგიგონია?

— არა! — შეცბა გია.

— როგორ, ბიბომ თუ გაიგონა, შენ რა?

ბიბოს ხსენებაზე გია აპილბილდა.

— მე არ ვიცი რა გაიგონა და რა ქნა ბიბომ. მე აქედან თქვენი დავა-
ლებით არხი ჩავეხერგე და... სახლში წავედი.

მოხუცი კოლმეურნე განაწყენდა და გიას გასაგონად თქვა:

— ჰაი გიდი ცხოვრებაზე, რა ჭრელი ხარ! მეფე ირაკლი ბაღლობიდან
შეუდგა საქართველოს მწყემსვას. ახლანდელ ახალგაზრდებს ყანა ვერ
მოუმწყემსიათ: დანაბარები კარებთან მისვლამდე ავიწყლებათ... ჩემი ბი-

ჭი თვრამეტი წლისა იყო, ყირიმის ომში რომ წაიქცა. ჰაი გიდი ცხოველ-
ბავ!..

— რა გინდა, ბაბუა, მაგით, რომ თქვა? — გაცხარდა გია.

— სუ, გაჩერდი, ბიჭო! შენ რაღა გაქვს სათქმელი?! — შეუძახა გიას ვილაძამ.

— რას მიქვია გავჩერდე! მე გუშინ არხი ჩავკეტე და სახლში წავედ-
დი. თქვენ კი მამბრალით...

ბიბო სასილოსე მანქანას ამოეფარა. სირცხვილისაგან ლამის დაიწვა.
პირველად დაინახა ცილისწამების საშინელება. ინატრა მიწა გახეთქოდა.
ხალხს მიაყურადა, რას ამბობენო.

ჩვედეთი აგრონომ-სელექციონერს ეუბნებოდა:

— ბიბო კარგი ბიჭი ყოფილა და არ გვცოდნია. იცი, როგორ ივაჟკა-
ცა წუხელ? პირდაპირ მკერდით მიადგა სალაფერეს და წყალს გადაედო.
გაიგონა თუ არა ეს, ბიბომ თავი დახარა და ბაგე მოიკენიჭა.

— ყოჩაღ, ბიბო! სად არის ნეტავი? — თქვა ბრიგადირმა და მოხუც
კოლმეურნეს მიუბრუნდა: — ნუ გეშინია, ბაბულო! ახლაც არიან კარგი
ახალგაზრდები. თუ გაჭირდა, საქართველოსაც მომწყესავენ და ქვეყანასაც.

ბიბოს შეეზიზღა თავისი თავი და გაიფიქრა: „ცუდია, როცა ვინმე
გძლუს, საშინელებაა, როცა საკუთარი თავი შეგძულდება“.

პარტიუროს მდივანმა ფანჯარა გააღო და რაფას გადაეყრდნო. თამ-
ბაქოს საშრობის გვერდით სასილოსე მანქანას ამოფარებული ბიბო რომ
დაინახა, ფართულად შეათვალიერა. ბიბო იდგა თავდახრილი და ჩაფიქრე-
ბული. ვერ წარმოედგინა, თუ ვინმე უთვალთვალებდა. ახლა მისთვის
აღარ არსებობდა გია და სამაგიეროს გადახდის სურვილი, თამარი და
ყმაწვილური თავგატაცება, დრამწრე და მხიარული განწყობილება. მხო-
ლოდ იმაზე ფიქრობდა, სინდისი განეწმინდა და სასჯელი მიეღო, თუ ხა-
ლხის სიყვარულით ესარგებლა და ჭუჭყიანი სინდისით ევლო. ორტო-
ფობდა.

გაგულისებულ გია სახლისაკენ გაეშურა.

ონკანს რომ გასცდა, თამარი შემოეგება.

ორივენი უსიტყვოდ შედგნენ და ერთმანეთი თვალებით გაზომეს.

თამარმა ხელი ჩაიქნია, დამცინავად გაიღიმა და წავიდა, თანაც ზიზღ-
ნარევი სიტყვები დაუტოვა გიას:

— არ ველოდი!

გიამ ვერ მოითმინა და წინ გადაუდგა.

— რას არ მოელოდი?! სისულელეა, რასაც ამბობენ.

— ამდენი ხალხი ტყუის და შენ მართალი ხარ, ხომ?

— დიახ, ამდენი ხალხი ცდება და მე მართალი ვარ, გესმის თუ არა? ახლა და გამაშორე აქაურობას. — უთხრა და მაჯაში წვდა.

თამარმა მაჯა გაითავისუფლა და შესძახა:

— არ მომეკარო, თვარა გადავირევი!

— თამარ!..

— გადავირევი-მეთქი!..

გიამ მწარედ გაიღიმა და სახლში წავიდა. თავის ოთახში ფეხაკრეფით შევიდა, ფანჯრები დახურა, ფარდები ჩამოუშვა, სექვზე წამოწვა და ფიქრებს მიეცა. „იქნებ წყალმა გასტეხა და წაიღო ლაფერი. რატომ ამაზე არაფერი ვთქვი?.. ბაბუამ ჩემს გამო ახალგაზრდები გალანძღა... მამამ ხმა არ გამცა. ხელზე რა სჭირს ნეტავი? თამარმა, არ მომეკარო, თორემ გადავირევიო“..

ცრემლები ჩაუდგა თვალში. დიდხანს გაუნძრევლად იწვა ბურანში გახვეული. თვალი რომ გაახილა, მომეტებულად ჩამოხნელებულიყო. წამოიწია და მშობლების საუბარს მიაყურადა. დედა ტიროდა. დედა იმ საღამოს გიას ოთახში არ შესულა, არ მოფერებია, არც საბანი ჩაუკეცავს მხრებთან, — არ გაცივდევ. ვახშმადაც არ დაუძახნიათ, არც მათ უეახშიათ.

* * *

მიწას სახენატრილობევ ნაომარ ვაჟკაცივით დაჩნეული ნაღვარევი მზეზე უშუშდებოდა, გიას კი... თითქოს გულში ეკალი შეერჭო, დარდობდა, რომ მის უნებურად ასეთი უბედურება დატრიალდა. გადაწყვიტა, რაც არ უნდა დაჯდომოდა, ყველა დაერწმუნებინა, რომ არაფერ შუაში იყო. ჯევდეთის სანახავად წავიდა. ხან შიში და სირცხვილი ეუფლებოდა, ხანაც თავისთავს უმეორებდა, მტყუანი უნდა იყო, რომ გეშინოდესო.

ჯევდეთი პარტიუროსთან შეეჩეხა და, დაინახა თუ არა გია, პირი მოარიდა.

— ჯევდეთ, შენ კომკავშირის კომიტეტის მდივანი ხარ და ამიტომაც შენთან მოვედი. ეჭვი ხომ არ გეპარება ჩემში?

— ვერაფერს გეტყვი. მიკვირს კი... ამას წინათ კომიტეტის წევრებთან ერთად მოვილაპარაკეთ, რომ შენსა და თამარისათვის რაიონში პირველი კომკავშირული ქორწილი მოგვეწყო. რაიკომს შევატყობინეთ, ყველას მოეწონა. ახლა ყველაფერი წყალში ჩაცვივდა. ქორწილი კი არა, კომკავშირიდან გარიცხვაც არ აგცდება.

— ჩემი ბრალი არ არის, ბიჭო! მე დავალება შევასრულე. ალბათ, წყალმა გადაამტვრია ის საცეცხლე ლაფერი.

— არაფერი მესმის...

— თუთუნი მომაწევინე. ჩემს სიცოცხლეში დღეს პირველად მომინდა გულის გაბრუნება. ახლა მივხვდი, როდის იწყებენ მოწევას, ან რა დროს ლოთდებიან...

— იცი, ბიბომ როგორ იმუშავა იმ ღამეს? ჩვენ ყველას უღარდელი, მეტიჩარა ბიჭი გვეგონა... ადამიანი კარგად უნდა გამოიცირო.

— თუთუნი მომაწევინე, თუ ძმა ხარ... შენ პირველი დამიჯერებდი მეგონა. რაიკომშიც მინდოდა წავსულიყავი...

ჯევედეთმა თავი დახარა. გიამ ვერ გაუძლო ამ დუმბილს, მოწყდა და კიბეები ჩაირბინა.

მალაზია დაკეტილი დახვდა და სასოფლო საბჭოში წავიდა.

მოსახვევში ვიღაცეები შენიშნა და გზიდან გადაუხვია. იმათ ეს ვერ შენიშნეს. მოდიოდნენ და საუბრობდნენ. გიას ამტყუნებდნენ, ბიბოს აქებდნენ. ისა ეცოდებოდათ, რომ შვილმა თავი დაახრევინა, ამაყი, პატიოსანი ჭაღარა თავი.

სასოფლო საბჭოს ცენტრში არავინ იცოდა მისი ამბავი. ამიტომაც ნიშნის მოგებით არავინ უმხერდა. კიოსკში სიგარეტი „პრიმა“ იყიდა და გააბოლა. პირველად რომ მოსწია, გულზე დაეცა და შეიშმუშნა. მეორეჯერ ფრთხილად გადაუშვა კვამლი ფილტვებში და გაიღიმა. ნაციხურის მორევისაკენ გასწია. ხიდს რომ ჩაუარა, ძახილი შემოესმა. შედგა და მიიხედა. მეზობელი სოფლის ნაცნობი ბიჭი ეძახდა. ისინი მეშვიდე კლასამდე ერთად სწავლობდნენ.

— როგორ ხარ, გიამ?

— რა ვიცი. შენ როგორ ხარ, ან სად მიდიხარ?

— კახაბერში. ქორწილში ვარ დაპატიქებული. წამოხვალ?

— არა. — შუბლი შეიკრა გიამ.

— რატომ? ამელამ წავიქეიფებთ, ხვალ ქალაქში გავისეირნოთ. გოჩასაც ვნახავთ. წამოდი, პო, ნუ ყოყმანობ.

გიამ მეგობრის ნებას დაყვა.

* * *

ისას ხელი გაუსივდა და ნიდაყვამდე გაულურჯდა.

სალიე შეშფოთდა და ექიმთან გაიქცა.

— არ წახიდე, — დაუძახა ისამ და ლოგინიდან წამოდგა. სალიემ უსაყვედურა, ნუ დგები, სიცხიანი ხარო. მაგრამ ბერიკაცმა უსიტყვოდ ჩაიცვა და საექიმო უბანში წავიდა.

ექიმმა მობანა, შეუხვია და ექთანს შეხედა, არ მომწონსო.

— რა მჭირს, ექიმო, თუ იცი? — დინჯად, უღარდელად იკითხა ბერიკაცმა.

— დღესვე რაიონში უნდა წახვიდე. სისხლის მოწამვლის შემთხვევაში. აუცილებლად უნდა წახვიდე.

— ყანა მაქვს გასათოხნი, ექიმო, სიმინდებია წამოსაყენებელი, ათასი საქმე მეძახის.

— არაფრით არ შეიძლება დაგვიანება. მე ახლა თამარის დედასთან მივდივარ. მწოლიარეა, თორემ გაგაცილებდი. დღესვე უნდა წახვიდე... მერე გვიან იქნება...

— კი, ბატონო, მივდივარ! — თქვა, გამოვიდა და საავადმყოფოს მაგივრად შინ წავიდა. „ოთხმოცდაათჯერ შემსობია ეკალი და ჯგვერი, მაგრამ თავი არ წამომტყენია. ფეთიანები არიან ექიმები, სისხლის მოწამვლის ნიშნები გაქვსო. სისხლი აქამდე არ მომწამლია და ახლა რა ღმერთი გაუწყრება. გლეხაკის სისხლს ვერაფერი მოერევა. ის ყანაშია დადუღებული და არა ბუმბულის ბალიშზე“. — ფიქრობდა ისა, მაგრამ მაინც არ მოსწონდა, რომ ხელი მომეტებულად ფეთქავდა.

— რაო, ექიმმა, — შემოეგება სალიე.

— კარგად ხარო. სად არის ჩემი ლაზურა თოხი?

ისა თოხნიდა, ჩაგებულ სიმინდებს ასწორებდა, ნაღვარევს პირს უკრავდა და გიაზე ფიქრობდა: „ნუთუ ისე ვერ უნდა მიხვიდე სამარის კარებზე, რომ შუბლზე ტალახი არ წაგეცვას? ხალხს რომ საქმე წაუხდინო, იმას ნიშნავს, რომ ომიდან გამოიბარო და დედაკაცის კალთას შეაფარო თავი... ჰაი გიდი, ჩემო გიავ! კარგად გავიგებ და, თუ მართლა არაფრად ჩააგდე სოფლის საქმე, ხილზე გადაგვიდე!“

ერთიჯერ რომ გაბედულად მოუსვა, მაჯაში რაღაცამ ცივად გაუეღვა და თოხი ხელიდან გააგდებინა.

ისევ დასწვდა თოხს, რომ საქმის სიყვარულით ტკივილი დაეყუჩებინა, მაგრამ ვეღარ შეიძლო და შინ წავიდა.

ერთი საათიც არ გასულიყო, რომ მხრიდან მტევნამდე ხელი მოუღუნდა და სიმხურვალე შემოეკიდა.

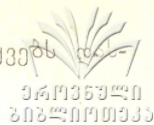
მეორე დღეს წამოდგომა დააპირა, რომ სხალთაფლას ტოტებში ჩიტების ჟღერტულს შეგებებოდა, ბოსტანში — ნარგავებს, ყანაში — ნათესებს, მუხლებამდე დაჟვავებულიყო და გალაღებულიყო. გული შეუღონდა და ისევ დაწვა. მეკრძნე მტკივანი ხელიდაიდო და თვალი დახუჭა. მერე გიას ამბავი იკითხა, წუხელ სად იყო, რატომ არ მოვიდაო.

რომ გაიგო, მექორწილებს წაყვა კახაბერშიო, სახეზე წამოენთო.

— არ მოველოდი გიასაგან... გაიხედე, კბეზე ვიღაცა ამოდის.

ოთახში მერაბი შემოვიდა, ისას უმცროსი ძმა. გოჩას თხოვნით წამოსულიყო, რომ გიას უმაღლესში გაგზავნა ეთხოვა. მაგრამ რაკი დაინახა,

ძმა გასაჭირში იყო, თავი შეიკავა, მხოლოდ გადაკრულ სიტყვებს დას-
ჯერდა.

სალიემ შლაბა ჩამოართვა და ქალაქის ამბავი კითხა.

— ისავ, შენი ავადმყოფობა ჯერ არ გამიგონია.

— მეც არ გამიგონია, მარა, ამ დილას რომ წამოვდექი და ისევ წავიქე-
ცი. მივხვდი, რომ ავად ვარ. შენ როგორ ხარ ოჯახში?

— რა გვიშავს... მამატიე, რომ დიდი ხანია არ მინახიხართ...

— თავისთავს თხოვე პატიება. — ხმადაბლა თქვა ისამ და ტკივილი-
საგან სახე დაემანჭა. — გასუქებულხარ, გაკეთებულხარ, მერაბ...

სალიემ ფინჯნებით ყავა ჩამოდგა.

— სად არის გია? — იკითხა მერაბმა.

— კახაბერში...

— გიასაც ძალიან, ძალიან უნდა სწავლა.

ისამ ძმას არაფერი უპასუხა, ჭერში აიხედა. მას თვალწინ წარმოუდგა
დაღვარული ყანები და უცებ განწყობილება შეეცვალა, მოიწყინა, გიას
ლანძღვა მოადგა პირზე, მაგრამ გადაიფიქრა და მოულოდნელად იკითხა:

— სიმინდი რა ღირს ბაზარზე?

— არ დავინტერესებულვარ, ისავ! პურის მალაზია ეზოში მაქვს და
ბაზარში სიმინდისათვის რა წამიყვანს!.. გია მეცოდება. ჩემი გოგო წელს
საშუალოსაც ამთავრებს და მუსიკალურსაც. უცხო ენის მასწავლებელი
დავუქირავე.

ისამ შუბლი შექმუხნა და გადაბრუნება სცადა.

— გული ცუდს მეუბნება. ეგ ოხერი ხელი არ დავკარგო მეშინია.
ერთი გლენჯაკური სისხლი მაქვს საამაყო და ისიც მეწამლება მგონი! —
თქვა მერე.

მერაბმა ანუგეშა, გული გაუმაგრა და დასძინა:

— ჩვენ მაინც ძალიან გვიან მოვეკიდეთ ცხოვრებას. ვხუცდებით და
შვილები სწავლას ჯერ ვერ მორჩენილან. ესეც ომის ბრალია. ვიბრძოდით.
მტერს და შიმშილს ერთად ვებრძოდით.

ის ღამე ტკივილისაგან თეთრად რომ გაათენა, მეორე დღეს ისა სა-
ავადმყოფოში წაიყვანეს.

* * *

თვალუწვდენ კახაბრის ველზე ზაფხულის სურნელი ტრიალებდა.
შრილებდნენ მარადმწვანე ნარგავები და დედოფლობდნენ ციცალები.
მანქანები მიმოქროდნენ და ჭოროხი გარდასულთა ამბავს ყვებოდა.

ნაქორწილვეი გია ისარივით სწორ გზატკეცილზე ტაქსით მისრია-
ლებდა და სიგარეტს ეწეოდა. საბოლოოდ ვერ გადაეწყვიტა როგორ მო-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქცეულიყო. ჭოროხის დელტასავით იტოტებოდნენ და იყოფოდნენ მიწის ფიქრები.

სიგარეტის ნამწვავი ფანჯარაში გადააგდო და არც კი გასწორებულა, მძლოლმა რომ დაამუხრუჭა და უთხრა, ესეც შენი მისამართი.

გია მანქანიდან გადმოვიდა და ეზოში შესასვლელის თაღზე ნომერს დააკვირდა.

„კარგად მოიქცა ბიძია მერაბი, — გაიფიქრა გიამ და შესასვლელში შევიდა. — ქალაქში რომ წამოვიდა. ისწავლა, ინჟინერია, მთავრობამ ბინა მისცა. მამაჩემივით მზრებზე ტყავი არ გადაძრობია სახლის შენებაში. — კიბეებს აჰყვა. — აქ ცხოვრობს ბიძია მერაბი. სოფელში რომ დარჩენილიყო, მამასავით კოჟრიანი ხელები ექნებოდა... მამაც ინჟინერი, ან ექიმი რომ ყოფილიყო, ისიც ქალაქში იცხოვრებდა, ბინას მისცემდნენ, ტელეფონს დაუდგამდნენ... საღამოს ზღვისპირას გაისეირნებდა... გოჩაც ნასწავლი კაცი იქნება. აქვე დასახლდება. ქალაქელ გოგოს შეირთავს. ბავშვები შეეძინება. სოფელში გია ბიძიასთან არ წამოვლენ ბავშვები, — მუხფერდში ფეხით ვერ ავივლითო... მე მამასავით სათიბში ვივლი, ყანას გავთოხნი. საღამოს შეჭამანდს შევჭამ და ადრე დავწევები, რადგან დაღლილი ვიქნები. დილითაც ადრე ავდგები, რომ ხარები შევაბა უღელში, ან სათოვლედ წავიდე და ლარტყა მოვიტანო... არა!“

გია უკვე მესამე სართულზე იყო. დერეფანი გაიარა და კარებზე ელექტროლილს თითი დააჭირა.

არავინ გამოეპასუხა.
დააკაკუნა.

მაგრად რომ დააბრახუნა, მოპირდაპირე კარებიდან მეზობლის ქალი-შვილმა გამოიხედა, შუბლზე განგებ ჩამოფენილი თმები ოდნავ შეისწორა და თქვა:

- არ არიან სახლში.
- აქ რომ ერთი ბიჭი ცხოვრობს, გოჩა... ჩემი ძმაა.
- სახლში არავინაა... გოჩა, ალბათ, ბიბლიოთეკაშია. იქ ნახავთ! — თქვა გოგონამ და კარი მიიხურა.

გია ქუჩაში მიდიოდა და ისევ ფიქრობდა...
ქუჩები სავსე იყო ხალხითა და მანქანებით.
გაზონებში ყვავილები ბიბინებდნენ.

გიას სხვა დროსაც უნახავს ეს ქალაქი, მაგრამ ასე არასოდეს მოწონებია. ალბათ, იმიტომ, რომ არ უნდოდა სოფელში დარჩენა. სინანულით ათვალიერებდა ყველაფერს, თან გოჩასთან შეხვედრას ესწრაფოდა, რომ ყველაფერი დაწვრილებით ეამხნა, როგორ შეერჭო მამას მკლავში ფიწალი... როგორ გალახა ბიბო ერთ მთვარიან ღამეში... წყალდიდობამ რა

უბედურება მოუტანა სოფლის ყანებს. დამალვა არ შეუძლია და მზალიხი ისიც კი უთხრას, რომ წუხელ მშობლების უნებართვოდ წავიდა ქორწილში და... სიგარეტის მოწვევაც კი დაიწყო.

გია სამკითხველო დარბაზში შევიდა და მაგიდები ჩაათვალიერა. გოჩამ პირველმა დაინახა გია, სასწრაფოდ წამოდგა და მისკენ გაეშურა, ხელი ჩამოართვა, მკლავი გამოსდო და სკვერში გაიყვანა.

— როგორ ხარ, გია... რა ამბავია?

— არაფერი. შენს მერე ბევრი რამ მოხდა... პირველი — ეს! — და სიგარეტი გაუწოდა.

— ოჰო!.. თამარი როგორაა, ბიჭო?

— კარგად. გამოცდები როდის გეწყება?

— ხვალ. დიდი კონკურსია. ყველა სწავლისათვის დებს თავს.

— ეგა თქვე. მამაც ასე ამბობს, სოფელში ახალგაზრდობა აღარ დარჩაო. რაც არ უნდა კონკურსი იყოს, უნდა ეცადო, გესმის?

— რა თქმა უნდა. მამა როგორაა, დედა? გია, იცი, გუშინ ბიძია გერაბი წამოვიდა სოფელში. შეხვდებოდი.

— ბიძია გერაბი? — გაიკვირვა გიამ. — ცუდ დროს წამოსულა. მამა ცუდ ხასიათზეა. სოფელიც... ბიძია გერაბი არ მინახავს. გუშინ ქორწილში წავედი...

— მამას რა დაემართა, ან სოფელი რა შუაშია?

— სოფელი? მოიწი აქეთ...

ისინი ცისფრად შეღებილ სკამზე ჩამოჯდნენ. გიამ რომ სიგარეტი ყურზე ჩამოიდო, გოჩამაც მიბაძა.

გიამ ყველაფერი დაწვრილებით უამბო.

— წყალს გაუტეხია ლაფერი და ეგ არი, უარესიც ხდება. გული არ გაიტეხო. ცუდია, რომ შენი სახელი გაერია მაგ საქმეში. და საერთოდ, ცუდია, რომ ხალხს ზიანი მიადგა. მამა რას ამბობს?

— არავინ არ მიჯერის. — თავი დახარა და თვალები აეწვა გიას.

— გონიათ, რომ თამარმა დამავიწყა ყველაფერი და წყალი არ გადავჭერი. ცდებიან. რა წვიმა იყო მაინც, ა? ცოფიანი! ჯერ არ მახსოვს მასეთი წვიმა სოფელში!

— აქაც მაგრად წვიმდა. სანაპირო ქუჩის მოაჯირი შემოამტვრია ტალღამ... გია, მოდი წავიდეთ სოფელში და ვუთხრათ, რომ შენ არაფერ შუაში ხარ. კომკავშირის რაიკომშიც ავუხსნათ და გავაგებინოთ. ჰო, ახლავე, დღესვე წავიდეთ სოფელში.

— სოფელში კი არა, ადექი და წადი ახლა ბიბლიოთეკაში!

ძმებმა ერთმანეთს შეხედეს და უსიტყვოდ გააბოლეს.

გოჩას ხველა აუვარდა.

გია გამოცდილი კაცივით ეწეოდა.

გოჩამ წარბები შეკრა და გამომცდელად დააკვირდა გიას. გიასაც წარბები შეეკრა და თვალბეჭით სინანული ედგა.

— წავიდეთ სოფელში! — გაიმეორა გოჩამ.

— წადი ბიბლიოთეკაში! — გაიმეორა გიამ.

— რა გულით უნდა ვიმეცადინო ახლა მე? ჯანდაბას ეგ გამოცდებიც...

— სიტყვა სიტყვაა. ხომ მითხარი, სანამ ამბავს არ მეტყვი, არ დამშვიდდებიო. ახლა დამშვიდდი და გამოცდაზე იფიქრე.

— კარგი. რალამც ასეა, ხვალ გამოცდის შემდეგ წავიდეთ სოფელში...

* * *

მამა იწვა წყნარად და გაუნძრევლად.

მძინარეს ჰგავდა, მაგრამ არ სძინავდა. ფიქრობდა. რუმბივით გასიებული ხელი უცხო სხეულებით ედო გულზე. მამა ზედაც არ უყურებდა ამ ხელს. თითქოს ის სხვა სხეულის ნაწილი იყო და არა მისი ნაამაგარი მარჯვენა, განუყრელი, ნაცნობი და თანამგრძნობი მეგობარი.

თავთან ბიძია მერაბი ეჯდა და ისიც ფიქრობდა.

— შედი, გოჩა! — წაუჩუჩრჩულა გიამ და კარებთან გვერდით მიდგა.

— არა. შენ შედი. — უთხრა გოჩამ და ძმას გზა დაუთმო.

— შეიძლება? — გაუბედავად იკითხეს და მამას დააკვირდნენ.

შვილების ხმა რომ გაიგონა, მამას ესიამოვნა, მაგრამ სახეზე არ დასტყობია რა. არ განძრეულა. წარბებიც არ შეურხევია. მზით დამწვარ მუდამ სერიოზულ და უღმობელ სახეზე ერთი ძარღვიც არ შეტოკებია. ბიჭებს მოეჩვენათ, რომ მამას მაღალ, სპეტაკ შუბლზე ფიფქა თმები კიდევ უფრო გაქათქათებოდა. წვერ-ულვაში უფრო გასპეტაკებოდა. ზეწარი ოდნავ გადასტურებოდა და განიერ, მშობლიურ მკერდზე თეთრი ბანლები მოუჩანდა.

ბიჭები მამის საწოლთან ჩაიმუხლნენ და სახეზე დააკვირდნენ.

მამამ წამწამები ძიმიმედ აზიდა და, ამ მშვენიერ ბიჭებს რომ დააკვირდა, სახეზე ღიმილის სხივმა გადაურბინა. ბიძია მერაბმა კარგად შენიშნა ეს მშობლიური ღიმილი.

ბიჭები ნაღვლიანად დაჰყურებდნენ მწოლიარე მამას, როგორც მუდამ მართალს, მუდამ გულწრფელს, მუდამ უღიმილოს, თავის დროზე მუდამ მკაცრსა და მბრძანებელს.

— როგორ ხარ, მამა? — ნახევრად ჩუჩრჩულით კითხეს შვილებმა.

— არა მიშავს. — დინჯად თქვა ისამ. — თქვენ თქვენს საქმეზე წადით და ჭკვიანად იყავით.

გიას მოეჩვენა, რომ მამამ არ შეხედა და თვალებში ცრემლი ჩაუდგა.
მზად იყო, ამ წუთში თავიციკი მოეკლა. მხოლოდ სიმართლე დაემტკიცა.
ბინა მისთვის და ესიამოვნებინა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შუბლზე სათითოდ აკოცეს და წამოდგნენ.
კიდევ რაღაცის თქმა უნდოდა ისას. მაგრამ ამ დროს ისეთი ტკივილი
შეება მკლავის არეში, რომ შუბლზე სიმწრის ნაოჭები დააყარა...
მერაბმა მორიგეს თხოვა, ექიმს დაუძახეო.
პალატაში ექიმი შემოვიდა და თავდახრილ ბიჭებს ანიშნა დერეფან-
ში გასულიყვნენ.

* * *

იმ საღამოს ბიძია მერაბი და გოჩა ქალაქში წავიდნენ.

წასვლისას ძმებმა ერთმანეთი დაარიგეს:

— აბა, შენ იცი, გოჩა, — მიმართა გიამ. — ეცადე გამოცდები კარ-
გად ჩააბარო. ხომ გახსოვს, რა გითხრა მამამ წასვლისას: გასაღესად გაგ-
ზავნილი ხმალი გაუღესავად თუ დაბრუნდა, ცუდიიო... ჩემზე არ იფიქრო.
მე წავალ და დედას მოვეხმარებო. ამ ბოლო ხანებში ისე დაუბატარავდა
გული, ღამით მარტოდ ვერ იცდის. მალე მამაც მორჩება, ალბათ...

— შენც ჭკვიანად იყავი, გია! შენი საქციელით არავის აფიქრებინო,
რომ თითქოს დამნაშავე ხარ. ის დრო წავიდა, როცა გაუგებრობის გამო
უდანაშაულოს სჯიდნენ. ბოლოს მაინც გაიგებენ, რომ შენ მართალი ხარ.
უფროსილდი ბიბოს... კარგი იყო, არ გაგელახა. მეზობელია, ახალგაზრდე-
ბი ვართ და ზოგჯერ ღონით გავვაქვს. მერე შეგრცხვება. ფრთხილად იყა-
ვი მასთან. სალაში არ დაუკავო, არც მაინცდამაინც ენდო...

მორჩილად თავდახრილი გია ძმას უსმენდა და ფიქრობდა, თითქოს
გოჩა მასზე, ორმოცდაშვიდი წუთით კი არა, ორმოცდაშვიდი წლით უფრო-
სი, გამოცდილი და დაბრძენებული იყო.

ბიძია მერაბმა ტაქსის მძღოლს ხელით ანიშნა, ქალაქში წამიყვანეო
და გიას მიუბრუნდა, მამაშვილურად დაარიგა, მხარზე მშობლიურად გა-
დასდო ხელი და დააიშედა.

— მადლობთ, ბიძია მერაბ. ელენე გამაგზავნე სწავლის დაწყებამდე.

— გამოცდებს რომ ჩავაბარებ, ელენეს მე წამოვიყვან. — თქვა გო-
ჩამ, — ვეტყვი, რომ სოფელი მარტო ჩვენი კი არაა, მისიცაა. რამ გაპყო
სოფელი და ქალაქი.

გიამ გაიღიმა და მიმავალთ ხელი დაუქნია.

* * *

დაღამდა.

გია მუხფერდის აღმართს შეუდგა. კოლმეურნეობის ჩაის ფარდულს

რომ მიუახლოვდა, ბნელში შენიშნა, ვიღაც საძეღე მორზე იჯდა და თუ-
თუნს აბოლებდა. მიუახლოვდა და კოჭლი მეზობელი იცნო. წინაშე მისი
მოდითა. დაღლილს ტომარა მოეხსნა და ისვენებდა.

— გამარჯობა, ბიძავ!

— შენ ხარ, გიავ? სად იყავი ამ დაღამებულზე?

— მამაჩემთან, საავადმყოფოში. ნაწისქვილევი მოგაქვს?

— მეგონა ამაღამ ეყოფოდა საფქვაკი. წყალდიდობის შემდეგ ისე
გაცქვიტდა დოლაბი, ორი დღისას ერთ დღეზე ფქვავს. რაფერაა, ბიჭო,
ისაი, გონჯს ზომ არ ებნევიან რამეს?

— რა ვიცი. — თქვა და დადუმდა გია. თვითონაც მორზე ჩამოჯდა
და დასძინა: — ეგ წყალდიდობა არ ყოფილიყო და... ნეტავ სულ არ ებრუ-
ნა წისქვილს, ქვეყანა მოსვარა და ჩვენც დაგვსვარა მაგ ოხერმა. საცეც-
ლურში რომ წყალი შემოგვივარდა, ძალიან შეგაშინა იმ ღამეს?

— შემაშინა რომელია! ბაღჩა მომიბოტა, მარა ბაღჩიანი აკვანი რომ
არ წამართვა, მაგას ვიღან ჩივის. — წამოდგა.

— მომეცი მაი ტომარა აგერ! — წამოიკიდა გიამ და ბეჭებში გაი-
მართა.

— ვენაცვალე ახალგაზრდულ ჯანს! — თქვა კოჭლმა მეზობელმა, თი-
თქოს ამით მადლობა გადაუხადა.

— თქვენც ახალგაზრდა ხართ, რამ გავიტეხათ გული!

— ბაღნებმა დამაბერეს, ბიჭო, ბაღნებმა. სულ ბოლო რომაა, მონა-
ლია, აკვნისა, მეშვიდეა... გვიჩნდება და გვიჩნდება. ქალი მებნევა, ღმერ-
თი გვაძლევს და რას იზამრ. მისი მოცემული ბავშვი კი არა, ჭირიც საყა-
ბულოა.

გიას გაცინა. შემდეგ შუბლშეკვრით კითხა:

— ბაღჩაში სიძინდები წამოაყენე?

— სანახევროდ. ისე, თუ გინდა წამოაყენე და თუ გინდა არა. არაქათ-
ში აღარ არიან და დანარჩენი შენ იცი.

ორივე ჩაფიქრდა.

— ეს ერთი ტომარა ფქვილი რამდენ დღეზე გეყოფა, ბიძავ?

— მერვე დღეზე გამოვრეკავ... რა მაგისაა და, ისაი რომაა, ისაი, მამა-
შენი... ვიცი, იმისიკეთე მამის შვილი გონჯ საქმეს არ ვააყეთებს და ძა-
ლიან მწყინს, რომ ხალხი შენზე ლაპარაკობს.

გიამ ტვირთი მხრებზე შეიკრა და სინანულით თქვა:

— მე, ბიძავ, არაფერი საბუთი არა მაქვს, სინდისის გარდა, და ამ სინ-
დისით გეუბნები, რომ იმ საღამოს არხი საგულდაგულოდ ჩავკეტე. იმის
შემდეგ რა მოხდა არ ვიცი.

— ეგ ბიბოს რომ ეთქვა, არ დავიჯერებდი. მომეცი ახლა მაი ტომა-

რა, აგერ სამოკლეო გზაბაწარზე შევეუხვევ. რა კაი მთვარიანი ღამეა, ბიჭო, პა? დავახშმებულა ეგ დალოცვილი. ხედავ, რა ადრე ამოადგა ორონიას მთას? ჰე, ჩამოგექი ახლა ამ ქვაზე და მოიხსენი ტომარა. ^{ერყენსულა} ~~ხედავს~~ გაკუთხულ ნიკაპზე ხელი მოისვა.

— არა, ბიძავ, სახლამდე მიგაცილებ. ამ ჩახრახში შენ ვერ აიტან. — თქვა გიამ და მთვარეს სიამოვნებით გაუღიმა. ჩრდილები მოჭრილ ხეებით წამოქცეულიყვნენ. დაბლა კი ქოფათღელე დამშვიდებული, დარცხვენილი მიედინებოდა.

იმათ გზაბაწარა აიარეს და ჭიშკარში ჩაუხვიეს. ჯერ კიდევ ფანჯრებ-ჩაუსმელ უბუხრო სახლს ფარალალაში შუაცეცხლის კვამლი ამოდიოდა. ბავშვები ზინზილებდნენ.

გიამ კიბის საფეხურზე ტომარა ჩამოდგა. ოფლი მოიწმინდა და წასვლა დააპირა.

— მაღლობელი ვარ, გიავ! ვინც შენ გონჯად მოგიხსენიებს, იმას რა ვუთხრა მე.

გიამ გაიღიმა და კოლმეურნეობის თამბაქოს საშრობისაკენ ^{ჩაუხვია}, რომ თამარის სახლი დაენახა. ფანჯრებში ელექტროშუქი ბრიალებდა და საკვამური ხრჩოლავდა. მოეჩვენა, თითქოს თამარმა გამოიხედა და ფარდები ჩამოუშვა. გიას გულზე სინანული შემოადგა. თავი გააქნია და ყანის კიდეებს დაჰყვა. საღამურ სიგრილეში გამოცოცხლებული წამოშრი-ალებული სიმიდები მუხლზე სცემდნენ და უხაროდა. კოდმეს ვადადგა და მამისეულ ბაღჩას სინანულით გადახედა.

გვიან დაწვა და დიდხანს არ დაუძინია. ხან ქალაქის შთაბეჭდილებები უტრიალებდა თავში, ხან თამარზე ოცნებობდა, ხანაც თავდახრილი ბიბო ედგა თვალწინ.

არც ბიბოს ეძინა. იწვა და ფიქრობდა.

„ძალიან ცუდი გავაკეთე... რომ შეიძლებოდეს, სიცოცხლის ფასად გამოვასწორებ დანაშაულს. იქნებ სჯობს გამხელა. ა? ან იქნებ არასოდეს გავამხელ და მორჩა... თამარს არასოდეს აუგად არ მოვიხსენიებ. ანდა რა მაქვს თამართან გასაყოფი? მამიდას ბრალია ყველაფერი. თამარი უნდა მოგათხოვო, ბავშვობიდანვე მეუბნებოდა, მამრიყებდა... მეც ყველაფერი მჯეროდა...“

ბიბოს ტკბილად აღარ დაუძინია. თითქოს დასერიოზულდა კიდევ. გახდა სიტყვაძვირი და დამყოლი. დაივიწყა თავისი სიჯიუტე და ამპარტავნობა. როცა აქებდნენ, უხერხულობას გრძნობდა, არ იცოდა სად დამალულიყო, თავისი თავი ეჯავრებოდა.

გია ბებერ ბუოლას ჩაუარა, კიბეები აირბინა და პარტბიზმ-ზე დააკაუნა. რომ არავინ გამოეპასუხა, ჩაეკტილი კარების სახელურსა წვდა და მოაჯაჯგუნა. მერე თავმჯდომარის კარებს მიადგა. არც კი დაუკაკუნებია. სახელური მოუზრდებლად მოსწია, მაგრამ კარი არ გაიღო. უცებ რომ გაღებულყო და თავმჯდომარე იქ დახვედროდა, არც კი იცოდა, საიდან დაიწყებდა საუბარს, თავის მართლებას.

არც ჯევედეთი რომ არ დახვდა, დერეფანი ჩაიარა და სულ ბოლო კარები მუხლის კვრით შეაღო. რა უბედურებააო, შემკრთალი მოანგარიშე სკამიდან წამოიჭრა.

— გამარჯობა შენი! — ისე მიახალა, არც კი შეუხედავს ამ სუსტი, თვალწითელი მოანგარიშისათვის.

— გაგიმარჯოს. რა ამბავია, შე კაი კაცო!

— მე რას მეკითხები ამბავს... სადაა ხალხი?

— ხალხს არ ვმწყემსავ მე. აღამიანურად ვერ გააღებ კარებს? ახლა თავიდანვე უნდა დავიწყო ანგარიში, ამიბნე თვე-ბოლო. — უსაყვედურა, სკამზე ყურბალიში გაისწორა და საანგარიშო ააჩხაკუნა.

გია შემობრუნდა, მაგიდას ორივე ხელით დაეყრდნო და, თითქოს რა მავისი პასუხიო, ცივად კითხა:

— სადაა-მეთქი ხალხი, უფროსები სად არიან? სიტყვა მაქვს მათთან.

— არ ვიცი. მე დისპეტჩერი არა ვარ... ასე ირიბად და აგდებით რომ გადმოყურებ, ღონეზე ხომ არაა საქმე? დილიდან საღამომდე რომ ვერ ადგები და ანგარიშები ტვინს გადმოგიბრუნებს, მაშინ მიხვდები...

გია მოსცილდა მაგიდას. პირმოტეხილი ღოჭიდან ჭიქაში წყალი დაასხა და ჩახედა. მოეჩვენა, რომ ჭიქა მტვრიანი იყო, რაღაცა ჩაიბურტყუნა. სიგარეტი ყვავილების ქოთანში ჩასრისა და ღოჭი პირზე მიიყუდა. მოანგარიშე ქალღმერთი ჩამოწერილ ციფრებს თითს აყოლებდა, საანგარიშოს აჩხაკუნებდა, ჯამს ცალკე ფურცელზე წერდა და შენაჯაქებს ისევ თავიდან ამოწმებდა.

გია დაცხრა, მოეშვა და დამშვიდდა.

— ეს ვისი მაგიდაა? — ჩვეულებრივად იკითხა და ჩამოვდა.

— ბულალტრის. — ძუნწად უპასუხა მოანგარიშემ.

— თავმჯდომარე სად არის?

— ყველა სათიბშია. ამ გაგანია ალოობისას ვის სცალია დასაჯდომად? თივა გააშრეს, გაახმეს და ახლა ზვინავენ... მერე ვენახია შესაწამლავი. მერე სიმიწია გასათოხნი. წვიმის შემდეგ უცებ წამოვარდნენ სიმიწლები. „ესე იგი, ჩემთვის არავის სცალია. ყველა თავის საქმეს აკეთებს. მე

კი საქმე მქონდა და მეზარებოდა, ახლა არ მეზარება და გამომაცდელს“, გაიფიქრა გიამ და სივარტის ისევ მოუყიდა.

მონაგარიშე ჯერ გიას დააკვირდა. თავი გააქნია და დაგორქნა მისი კვანძები. კვანძები დაეშალა და გიამ დაეცა. მონაგარიშე კვარტალური ბალანსი მთელი მაგიდის სიფართოზე გაშალა.

„ამ გაგანია ალოობისას ვის სცალია დასაჯდომად“, — კვლავ გაიმეორა გუნებაში და დერეფანში გამოვიდა. რკინის რკინაზე ცემის ყურის წამლები ხმა რომ შემოესმა, გარაჟისაკენ მიიხედა. ხმა მიწყდა და დაძახილი შემოესმა.

— ეეეი, მოდი აქ, ჩვენი ძმა! — ხელს უქნევდა ხალათგაზინთული მძღოლი.

— ვინ არის შენი ძმა?! — გაეპასუხა გია და კიბეზე დაეშვა.

— ჩემი ძმა ყველა კაი კაცი ქვეყანაზე. მოსაწევი გაქვს?

— მაქვს. — უთხრა და სივარტე მიაწოდა.

მძღოლმა ის გაზანგულ თითებში მიმოატრიალა, ასანთი გაკრა და ცხვირპირიდან რომ გამოაბოლა, კითხა:

— დაიწყე მოწევა, ხომ? ჩავიდგამს სიკეთეში ფეხი!

გია ღობეს მიეყრდნო და განზე გაიხედა. მძღოლმა ხმას დაუწია:

— მე რომ შენხელა და შენი სიმაღლისა ვიყავი, ეპეი... ქალებსაც ვეკრიჭებოდი! მოდი, მომეხმარე ცოტა, ამ დასაწვავ კარბურატორში ზასარენია მოხდა.

— ეგ რაა, საბურავი რომ მოგიხსნია?

— გასაბერავია ეგ ოხერი. ამის რჯულიც არ იყოს, ამოდენა კანტორაში კაცის სული არ ჭაჭანებს, მაგ წავივით გამხდარი მონაგარიშის გარდა.

— ამ გაგანია ალოობისას ვის სცალია დასაჯდომად! — თავის თავისადმი ნიშნის მოგებით გაიმეორა გიამ მონაგარიშის სიტყვები. — მოიტა საბურავი, დაეჭაჩავებ.

— ავაშენა ღმერთმა. — თქვა მძღოლმა, საბურავი მისცა და დიდხანს მოტორს უკირკიტებდა.

— ეყოფა, მგონი! — გია წელში აიძვრდა და ოფლი მოიწმინდა.

მძღოლი საბურავზე შედგა, ერთიც ღომის წვერი კიდევში დაკრა და თქვა:

— ეყოფა!

გია კაბინის საფეხურზე ჩამოჯდა და ბენზინიანი ჭინჭით გასვრილი ხელი გაიწმინდა.

— დღეს ფეხბურთია, ბიჭო. წამოხვალ ქალაქში? — კითხა მძღოლმა, თავის საქმეს რომ მორჩა.

— ფეხბურთი?! — წამოდგა გია.

— ჰო, კი არ გეხუმრები. წამოდი. გოჩას ნახვასაც მოასწრებ. საღამოს

თუ გინდა დარჩები, თუ გინდა წამოხვალ. მომეცი ერთი სიგარეტი...
გია კოლოფი გაუწოდა.

— სპეციალურად ფეხბურთზე მიდიხარ?

— არა, კაცო, მინერალური სასუქი მაქვს ამოსატანი. იმასაც მოვასწ-
რებ და ჩემს საქმესაც გავაკეთებ. წამოდი.

გიას სიამოვნებით გაეღიმა. მოუნდა წასვლა, გოჩასთან შეხვედრა,
ფეხბურთის ნახვა. მაგრამ ვერ გადაეწყვიტა. ცხენის ფლოქების ხმა შე-
მოესმა და იქითკენ მიიხედა. ცხენზე სურსათ-სანოვარე აეკიდათ და... თა-
მარი და კოჭლი მეზობელი აღმა მოდიოდნენ.

— თამარ! — დაუძახა გიამ.

თამარმა ვერ გაიგო, საიდან ეძახდნენ და მიმოიხედა. კოჭლმა მეზო-
ბელმა გაიღიმა და გიას დაუძახა:

— გამარჯობა, გიავ. შენი. მოდი აქ.

გია მათკენ გაემართა.

— სად მიდიხართ?

— მწყემსებისათვის სასმელ-საჭმელი მიგვაქვს. დღეს თივის ალებას
დაამთავრებენ და საქონელს ზეგანზე ჩამორეკვენ.

— შენც იქ მიდიხარ. თამრო?

— ჰო. — თქვა და თავი დახარა.

მეზობელმა ახალგაზრდებს გაუღიმა. ავშარა მოზიდა და წინ წავიდა.

— ეგ სადამომდე ვერ აღწევს ორღანიას ქედამდე.

— ხოზაპირ გაშვებულ ცხენებს დავიჭერთ და შევსხდებით.

— შენ რა, არ გეშინია ცხენის?

— რა მაშინებს. შარშან სათიბში სულ არ დავაჭენებდი?!

— თამარ!..

— ჩუ. მეჩქარება. — წავიდა და კოკოსას რომ გაუსწორდა, ხელი და-
უქნია.

გიამ ჯერ მძღოლს შეხედა, ფეხბურთზე რომ ეპატიჟებოდა, მერე
თამარს და გული სიამით აუჩუხჩუხდა.

— მოიცა, თამარ. მეც შენთან მოვდივარ... ჯირითში თუ გამეჭიბრები.
ჩემი თავი შენ გენაცვალოს, აი!..

ეს რომ გაიგონა, მძღოლმა კაპოტი დახურა, თავი გადააქნია და თა-
ვისთვის დასძინა: „ტკვიანად იყავი მაგ გოგოსთან, ბიძია, თორემ... მამა-
მისმა თუ გაგიგო, ცელქობისათვის გაგბარსავს მაგ ღინლ ულვაშებს, აი!“

* * *

რაიონულ საავადმყოფოში ქალაქიდან მოწყვეული და ადგილობრივი

ქირურგების კონსილიუმზე გადაწყდა, რომ ისას დაუყოვნებლივ წარვეთ
თონ ხელი, სანამ გვიან არ არის.

ისას საოპერაციო რეჟიმი დაუნიშნეს. უკვირდა ბერიკაცს, რატომ უნდა
მაძლევენ საქმელსო. ახალგაზრდობაში ბრმა ნაწლავის ოპერაციის წინ
ორი დღით რომ ამომშლიეს, გაახსენდა და შეეშინდა, ახლაც ოპერაცია
არ დამიპირონო. საწოლიდან წამოიწია და მორიგე ექთანს თხოვა, მითხა-
რი რა ამბავი ტრიალებს ჩემს თავზეო. ექთანმა ექიმს დაუძახა. პალატა-
ში ახალგაზრდა ქირურგი შემოვიდა.

— ექიმო, შენს გახარებას, ჩემო ბიძია, მითხარი, რა მჭირს ახლა მე
ასეთი, პა?

— ნუ გეშინია, ასაღელვებელი არაფერია.

— მკლავი არ მომჭრათ და არ დამღუპოთ, ბიჭო, გლეხკაცი.

— უარესი იქნება. სისხლი მოუწამლავს ბინძურ ფიწალს. ხომ ხედავ,
სიმსივნე მხრის თავამდე ავიდა და მკლავი გაშავდა!

— აჰა, ასეა, ხომ?! სამოცი წლის ნაამაგარ ხელს, თავს მოვიკლავ და
შენისთანა გუშინდელ ბაღანას არ მოვაჭრიებ. ახლა ერთი უკანასკნელი
თხოვნა შემისრულე, თუ ჩემი პატივისცემა გაქვს. შარვალი მომიტანე,
რომ ავდგე და სახლში წავიდე. შინ და გარეთ ოთხმოცდაათი საქმე მიც-
დის და შენ მკლავს მჭრი აქ! — გამწარდა ბერიკაცი და ხმას აუწია: —
შენი მოსაჭერი მკლავი არ მაქვს მე. სისხლი მოგეწამლაო! ჩემს სისხლს
ვერაფერი საწამლავი ვერ მოერევა. ის საქმეშია დადუღებული, წადი და
შარვალი მომიტანე... რას მიყუტრებ, წადი ახლავე! — კიდევ უფრო აუწია
ხმას. აღელდა და ლოგინიდან წამომდგარი საცვლებისამარა კარისაკენ წა-
ტორტმანდა.

ექიმს მოეჩვენა, რომ ეს ჭაღარა, ჭოროხივით ამღვრეული ბერიკაცი
უცებ ბებერ ლომად გადაიქცა, რომელიც ხაფანგში მომწყვდეულ და
ძვლებდაჩეჩქილ თათს არ მიგაკარებს, თავად მოიკვნეტს კბილით, ენით
მოირჩენს იარას და ამაყ ლომობას კი არ მოიშლის.

შეფოროვებულ ისას თეთრწვერა პროფესორი გადაუდგა და ძლივს
დაამშვიდა.

— გლეხკაცის ხელი მთელი სოფელია და მთელი სოფელი გლეხკაცის
ხელია. ნუ გეშინია, ჩემს მეზობელ მფრინავს ორივე ფეხი წარვეთეს ომის
დროს... მაგრამ მაინც იფრინა. ახლაც ფრინავს. არწივი ყველგან არწივია...
შვილები გყავს, რა გაშინებს...

— საქმე მაქვს, პროფესორო, ბევრი საქმე... ჩემი დღე და მოსწრება
მიწაზე ვმუშაობ, ვთესავ, ვრგავ, ვაშენებ... გაზაფხულზე ვენახია გასასხ-
ლავი, ზაფხულში ყანებია გასათოხნი, ხეხილია მოსაქრეფი. ცალხელა კა-
ცი ხეზე როგორ ავა!.. შემოდგომაზე ნეკერია მოსასხლავი, რთველია ასა-

ლემი. ზამთარში მარხილი უნდა დავაცურო ორდანიდან. მოვეკვდები, რომ არ ვიმუშაო, შეჩვეული ვარ. ეხუმრები ცალხელობას?!. — თქვენს ლემი ცრემლით აევსო.

* * *

თივა დაზვინეს და საძოვრებზე ფერმის საქონელი ჩამორეკეს. ექვნებს ქლარუნი გაჰქონდა. თვალუწვდენელ მინდორზე ჯირითი გამართეს.

ბიჭები ცხენებს წამოველნენ.

თვალსაწიერზე ორი მოჯირითე გამოჩნდა. ვილაცამ დაიჩემა, ბიბო და გია იქნებიათ. თამარ და გია იყვნენ. გოჯითაც არ ჩამორჩებოდნენ ერთმანეთს, დაუღლებულებივით მხარიმხარ მოაგელვებდნენ დასვენებულ და დასისინებულ ცხენებს.

— ბიბო, კარგი ჯირითი იცი და გიას თუ უტოლებ?... — დაიძახა ვილაცამ.

ბიბო წყავის ბუჩქებთან მიმალულიყო და ფიქრიანად პირიმზეს წიწკნიდა. მოძებნეს და შეუტყეს, ყველაფერში მეწინავე ხარ და ახლა რამ დავმალო, გამოდი, ბიჭო, თუ გული გერჩისო. ცხენი მიუგდეს ბუჩქებთან. ცხენს დიდრონი, ჭკვიანი და ჩვილივით უცოდველი თვლები ჰქონდა. ბიბო არ უყურებდა არც ბიჭებს, არც ცხენს, თავი დაეხარა და კალთიდან დაწიწკნილ პირიმზეს იფერთხავდა. რომ არავინ შეახალისა, ცხენმაც ჩაქინდრა თავი და აცქვეტილი ყურები ჩამოყარა.

— გამოდი, ბიჭო, რამ წამოგაქცია შუადღისგულზე. — უყვიროდა ჯევდეთი.

ცუდად ვარო, — თქვა ბიბომ და წამოდგა.

თამარ და გია მეორე წრეს უვლიდნენ ქურციკის სიმარდით.

პარტბიუროს მდივანმა თვალი დაუქნია ჯევდეთს, მოდი აქო.

— დაანებე ბიბოს თავი. ის ახლა ორჭოფობს, თქვას თუ არა... ნახობს.

— რა აქვს ბიბოს სანანებელი?! — გაიკვირვა ჯევდეთმა.

— ბიჭო, ნამეტანი ბალლი ხარ შენ, ხომ იცი!

— არაფერი მესმის. — თქვა გაოგნებულმა და თავმჯდომარეს შეხედა, რა სჭირსო ბიბოს.

თავმჯდომარემ ძლივს მოსწყვიტა თვალი მოჯირითე ქალიშვილს და გიას, შემობრუნდა და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად, ძუნწად დაარბო:

— გული არ გაუტეხთო... ბავშვივით შეცდა. რაც მაგან წყალდიდობას ებრძოლა, ერთ საპატიოდ ესეც ჩაეთვლება. გულცივად არავინ შეხედოს. ობოლი ბიჭია... ომმა კაი სიკეთის მამა წაართვა და დედა ამოუტღო...

— მერე? — გაიკვირვა ჯევედეთმა.

— შენ კომკავშირული ორგანიზაციის მდივანი ხარ და უნდა იცნო შენს პარტიულ პოზიციას. ბებიათ თუ გაზარდა, კომკავშირის არ გაუჭირდება მისი გზაზე გაგრძელება და კვლავ მოჭირითეებს შეხება.

მესამე წრეს რომ უვლიდნენ, გიამ ლერწამმა თამარს მარჯვენა ხელი მოხვია წელზე და თავის შევარდენზე გადმოიტაცა. ნაბადი არ ეხურა, თორემ ამ წუთში გია ძველ ყივჩაღსა ჰგავდა, მოტაცებულ ქალებს რომ მთებისაკენ მიაჭროლებდა. ეს რომ დაინახა, თავმჯდომარეს უნებლიეთ დასცდა:

— გოგო არ დამიმარცხო, შე ყაჩაღო, შენა!

გიას სულ მიეგდო სადავე და არა ენაღვლებოდა რა, საით გააჭროლებდა კისერმოღერილი შევარდენი. თამარის თმები სახეზე ელამუნებოდა და უხაროდა. ამ თავდავიწყების გატაცებაში უდიდეს ბედნიერებას გრძნობდა.

* * *

ბიბოს იმ ღამეს გვიანამდე არ დასძინებია. უთენია წამოიჭრა. გუნებაში ახალი გადაწყვეტილება და უხაროდა, სიმსუბუქეს გრძნობდა. ირგვლივ ყველაფერი ღამაში ეჩვენებოდა.

მზე არც კი ამოსულიყო, გიასთან გაიქცა თავის დასახრელად. რომ გაიგო, გია რაიკომში დაიბარესო, ბევრი აღარ უფიქრია, ადგა და თვითონაც წავიდა. რაიკომთან ისე მიიღებინა, არავისთვის ყურადღება არ მიუქცევია. არც აფიშით დაინტერესებულა, რომელიც რესპუბლიკური თეატრის მსახიობთა გასტროლებს იუწყებოდა კულტურის სახლში. კომკავშირის რაიკომის კარები შეაღო და შავთვალა გოგონას მდივანთან შესვლის ნება სთხოვა.

— გამოძახებული ამხანაგები არიან, მოითმინეთ, გამოვლენ და თქვენ შეხვალთ. — მოკლედ უთხრა გოგონამ და ზარის ხმაზე ყურმილი აიღო.

— ძალიან საჭირო და საჩქარო საქმე მაქვს, თხოვეთ, რომ მიმიღოს. — შეეხვეწა ბიბო.

— მოითმინეთ.

ბიბომ მთელ სხეულში შემონთებული სიცხე იგრძნო და საყელო შეიხსნა. დაბნეულად მიმოიხედა, ქუდი ფანჯრის რაფაზე დაადგო და დაუკაკუნებლად და უნებართვოდ კარები შეაღო.

ბიბოს დანახვაზე მდივანი წამოდგა და მიესალმა. სკამზე რომ მიუთითა, რამ შეგაწუხაო, კითხა.

— მე კაი ხანია ასე ვწუხვარ... ყველაფერი ჩემი ბრალია... მინდა იცოდეთ, რომ გია არაფერ შუაშია.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

— ეგ ჩვენ დიდი ხანია ვიცით, ბიბო!

— გამოვისყიდი! — თქვა სირცხვილისაგან დამწვარმა ცრემლი მოიწმინდა.

ყველას სჯეროდა, რომ ბიბო გამოისყიდა დანაშაულს.

* * *

გავიდა დრო და ყველაფერმა ნორმალური სახე მიიღო.

ბიბო ახალმშენებლობაზე კომკავშირული ბრიგადის ხელმძღვანელად დანიშნეს. მალე ნაღვარევა მიწამაც პირი შეიკრა და იარა მოიშუშა.

სოფელში ფერისცვალებასთან ერთად ბარაქიანი შემოდგომა შემოვიდა.

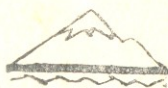
გიამ საზამთროდ ნეკრის ზვინები დადგა და შეშის ზიდვას შეუდგა. საწყობში დაუძახეს, შრომადღეზე ჭირნახული გავანაწილეთ და წაიღეთო. ჭიშკარში ურემი რომ შემოაჭრიალა, მამა გამოეგება შვილს.

იღიმოდა.

ეს ღიმილი ბევრად ჰგავდა იმ ღიმილს, ზაფხულში, ყანის თოხნაში რომ პირველად შემოეთინა გას.

ისას წარკვეთილი ხელის ცარიელი სახელო ქამარში ჩაეკეცა. ხარებს კისერზე ხელს უთათუნებდა. თვალში ცრემლი უგორავდა ისას. გია ვერ მიხვდა, რას ნიშნავდა ეს ცრემლი.

— ყოჩაღ, გია!.. პატიოსანი მშრომელი კაცი მუდამ მართალია და შენც მართალი ყოფილხარ. შენ დამავეწყე მე დაკარგული ხელი...

შოთა რაყვა

ჩვენი დავითი, თქვენი ლესია

ახლა ორივე ძმობის ლექსია,
ძმობის სიმბოლოდ დარჩენენ ბოლომდე
ჩვენი დავითი, თქვენი ლესია,
ჩვენთან სურამი, მანდ — მირგოროდი.

თითქოს განგებამ აგრე ინება, —
ბედი ორივეს მისცა საერთო,
რომ მერე მათგან თქმული სიმღერა
ჩვენი გულების ზიდად გაგვედო.

ი, წინაპარნო, სულით ნათელნო,
თქვენ გაგიფანტავთ სევდის ღრუბლები,
იქ უკრაინას, აქ საქართველოს
დღეს, ვით ცოცხლები, ესაუბრებით.

ჟღერენ მძაფრად და გულებს ავსებენ
თქვენი ჩანგების ხმა საოცარი,
დღეს ძმურ ოჯახში ტკბილად გახსენებთ,
როგორც ნატობდა დიდი კობზარი.

საქართველოს ეზოები

ეზოები!.. საქართველოს ეზოები!..
ჩვენი სახლი კობტა ეზოს ნაწილია,
თუ ეზოა ჩვენი სახლის აივანი,
ამ მინდორში ფეხშიშველებს გაგვივლია,
კოინდარი გაგვითელავს ნამიანი.

ამ ეზოში ხის ჩეროში ჩამომჯდარებს
ყრმებს ტიტინით გვისწავლია დედა-ენა,
ქვეყნის მადლო, ავ თვალთაგან დაიფარე,
შენი კალთა დააფარე წმინდა კერას!

ამ ეზოში სტუმარს ელის მასპინძელი,
ტალავერი, ჩხავრის ლერწი შემართული,
ამ ეზოში საქართველოს საძირკველის
სიმტკიცე და სიწმინდეა შენახული...

ეზოები, საქართველოს ეზოები!
მოფარჩული, მოხატული მრავალფერად,
ქვეყნის მადლო, შენი კალთა დააფარე,
ავ თვალთაგან დაგვიფარე წმინდა კერა!

ჯემალ ქათამაძე ლესია უკრაინკას

ვინ იცის, ანძებს დაშლილს,
რა გაჭირვებით სძლიე,
რამდენჯერ მოწყდა ბაღში,
ცივი ცრემლები იებს.
გიყვარდა ჩემი ხალხი
და მეც მიყვარხარ ძლიერ.
ყელს გვირგვინები გესხა,
ზარი დარეკე, ცაო!
ვრცელი ხუტორის კენესავ,
დიდი დავითის დაო.

გავა დრო... წლების ხავსი
კლდეს მოედება მაგარს.
ბევრი, ო, ბევრი თასი
გამოიცლება, მაგრამ
შენი გიტარა ნაზი,
სევდა, დაღვრილი ვერცხლის,
მალა, სულ მალა ასწევს
გუმბათს ქართული ზეცის.
იგი იქნება მგზავრი,
მძლავრი გუგუნე ქართა,
დაარხევს დიდი აზრით,
ქართველი ქალის კალთას.

გავა დრო... წლების ხავსი,
კლდეს დაედება მაგარს,

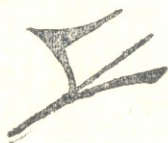

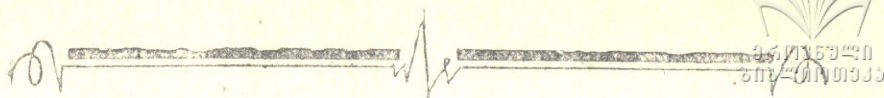
ბევრი, ო, ბევრი თასი
გამოიცილება... მაგრამ
შენს თასს... სიცილს და კვნესას,
მზით და ქარიშხლით ავსილს,
ბევრი თაობა შესვამს,
მაგრამ ვერავინ დასცლის.

ს ი შ ვ ა რ უ ლ ი

შემოუქროლა ქარმა ზეივნებს,
შეაშრიალა ბალში ხეხილი,
ლამაზ ქალივით პალმა ხელს მიქნევს
და ელვა ტყდება ირმის რქებით.

წვიმა,
ღვარი და სველი ჭადარი
და ზიდან ხეზე ქარის ქროლება —
ეს სიყვარულის არის ზღაპარი.
და სიჭაბუკის განმეორება.

ნოღარ მოღვაჲე

ს ო ზ ე ლ უ ი

ავტობუსი ხალხით იყო სავსე. იგი ბოლო რიგში დაჯდა, ჩემოდანი ფეხთან დაიდგა. მძღოლმა მგზავრები შეათვალიერა, წავედითო, დაიძახა და მოტორი ჩართო. ავტობუსი ჯაღჯაღით დაიძრა. მალე ასფალტიან გზაზე გავიდა და ჯაღჯაღი შეწყვიტა. გზას გარდი-გარდმო პატარა ქვის სახლები გასდევდა, ალაგ-ალაგ ბაღი იყო. ჩაუქროლეს რაიონის კულტურის სახლს, რაიკომის შენობას და, ჩაის თაბრიკას რომ გაშორდნენ, ორღობეში შევიდნენ. ასფალტი დაილია და ავტობუსი ისევ აჯაღჯაღდა. იგი ბერიკაცის გვერდით იჯდა. მათ წინ შავთმიანი გოგონა და მოხუცი ქალი ისხდნენ.

— ძია კაცო, სოფელში როდის ავალთ? — მიმართა მან ბერიკაცს.

ბერიკაცმა თუთუნს ნათაზი დაარტყა, ტუჩები მოწყურა და, კვამლი ბოლქვებად რომ გამოუშვა, დაბალი, ბოხი ხმით თქვა:

— სამხრობას ავალთ, შეილო!

— რამდენი კილომეტრია სოფლამდე?

— ოცი.

შავთმიანი გოგონა ნახევრად შემობრუნდა და ყმაწვილს შავი თვალებით შეხედა. იგი ოცი წლისა იქნებოდა.

— თქვენ ვისთან მიდიხართ? — კითხა ბერიკაცმა ყმაწვილს.

— აქეთ გამანაწილეს, აგრონომი ვარ.

გოგონამ კიდევ უფრო დაკვირვებით შეხედა და გასწორდა.

— ჩვენკენ პირველად ხართ? — იკითხა ბერიკაცმა.

— ჰო.

— სოფელი კარგი გვაქვს, — თქვა ბერიკაცმა, — მაგრამ ერთი ვინმე ისეთი არ ამოვიდა, საქმეს გული დაუდოს... დღეს გლეხის გამოცდილება არ კმარა, შეილო, ნასწავლი კაცია საჭირო.

ავტობუსმა შეუხვია და აღმართს შეჰყვა. მობრუნდა წივილი და ხელმარჯვნივ ხევი ეშვებოდა; გზა ხევის პირს გასდევდა და გვერდებზე გეგონებოდათ, საცაა კლდეში გადავიჩნებითო. ერთ-ორგან ტყეშიც შეიჭრებოდა ხურეს. ყმაწვილმა მხრებზე პიჯაკი მოიხურა.

— გზა ცუდი გქონიათ! — თქვა მან.

— დიახ, ცუდია. აგერ მეორე წელია გზის გაყვანას ფიქრობენ. მაგრამ ჯერჯერობით საქმეს თავი ვერ მოაბეს.

შავთმიანმა გოგონამ ფანჯარა დახურა. ზოგჯერ ავტობუსი კლდეს ჩაუქროლებდა, ფანჯარა ჩამოხნელებოდა და ყმაწვილი შენიშნავდა გოგონას პირმრგვალ სახეს, რომელსაც თვალი ისე ექირა, რომ მინაში ვაჟი შეუშინებელი არ რჩებოდა.

ავტობუსმა აივაკა და მზე ისევ გამოჩნდა.

— სოფელში აგრონომი არ გყავთ?

— ორ სოფელს ერთი აგრონომი უვლის. მნელია, ერთი კაცი ორ სოფელს გაწვდეს.

ბერიკაცმა იგი ცნობისმოყვარეობით შეათვალა, თითქმის ყმაწვილის სახეზე და თვალეზში მისი სულის ამოხსნას ცდილობსო. ყმაწვილს არ გამოპარვია უცნობის შემოხედვა და შეაკრთო თავისივე მოქმედებამ — აქედანვე გაუშინაურდა შემთხვევით მგზავრს. იგი სოფელში გაზრდილი იყო, სოფლის ავ-კარგი კარგად იცოდა, მაგრამ ქალაქში ექვსი წლის ყოფნის შემდეგ ვერ წარმოედგინა ისევ სოფელში ცხოვრება: ადრე დილით ნამიანი მოლის გატეხა, დარსა თუ ავდარში ფართობებში სირბილი და, რაც მას უფრო უჭირდა, პროვინციული კარჩაკეტილობა. მისთვის უცხო არ იყო მიწისა და ტალახის, ტყისა და ბალახის სურნელი, იცოდა გლეხაკის გულის სითბო, მაგრამ კარგა ხანია გასცდა მათ ფიქრებსა და მისწრაფებებს. იგი უფრო დიდ ცხოვრებაზე ფიქრობდა.

— რა გქვიათ თქვენ? — კითხა ბერიკაცმა.

— გაიოზი, — ცივად უპასუხა ყმაწვილმა.

ავტობუსმა სულ ახლოს ჩაუქროლა გზაზე გადმოწვერილ იელის ბუჩქს. მინა გაშავდა და გაიოზმა შენიშნა, რომ გოგონას პაგებებმა რაღაც გაიმეორეს. გზა კიდევ უფრო და უფრო უარესი გახდა. მგზავრები ხან აქეთ, ხან იქით ასკდებოდნენ. ბოლოს, გამოჩნდა ჩაის რიგებით დასერილი ფერდობები.

„ერთი ვინმე ისეთი არ ამოვიდა, საქმეს გული დაუდოს“, — მოაგონდა ბერიკაცის ნათქვამი გაიოზს. უეცრივ მან დაინახა, რომ ცხოვრებას სხვადასხვა თვალთ და სხვადასხვა მხრიდან უყურებდნენ. გაიოზისათვის არავის უკითხავს, სურდა თუ არა სოფელში წასვლა — დაავალეს და წამოვიდა, მაგრამ არც თვითონ კითხავდა ვინმეს უკან გაბრუნებას. არავის-

თან დაახლოებას არ აპირებდა და, როდესაც ეს გადაწყვეტილება რამდენადმე დაარღვია, საკუთარი თავისთვის ვერ ეპატიებინა. მან ოცნდა, რომ გლახკაცთან დაახლოება და საუბარი მაცდურია: რაც წლებს მან დაჰყო, ძილზე კაცს შეუძენია და რითაც ამაღლებულა, ხელიდან გამოეცლება მისი მიწიერი გახდება; მათი სიტყვა-პასუხი, ქცევა და თავაზიანობა იმდენად ბუნებრივია, არავითარ ოფიციალურ წესებს არ ემორჩილება და განშორების მძიმე ტკივილები აზის.

ბერიკაცს ხველა აუტყდა, თუთუნის ფანჯარაში გადაადგოდ და გათეთრებულ უღვაშებზე ხელი დაისვა.

„არც მთა ილეოდა და არც გზა. შეეცრივ ჩაის რიგებით დასერილი ფერდობები გაქრა და მათ ზემოთ ხშირი ტყე აღიმართა. გზის ნაპირს მთიდან გამოჟონილი წყალი მისდევდა.“

— ქალაქში ახალი რა არის? — კითხა ბერიკაცმა გაიოზს.

— ახალი არაფერი! — მოჭრით მიუგო მან. რა თქმა უნდა, რაც ბერიკაცს აინტერესებდა, ის მისთვის წვრილმანი იყო. ხომ ვერ ჩამოაგდებდა საუბარს მოსკოვის სამხატვრო თეატრის გასტროლებზე ლონდონსა და პარიზში, ახალგაზრდა საბჭოთა მომღერლის მუსლიმ მაგამაევის კონცერტზე დიდ თეატრში, ვენის „აიუს რევიუს“ გამოსვლებზე თბილისში? ვეო ილაპარაკებდა ისე, როგორც ვინმე გათვითცნობიერებულ ქალაქელთან. — მით უფრო, რომ მკვდარი ეჩვენა აქაურობა და აღარ უნდოდა კრინტის დაძვრაც კი.

„დავიღალე, აღარ შემძლია!“ — გაიფიქრა გაიოზმა.

* * *

ავტობუსი კოლმეურნეობის კლუბის წინ გაჩერდა. მგზავრები ნელ-ნელა გადმობარგდნენ. მზე მთებს მოფარებოდა და არე-მარეს თალხი ემო-სა. კლუბის წინ აფიშა იყო, კინოფილმ „რუსულ ხასიათს“ უჩვენებდნენ. ზოგს უკვე ბილეთი ეყიდა და კინოს დაწყების მოლოდინში ლაზღანდარობდნენ. მალაზია ჯერაც არ იყო დაკეტილი. ვიტრინის მიღმა მოჩანდა მოფუსფუსე მყიდველები. შორიდან ისმოდა ჩაის ფაბრიკის გუგუნის.

გაიოზმა თავისი ჩემოდანი ხელში დაიჭირა.

— თქვენ საით? — კითხა მას ბერიკაცმა.

— თავმჯდომარე მინდა ვნახო.

— თავმჯდომარე კანტორაში იქნება, — უთხრა ბერიკაცმა და შევთმინა გოგონას მიუბრუნდა: — მზია, გაყევი სტუმარს, თავმჯდომარე ანახე.

შავთმიან გოგონას ლოყები აეფაკლა, შეხედა ვაჟს, მაგრამ არც სიტყვითა და არც თვალთ არ უთქვამს, წავიდეთო. შებრუნდა და მაშინვე კონტორისაკენ გაემართა. გაიოზი უკან მიჰყვა. ზოგჯერ გოგონა ნაბიჯს აუჩქარებდა, რომ ვაჟი არ წამოსწეოდა. სუსტ მაღალ ტანს ნელა მიარწევ-

და. უეცრად გაიოხს იგი წარმოუდგა ქალაქელი ქალიშვილივით კალთა-
ნიერი კაბითა და მალაქუსლიანი ფეხსაცმლებით. მისვე გოგონას მღ-
კრძალეა და ტანის ნაზი რწევა გაქრა. იგი დაემსგავსა თოჯინას, რომელსაც
საც რაღაც უხილავი ძალა ამოძრავებს. ეს მოჩვენება სასიამოვნოც იყო და
საწყენიც. ჩანდა, მისი ქალაქური ფიქრები და შეხედულებები წონასწო-
რობას კარგავდნენ. კონტორის კიბეზე რომ აღიოდნენ, მზია ოდნავ განზე
მიიწია, რომ ვაჟისათვის გზა დაეთმო. გაიარეს ვიწრო დერეფანი და
ტყავაკრულ კარებთან შეჩერდნენ. გოგონამ კარებში თავი შეჰყო და თქვა,
თქვენთან ქალაქიდან არიანო. თავმჯდომარე მაშინვე წამოდგა და მოსულს
კარებში შეეგება. მზია უკან გაბრუნდა, მაგრამ კიბეზე რომ ჩავიდა, თავ-
მჯდომარემ ფანჯრიდან გადასძახა: მოიცადეთ, არ წახვიდეთ. გოგონა კო-
ნტორის წინ ხესთან აიტუხა. გაიოხი შეფარვით აკვირდებოდა თავმჯდო-
მარეს. მან უკვე იცოდა, რას ეტყოდა იგი, როგორი დიპლომატი გაიმართე-
ბოდა მათ შორის და რა შთაბეჭდილებებით დაშორდებოდნენ ერთმა-
ნეთს — რამდენადმე ირონიულადაც კი იყო განწყობილი. იგი მორიდებით
ჩამოჯდა თავმჯდომარის შემოთავაზებულ სკამზე. ჯერჯერობით თავი კრა-
ვივით ეჭირა, თითქოს საითაც შეუძახებდნენ, იქითკენ წავიდოდა.

— კარგ დროს ამოხვედით, კარგ დროს! — რწმენით წარმოთქვა თავ-
მჯდომარემ. იგი ორმოცდაათ წელს გადაცილებოდა. სამამულო ომის დროს
ფეხით გაიარა ვოლგოგრადიდან ვარშავამდე. სამი ორდენი და ხუთი მე-
დალი ჰქონდა მიღებული. ენერგიული იყო. ისეთი მოძრაობა და სახის გა-
მომეტყველება ჰქონდა, მაშინვე მიხვდებოდით, ოთხი კაცის საქმე გაუყე-
თებელი არ დაურჩებოდა. — აბა თქვენ იცით, როგორ წამოგვეშველებით.
ფიქრის დრო აღარ გვაქვს. საქმეს ხვალიდან შევუდგეთ. დილით ადრე
ამოდით.

გაიოხი უსმენდა და უკვირდა. საოცარია, არც აქ ეკითხება ვინმე, აპი-
რებს თუ არა დარჩენას. დააპირა მიზეზის თქმა, მაგრამ მაშინვე თავმჯდო-
მარის თვალებმა შეაჩერა.

— ყოველგვარ პირობას შეგიქმნით! — უთხრა თავმჯდომარემ. —
თქვენთვის ბინა გამოყოფილი გვაქვს. მართალია, სოფელში ცხოვრება
ცოტა გაგიჭირდებათ, მაგრამ ჩვენც ადამიანები ვართ. სოფელში გიცხოვ-
რიათ?

— სოფელში გავიზარდე!

— მით უკეთესი, მით უკეთესი! ლაპარაკით თავს არ მოგაწყენთ. ამის
დრო არც არის! — ფანჯარაში გადაიხედა და დასძინა: — ბინას თქვენი
თანამგზავრი ქალიშვილი გიჩვენებთ. ნამგზავრი ხართ, მოისვენეთ!

გაიოხი მაშინაღუთრად ადგა. ამ კაცმა საშინლად მოაჯადოვა, დაატყ-
ვევა. მართლაც, რომ კრავივით მორჩილი გახდა. თავმჯდომარემ მხარზე

ხელი დაკრა და კარებამდე მიაცილა. მზია ხის ქვეშ იცდიდა. როცა ბერი-
კაცი ისინი შენიშნა, მათკენ გაემართა. მზიამ ბერიკაცს რაღაც უთხრა. ბე-
რიკაცს მაშინვე წარბები გაეხსნა და გაიოზს მიმართა: — ჰო, ბერო, შენც
თემშარას დაჰყენენ. პირმოწმენდილ ცაზე შავი ფერი გაშლილიყო, თვალ-
საწიერზე აქა-იქ ღრუბლები გაწოლილიყვნენ. ხევიდან გრილი ნიაფი უბე-
რავდა. გახურებულ გულს აგრილებდა. გზას ფერგამშრალი დაგვალული
იელის ბუჩქები გასდევდა. ლელე დამშრალიყო და ქვეები რიყეზე დარჩენი-
ლი თევზებივით ეყარნენ. სოფლის შუაგულიდან ძაღლების ყეფა და სა-
ქონლის ბლავილი მოისმოდა. ორღობეში ურემი მიჭრიალებდა. ბერიკაცი
შეჩერდა, თუთუნს მოუკიდა და ქალ-ვაჟს უკან მიჰყვა. მიდამო გადამწვანე-
ბული იყო და ამ სიმწვანეში ოდა-სახლების სახურავები ამოზიდულიყვნენ.
ზოგან უკვე ელნათურა ენთო. გაიოზი ქალიშვილს გვერდით მიჰყვებოდა,
მაგრამ იმ წამს მას სრულიად არ გრძნობდა. ჰაერის მსუბუქმა სუნთქვამ
აიტანა. მოაგონდა თავისი სოფლის ორღობე, ხეხილიანი ეზოები და მა-
ღალზე წამოჭიმული ოდა-სახლები. თითქოს ისევ ბავშვი იყო: ფეხშიშველი,
წამოკარწყახებული შარვლითა და თმამძიმნილი. მოაგონდა, როცა შედამე-
ბისას ხიდან მირბოდა და ბუჩქებში ჩამალული წვივებშებრაწული გო-
გონას ჩამოვლას ელოდა.

— 'მორს ცხოვრობთ? — კითხა მან მზიას.

— არა, აქვე. მეორე მოსახლე ვართ.

— მოხუცი თქვენი 'რაა?

— მეზობელი.

— ქალაქში იყავით?

გოგონამ უსიტყვოდ თავი დაუქნია.

გაიოზმა თანდათან გადაიტანა მისკენ ყურადღება, უფრო და უფრო
მიმზიდველი ეჩვენა გოგონა, მისი „ველური“ ბუნება. შეამჩნია, რომ ამ
გოგონასა და მთებს შორის იყო რაღაც საერთო: ტყის დამატყვევებელი
მღუმარება, წყაროს წყლის სიკამყამე და ცისა და მიწის სუნი, თითქოს მი-
ნდვრის ყვავილები თაიგულად შეეკრათ და ზედ ელვა დაქსელილიყო.

— ქალაქში ვისთან იყავით? — კითხა მან გოგონას.

— გამოცდებს ვაბარებდი.

— რომელ კურსზე ხართ?

— მეორეზე გადავედი... მე თქვენ თბილისის ვოგზალში შეგნიშ-
ნეთ. — გაუბედავად თქვა მზიამ და ხმა გაუწყდა; ხმის ფაქიზი სიმი რაღა-
ცამ შეუტოვა. ბაგეზე იკბინა და ინანა, რატომ ვთქვიო.

— მე კი არ დამინახიხართ! — უხეშად თქვა გაიოზმა.

მთვარე ამოვიდა სულ ახლის, პირველი მთის კორტოხზე, თითქოს
კაცი ხელს გაიშვერს და მიწვდებო. პირი კვერცხის გულს მიუგავდა.

— სავეს მთვარეა, ერთხანს ამინდს დაიჭერს, — ჩაილაპარაკა ბერიკაცმა.

მზია ცისფრად შეღებილ ჭიშკართან შეჩერდა, ხელი გადაჰყარა ჭიშკარზე. რაზი შიგნიდან გააღო. გაიოზმა მაშინვე ეზოში გადაიხედა. მოლი წმინდადაა ხასხასა იყო. ეზოს სიღრმეში, ქვის სვეტებზე წამოჭიმული ოდა-სახლი იდგა. კიბის ბაქანზე ძაღლი იწვა. კარები ღია იყო და ოთახში ბნელოდა. ოდის გვერდით, ცერად, სამზარეულო სახლი იდგა. ღია კარებში მოჩანდა შუა ცეცხლი და ნაჭზე ჩამოკიდებული ქვაბი. ძაღლი უცხოს დანახვისას წამოხტა და ჭიშკრისაკენ ყეფით გაემართა.

— ფიქრი, — შესძახა გოგონამ ძაღლს. — ფიქრი, გაჩუმდი!

ძაღლი დაწყნარდა, სააღერსო წამუტუნით თავი დახარა და გოგონას ფეხებზე აეკრა.

— მარო, გამოიხედე გარეთ, მარო! — გადაიძახა ეზოში ბერიკაცმა.

— მობრძანდით! — მოისმა სამზარეულოდან.

— გამოიხედეთ გარეთ, სტუმარი მოგიყვანეთ!

გარეთ სახელოწამოკარწახებულმა ქალმა გამოიხედა, სახე შეცბუნებული ჰქონდა და სველ ხელებს კაბის კალთაზე იმშრალებდა. უცხოს დანახვისას თმაზე ხელი გადაისვა. ოდა-სახლში სინათლე აინთო და ზალის კარებში ხალათის ამარა მამაკაცი გამოჩნდა. ქალიც და კაციც ჭიშკრისაკენ გაემართნენ.

— აბა თქვენ იცით, როგორ დააბინავებთ! — უთხრა მათ ბერიკაცმა, — ჩვენი ახალი აგრონომია.

მზია განზე იდგა და ქვეშ-ქვეშ შესცქეროდა მშობლებს და ახალ აგრონომს, როცა ისინი ერთმანეთს ხელს ართმევდნენ.

* * *

ღია ფანჯარაში ცისკარი გაილამბა. ქარი ფარდებს ოთახში მიერეკებოდა. გარეთ ვიღაცა ვიღაცას ეძახდა, ხბო გამოიყვანეო. მამალი ერდოზე ყოფდა. სახლის ქვეშ ვედრო წაიქცა და რახრახით გაგორდა, მას ქალის ჩუმი წყევლა მოჰყვა. ეზოში ვიღაცამ ქათამს ქვა ესროლა... გაიოზმა ნელა გაახილა თვალი; წლების შემდეგ პირველად გამოიღვიძა საქონლისა და ფრინველის ხმებზე. ფანჯარაში ვეებერთელა ცაცხვი იყურებოდა; რტოებს ისე არწევდა, თითქოს ხელს იქნევდა, სალამო. მის უკან გაფენილიყო შეფოთილი ფერდობები... გაიოზმა თავს ძალა დაატანა და წამოდგა. ხელ-პირის დასაბანად წყაროზე ჩავიდა. წყარო ეზოს ბოლოში ცაცხვის ქვეშ მოწანწკარებდა. ცაცხვს ტოტები ისე გაეშალა, მზეს არც დილით და არც საღამოს წყაროსთან არ უშვებდა: კარის კაცივით იდგა, რომ სხივებს წყაროსათვის სიგრილე არ მოეტაცა. გაიოზმა წელზემით გაიხადა და ცივი წყლით ტანი დაიბილა. ასე დასჩემდა: ყოველ დილით წყა-

როს წყალზე პირს იბანდა, მაღალი ხეების ჩრდილში ისვენებდა და ფიქრობდა. დობებზე ბილიკს დაჰყვებოდა.

— არ ვიცი, რას ვიზამ! — მაშინალურად თქვა მან.

უკან რომ დაბრუნდა, სოფელს უკვე ეღვიძა: ქათმები კრიახებდნენ, ვოჭები ჭყიოდნენ, საქონელი ბლაოდა. შარავნაზე კალათიანი ქალები ჩაის პლანტაციებში მიდიოდნენ. მამაკაცები თოხს პირს უსინჯავდნენ. ბავშვები საბავშვო ბაღში მიჰყავდათ. მალე სახლები დაიცალა, ეზოები ძაღლებს დარჩათ; ჭიშკართან ახლოს ჩრდილში მოკალათდნენ, თავი წინა ფეხებზე ჩამოდეს და თვლემდნენ.

გაიოზი კოლმეურნეობის კონტორაში შევიდა. თავმჯდომარეს მიუბოდიშა, შემადგვიანდაო. მობოდიშებას არ ფიქრობდა, მაგრამ ასე დაურჩა ნათქვამი. თავმჯდომარემ მხარზე ხელი დაკრა და, როგორც ტოლმა ტოლს, უთხრა: — აბა, საქმეს შევუდგეთ. ეს იყო მისი პირველი და გადამწყვეტი სიტყვა. გაიოზს მოფიქრების საშუალებაც არ დაურჩა. გარეთ გამოვიდნენ. მზე საკმაოდ მაღალზე ამოზიდულიყო და ნამიან მოლს ახურებდა. სულის შემხუთავი დღე იქნებოდა; ნიავს სუნთქვა შეეწყვიტა და ცისკიდურიდან მღვრიე, თეთრი ღრუბლები ნელ-ნელა ცის დასაფარავად მიემართებოდნენ. გზას უკვე მტვრის ბული ასდიოდა. მათ ჩაის პლანტაციაში გადაუხვიეს და ერთხანს რიგებს შორის ბილიკს მიჰყვებოდნენ, მერე ბილიკი დაიკარგა და გოროხიდან გოროხზე დგამდნენ ფეხს. მრავალწლიანი ჩაის ბუჩქები კაცს წელამდე წვდებოდა. გამოჩნდნენ ჩაის მკრეფავი ქალები. ჩაის მწვანე ზღვაში ისინი ფერად-ფერად პეპლებივით ცურავდნენ. ახლო-მახლო ერთი ხე არ იდგა. ცვარი მხოლოდ აქა-იქ ფესვებზე შემორჩენილიყო და ფეხსაცმლის ჭვინტს ასველებდა.

— ეს პირველი ბრიგადაა, — თქვა თავმჯდომარემ. — ჩვენთან სულ ხუთი ბრიგადაა. ამჟამად ამ ბრიგადას კოლმეურნეობის გარდამავალი დროშა აქვს. ბრიგადაში სამი სოციალისტური შრომის გმირია.

გაიოზს თვალი გაექცა ქალის სწრაფად მოძრავი ხელებისაკენ. ჩვილი, მწვანე დუყები ელვისებურად წყდებოდნენ ბუჩქებს, მჯილში გროვდებოდნენ და მერე კარგა მოზრდილ კალათს ავსებდნენ. გაიოზი ქალს თავზე დაადგა — სურდა გაეგო, როგორ იცავდა იგი ჩაის კრეფის ტექნოლოგიას. შემდეგ კალათში ჩაიხედა და განცვიფრებული დარჩა — ჩაი პირველი ხარისხისა იყო.

— სოციალისტური შრომის გმირია, — უთხრა შემდეგ მას თავმჯდომარემ. — დღეში სამოც-ოთხმოც კილოგრამ ჩაის კრეფს.

— დიდი ოსტატია, — თქვა გაიოზმა.

— კიდეც უკეთესი მკრეფავი გვყავს, იგი მეხუთე ბრიგადაშია.

— ჰმ, — თქვა გაიოზმა, — ხშირად მაფიქრებს, აღამიანში რა დი-

დი ენერგიაა, განუზომელი ენერგია. შეიძლება ითქვას, რომ მის შესაძლებლობას ზღვარი არ აქვს.

— დიახ! მხოლოდ მონდომება და შრომაა საჭირო!

გაიოზი ცნობისმოყვარეობამ უფრო და უფრო შეიპყრო: ყველაფერი აინტერესებდა. ამ დღეს მათ მთელი სოფელი ფეხით შემოიარეს. შეხვდნენ სხვადასხვა თაობის ადამიანებს, ესაუბრებოდნენ, ეკითხებოდნენ, როგორ მუშაობდნენ. გაიოზი ყოველ პასუხს გულის ფანცქალით ელოდა. საკუთარი თავი აღარ ახსოვდა. ერთხელაც არ მოგონებია, რომ უკან გაბრუნებას აპირებდა. თავისი გონების კუნჭულშიც არაფერს არ მალავდა. რაც ხუთი წლის მანძილზე შეიძინა, ერთიანად ფლანგავდა — სწავლებას არ იშუტრებდა. რამდენჯერმე ისიც წამოცდა, ხვალ უფრო დაწვრილებით გეტყვითო. მიწას აკვირდებოდა, ბელტს ხელში იღებდა, ფშვნიდა, სინჯავდა და ყნოსავდა. მიწა ძალზე ნოყიერი იყო, მეტის გამოტყუება შეიძლებოდა. გონებაში ფიქრობდა, როგორ უნდა დამუშავებულიყო მიწა, რა ღროს რა დათესილიყო და როგორ უნდა მოეცლოთ მისთვის. შემოიარეს ხუთივე ბრიგადა; ნახეს ჩაის პლანტაციები, სიმინდის ყანები, ზვრები. ხეხილის ბაღები. გზიდან გზაზე, ბილიკიდან ბილიკზე მიაბიჯებდნენ. ზოგჯერ შეჩერდებოდნენ და ყურს მიუგებდნენ ყანიდან წამოსულ სიმღერას. ქალებს გოდრები და კალათები დატენილი ჰქონდათ. ხასხასა ჩაის ყლორტები თაიგულებივით გადაშლილიყვნენ კალათებსა და გოდრებში; კაცის თვალი უკეთესს ვერაფერს ნახავდა. ნაშუადღევს თეთრი ღრუბლით დაფარული ცა ცოტაოდენ გადაიწმინდა, დახუთული ჰაერი ამოძრავდა. გზაზე ბუდს ტოვებდა ჩაის ყუთებით დატვირთული ავტომობილები. ქალებმა ფუსფუსს უმატეს, თითქოს ახლა გამოსულიყვნენ ჩაის საკრეფად, კალათები ორწილად ივსებოდა...

ისინი კონტორაში დაბრუნდნენ. არაფერზე არ ლაპარაკობდნენ. ორივე საკუთარი ფიქრით იყო შეპყრობილი. კონტორაში მხოლოდ ბუღალტერი და მოანგარიშე აჩხაკუნებდნენ საანგარიშოს. კლუბის კარები გამოკეტილი იყო და კედელზე გაკრული აფიშა იტყობინებოდა რაიონული კულტურის სახლთან არსებული საესტრადო ანსამბლის კონცერტს. გაიოზი ფანჯარასთან იჯდა მოქანცული. ფეხსაცმლები და შარვლის ტოტები მტვრით გათეთრებოდა. ოფლში გაღვრილი სახე უბზინავდა. უეცრად ვინმეს რომ ეკითხა, რას ფიქრობო, ვერ უპასუხებდა. გულში ათასი ფიქრი უტრიალებდა.

— ასეთია ჩვენი კოლმეურნეობა, — თქვა თავმჯდომარემ. — ასეთი არიან ჩვენი კოლმეურნეები.

— მდა... ძალიან კარგი ადამიანები არიან.

— დიდი პერსპექტივებიცა გვაქვს! — გააწყვეტინა სიტყვა თავმჯდომარის.

მარემ. — შეგვიძლია მოსავალი ერთიორად გავზარდოთ, შევქმნათ ცხიფ-
რების უკეთესი პირობები.

გაიოზი საკუთარ ფეხებს დაჰყურებდა და ცდილობდა თავმჯდომარეობაში
სიტყვები გულთან არ მიეტანა, თავისი სურვილები არ დაეძლია. თავმჯ-
დომარემ შეხედა მის დამტყვერილ ფეხებს და უთხრა:

— წადით, მოისვენეთ!

* * *

არც ეზოში გაუვლია, არც გინმეს დალაპარაკებია, ოთახში გამოკეტი-
ლი საკუთარ აზრებში იყო გახვეული. ფანჯარაში ვეებერთელა ცაცხვთან
ერთად ღამე იყურებოდა და ფოთლებს შორის ვარსკვლავები იჭვრიტ-
ბოდა. მთებს ღამის ზეწარი მოეხურათ მხრებზე და სიბნელეს შეზრდოდა
დარკადული მწვერვალები. იგი კარგა ხანს ფანჯარასთან იდგა. მის ქვემოთ,
ფერდობზე გადაშლილი სოფელი მოჩანდა. მაგრამ სოფლის საღამო მას
ოდნავადაც არ იტაცებდა. ერთხელაც არ უფიქრია გარეთ გამოსულიყო.

კარზე დააკაკუნეს.

— მობრძანდით! — გასძახა მან.

კარი მზიამ შემოაღო.

— მამამ გთხოვთ, ვივახშმოთო!

გაიოზი, ვიღრე გოგონას პასუხს გასცემდა, შებრუნდა. გახედა მას
და უთხრა:

— კარგი, მოვალ!

ღავითს სუფრა გარეთ გამოეტანა. ეზოს ოდის სვეტზე გამოკიდული
ელნათურა ანათებდა. სუფრა ჯერ ცარიელი იყო. დიასახლისი სამზარეუ-
ლოში კეცზე მჭადს იღებდა. მზია მის გვერდით ფუსფუსებდა: თეფშებს
აწყობდა, ჭიქებს რეცხავდა და დედას შეჰყურებდა, კიდევ რას დამავა-
ლებსო. რასაც აკეთებდა, ხალისით აკეთებდა. მას უნდოდა, რომ ყველა-
ფერი კარგად გამოსულიყო.

— მობრძანდით, მობრძანდით! — დაუძახა დანახვისთანავე ღავითმა
გაიოზს. სტუმრისათვის სკამი პირდაპირ, სუფრის მეორე მხარეს იდგა.
გაიოზი სკამზე ჩამოჯდა. რამდენიმე წელი იქნება, ასე არ ჩამომჯდარა სუ-
ფრასთან და ჭიქა გლახურად არ აუღია ხელში. მაგრამ სურდა ამ გრძნო-
ბას არ აჰყოლოდა. ეშინოდა, რომ ყოველივე ეს თავისებურად დაიმორჩი-
ლებდა. სუფრა მაშინვე გაიწყობდა: მოვიდა ცხელი ხაჭაპურები, შემწვარი
ქათამი, ყველი, მწვანილი, მშვენიერად შეკმაზული ლობიო, თითქოს ოჯა-
ხი მთელი ღღე ვახშმისათვის ემზადებოდა. ვიღრე მჭადი გატყდებოდა,
მზია ოდაში შევიდა და ფირფიტა დაუკრა. რობერტინოს ხმა ოთახის სი-
ღრმიდან შორეული გამოძახილივით ისმოდა.

— ჩემი ქალიშვილი რობერტინოსათვის გიყვდება. — თქვა ფავერმა.
ძალიან უყვარს მსუბუქი მუსიკა.

— თქვენ? — მაშინალურად კითხა გაიოზმა.

— ვერ ვიტყვი, პატივს არ ვცემ-მეთქი, მაგრამ დიდად არ მიყვარს! —
იგი წამით შეჩერდა, თვალები ცას მიაპყრო, თითქოს ოცნებობსო, და გა-
ნაგრძო: — ჩემი ფავორიტი მარხო დე მონაკოა. ვერ აგიწერთ, როგორ
მიყვარს მისი სიმღერები!

— დღეს კი ახალგაზრდობა ჯაზითაა გატაცებული! — გამომცდელი
ტონით თქვა მან.

— დიახ, ჯაზი ბევრ ახალგაზრდას იტაცებს, თუმცა ზოგიერთი ხნიე-
რიც სიამოვნებით ისმენს მას. ალბათ, ახალგაზრდულ სულს უხდის ხარკს!
ჯაზი... — მან ჭიქები ღვინოთი შეავსო, დოქი გვერდით დაიდგა და გა-
ნაგრძო: — არ მინდა რომელიმე ერს შეურაცხყოფა მივაყენო, მაგრამ ასე
მგონია, ჯაზი პირველყოფილი ადამიანის მუსიკაა. მაგრამ აქვს მას მეორე
მხარე: ამ ცეკვების შემქმნელი ხალხი მასში თავის ყოფას, თავისი ცხოვ-
რების ტრაგედიას გამოხატავს. ხოლო როცა ევროპელი მას „ცივილიზებუ-
ლად“ ასრულებს, ამით მხოლოდ და მხოლოდ ერთობა. ევროპას მიმბაძ-
ველობის შესანიშნავი უნარი აქვს! შეიძლება მე ვცდები, მაგრამ ასეთია
ჩემი შეხედულება.

გაიოზს ხმა არ დაუძრავს. ეს მისთვის საოცრება იყო. ჭიქა ნელა ას-
წია და მასპინძლის გამოწვდილ ჭიქას მიუჯახუნა.

გაგვიმარჯოსო, თქვეს და ჭიქები დასცალეს.

ღვინოს ნელ-ნელა შეჰყვნენ. ღვინო შემპარავი იყო და ოთხი ჭიქის
შემდეგ განწყობილება გამოეცვალათ, ერთმანეთს მიუახლოვდნენ. ოთახ-
ში რობერტინო ღილი გეგელიამ შესცვალა. ღამე მშვიდი და სუფთა იყო.
ვეებერთელა ცაცხვზე მთვარე შემოსკუბდა და გახლართულ ტოტებში ჩა-
მოიხედა. გახურებულ მოლს ნამი მოედო. გარშემო ყველისა და პურის
სუნი ტრიალებდა. სამზარეულოში შუა ცეცხლი ისევ გიზგიზებდა. ქვის
ბაქანზე მოკალათებული ძაღლი ჭიშკრისაკენ ყეფით გაქანდა — დაგვი-
ნებული მგზავრი მიაბიჯებდა შარავზაზე. მერე ურემმა ჭრილით ჩაიარა.
ძაღლი ისევ ყეფით მიაწცდა ჭიშკარს.

— თქვენ შესანიშნავი სოფელი გაქვთ, — თქვა გაიოზმა, — კაცი
უკეთესს ვერ ინატრებს. ადამიანებიც შესანიშნავია!

— სოფელი კაცითა!

— ჰო, კაცითა! — დასძინა გაიოზმა და მზიას შეხედა, რომელიც
აივანზე გადმომდგარიყო და ძაღლს ეძახდა. გოგონა შეერთა. იგი შეაყრ-
თო ვაჟის გამხელილმა შემოხედვამ და ოთახში ფიქრიანი შებრუნდა. გა-
იოზს უკვე ღვინის დანახვა არ უნდოდა, მისი სუნი აღიზიანებდა. იჯდა და,

თუ რამეს იტყოდნენ, თავს მექანიკურად აქნევდა. მერე ჰქია ^{მექანიკური} სუფრის უფროსი და ოჯახი დალოცა. მაგიდასთან გაჩერება აღარ შეეძლო. ავორიაქებული სული აწვალებდა, რაღაც ეძახდა. ამ მტკივნეულ ფიქრებში მას შეეძლო ყველაფერი დაენახა, ეგრძნო და გადაეწყვიტა. შარაგზაზე გავიდა და თავქვე დაეშვა. საით მიდიოდა?.. პაერი იზიდავდა, ღამის სიღრმე ეწეოდა. ორღობეს გასცდა. პატარა შემალღებაზე ალვის კორომში შევიდა, მოლზე გაწვა და მუქ-ლურჯ ცას მიაჩერდა. მთვარე ნელა, შეუმჩნევლად მიცურავდა ალვების კენწეროზე. იგი რამდენიმე წუთს გაუნიშნევლად იწვა და გრძნობდა მიწისა და ბალახის სურნელს, ხის ტოტებიდან ჩამოსულ სუნთქვას.

„კაცთა რაოდენი სიყვარულია, რაოდენი სიყვარული!“, გაიფიქრა მან.

მერე წამოვარდა. სუნთქვისაგან ფილტვები ებერებოდა. საით წასულიყო?.. ალვის კორომს გაშორდა, შეპყვა გორმადალას და კორტოხზე შეჩერდა, ხელები გაშალა — მის ქვემოთ ღამეში სოფელი იყო ჩაფლული, — მას უნდოდა დაეყვირა, რომ მისი ხმა მთელ სოფელს გაეგონა, გაეგონა, რომ ის აქ არის, მათთან, მაგრამ პირქვე დაემხო და დამორჩილებული სურვილების სიხარულით აქვითინდა; ბალახს გლეჯდა, მიწას ფრჩხილებით ფოფხნიდა და მკერდზე იყრიდა.

სოფელი კი, თითქმის მისი გულის ძახილს ყურს უგდებდნო, გარინდულიყო.

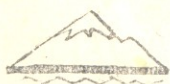

შოთა ზოიძე

ს ი შ ვ ა რ უ ლ ი

თავს დაგესხმის და აგიღებს ისე,
ვერც კი გაიგებ საიდან, როგორ...
და მოიღერებს გაწუწულ კისერს
ერთი პატარა კუდრაჭა გოგო.
მოგელანდება შველი დამფრთხალი,
ცირას ცისფერი თვალი უძირო.
მერე იწყება გულის ფართქალი
და ღამეები დგება უძილო.
ხანდახან გული გაგებზარება,
დარდი გაწვება მძიმე ლოდრვით.
იცდი და მაინც არ გეზარება
ქუჩის კუთხეში დიდხანს ლოდინი.
გულში განცდების შვაგი ადგება,
როცა ფოთლებში მთვარე ანათებს.
მაშინ წამები წელიწადდება
და საუკუნეს ადრი საათებს...
მერე საათებს ჩათვლი წამებად
და გინდა მთვარე ჩავიდეს გვიან.
ასე იწყება წვა და წვალება,
რომელსაც წმინდა ტრფიალი ჰქვია.

საქართველოს
წერამწერთა კავშირი

ქართული კულტურის სფერო

რედაქციის კომისია

ორი მხარის ძველი მეგობრობის კავშირი

ბულგარეთის კომუნისტური პარტიის
ბლაგოევგრადის საოკრუგო კომიტეტის
ინიციატივით, ძველი მეგობრობის კავში-
რი დამყარდა აქარის ასს რესპუბლიკასა
და ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის
პირინის მხარის — ბლაგოევგრადის ოკ-
რუგის მშრომელთა შორის. ამ მიზნით
1964 წლის 27 სექტემბრიდან 8 ოქტომბ-
რამდე ბულგარეთის სახალხო რესპუბ-
ლიკაში იმყოფებოდა აქარის ასს რესპუ-
ბლიკის დელეგაცია. 1964 წლის 17-დან
24 ნოემბრამდე კი აქარასა და მთელ სა-
ქართველოში იმყოფებოდა ბლაგოევგრა-
დის ოკრუგის დელეგაცია, რომელიც და-
წვრილებით გაეცნო მრავალი საწარმოს,
კოლმეურნეობის, საბჭოთა მეურნეობის,
კულტურის დაწესებულებების საქმიანო-
ბას, მათ გამოცდილებას, დაათვალიერა
ჩვენი რესპუბლიკის ღირსშესანიშნაობა-
ნი. ამით მტკიცე საფუძველი ჩაეყარა
ამ ორი მხარის ძველ მეგობრობასა და
უშუალო კონტაქტებს.

როგორც ვთქვით, აქარის მშრომელთა
დელეგაცია ექვსი დღის განმავლობაში
ეცნობოდა ბლაგოევგრადის ოკრუგის სა-
მეურნეო-პოლიტიკურ ცხოვრებას, ოთხი
დღე კი იმოგზაურა ბულგარეთის სახალ-
ხო რესპუბლიკაში. მარტო მანქანით გა-
ვიარეთ 3,8 ათასი კილომეტრი. დავათვა-
ლიერეთ მრავალი საწარმო, მიწათმოქმე-

დების შრომითი კოოპერაციული მეურ-
ნეობები, სამეცნიერო-კვლევითი, კულ-
ტურულ-აღმზრდელობითი დაწესებულე-
ბები, გავეცანით მათ დადებით გამოც-
დილებას, გვექონდა შეხვედრები, აზრო-
თრიერითგაზიარება ოკრუგის, აგრეთვე
ქალაქების ბლაგოევგრადის, პეტრიჩის,
მელნიკის, გოცე-დელჩევის პარტიული და
სახელმწიფო ორგანოების საზოგადოებ-
რივ-სამეურნეო აქტივთან. მრავალ ადგი-
ლას გაიმართა მიტინგები და საქმიანი
შეხვედრები, მოეწყო ბულგარეთ-საბჭო-
თა კავშირის მეგობრობის საღამოები. და-
ვათვალიერეთ ქვეყნის მსხვილი ცენტრე-
ბი სოფია, რუსე, პლოვდივი, ბურგასი,
ვარნა, პლევენ, მათი ღირსშესანიშნაო-
ბანი, მუზეუმები, ისტორიული ადგილე-
ბი. მაღლიერების გრძნობით სავსე ადა-
მიანები ყველგან გვხვდებოდნენ ტრადი-
ციული პურ-მარილით, დიდი სიმპათიით,
ძველი მეგობრობის ნამდვილი მგზნებ-
ლებით, დაწვრილებით გვაცნობდნენ თა-
ვის გამოცდილებას და ახალ პერსპექტი-
ვებს, დიდი ყურადღებით ისმენდნენ ჩვენს
ნაამბობს საბჭოთა ხალხის ცხოვრების,
მისი ღია მიღწევების შესახებ.

შეხვედრები, მეგობრული საღამოები
უაღრესად გულწრფელ, არაჩვეულებრივ
გულთბილ ვითარებაში ტარდებოდა და
გადიქცა ბულგარეთისა და საბჭოთა კავ-

შორის ხალხების ტრადიციული მეგობრობის, ინტერნაციონალური ძმური ერთიანობის ნამდვილ დემონსტრაციად.

გამომგზავრების წინაღუეს, 7 ოქტომბერს, ჩვენი დელეგაცია მიიღო ბულგარეთის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრმა, ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა ანხ. ბოიან ბოლგარინოვმა. მან დადებითად შეაფასა ბლაგოევგრადისა და აჭარის მშრომელთა შორის საქმიანი ურთიერთობის დამყარება და დაწვრილებით მოგვიხსრო ბულგარეთ-საბჭოთა კავშირის ძმური ინტერნაციონალური მეგობრობის დიად ტრადიციებზე, ბულგარული ხალხის მიღწევებზე სოციალიზმის მშენებლობაში.

* * *

ბლაგოევგრადის ოკრუგი შედგარებას ბულგარეთის სამხრეთ-დასავლეთ მხარეში. მას სამხრეთით ესაზღვრება საბერძნეთი, დასავლეთით — იუგოსლავია. მხარე ხასიათდება ლანდშაფტური კონტრასტებით. მისი ზედაპირი უპირატესად მთავორიანია. აქ აღმართულია ბულგარეთის ყველაზე მაღალი მთა — პირინი, რომლის სიმაღლე სამი ათას მეტრს აღწევს. ყველაზე დაბალ და თბილ ადგილებად ითვლება პეტრიჩენკო და სანდასკო; ოკრუგის ტერიტორიაზე გადის ორი მდინარე — სტრუმა და მესტა, რომლებიც უერთდება თეთრ ზღვას. ოკრუგის კლიმატური პირობები მრავალფეროვანია. დაბლობები თბილია, ზაფხულში აქ ცხელია, ქარბიბს გვაღვიანი წლები, ზამთრობით ხშირია წვიმები. მაღლობი ადგილები უპირატესად ხასიათდება გაზანგარდოვიებული ზამთრით. ოკრუგის ტერიტორია შეადგენს 6,5 ათას კვადრატულ კილომეტრს, მცხოვრებთა რაოდენობა — 305 ათას კაცი, ამთგან 97 ათასამდე კაცი ცხოვრობს ქალაქებში. ოკრუგის აღმინისტრაციულ-კულტურული ცენტრი და ყველაზე დიდი ქალაქია ბლაგოევგრადი ოცდათერამეტი ათასი მცხოვრებით.

პირინის მხარის ისტორია ხასიათდება ზოგიერთი სპეციფიკით. ამ პატარა მხარეში რამ ულამაზეს მხარეს მრავალმხრივად გადაუტანია და ამ მხრივ მოგვაგონებს ჩვენს აჭარას.

* * *

ბულგარეთი და მისი შემადგენელი ნაწილი — პირინის მხარე ბალკანეთის ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთით მდებარეობს. ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთში, კერძოდ ღუნიას ხეობასა და შავი ზღვის აუზში მას სტრატეგიული თვალსაზრისით მეტად ხელსაყრელი ადგილი უჭირავს. სწორედ ეს გახდა იმის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, რომ ჯერ კიდევ უძველესი დროიდან დასავლეთის სახელმწიფოებმა ბლავი ტომებით დასახლებული ბალკანეთი და, კერძოდ, ბულგარეთი მიზანში ამოიღეს და მისი დამორჩილება ხანგრძლივი სისხლისმღვრელი ომების ობიექტად აქციეს. მათ შორის განსაკუთრებული სიმკაცრითა და უღმობლობით გამოირჩეოდნენ აზიის უღანბოლდან დამარული თურქი დამპყრობლები, რომლებმაც 1363 წლიდან მოკიდებული თანდათანობით იწყეს ბულგარეთის ქალაქებისა და სოფლების დამორჩილება. 1393 წელს ციხე-სიმაგრის ვიდინის დაცემის შემდეგ ბულგარულმა ხალხმა მთლიანად დაკარგა დამოუკიდებლობა, სახელმწიფო სუვერენიტეტი და გადაიქცა თურქეთის დამკვეთდებარებულ პროვინციად. ოსმალთა ურდოებმა შერყვნეს და მოსპეს მატერიალური და სულიერი კულტურის ძეგლები, ცეცხლი გაუჩინეს და გადაბუგეს მრავალი ქალაქი და სოფელი, აუკრძალეს ბულგარელებს მშობლიურ ენაზე ლაპარაკი, ეროვნული ლიტერატურით და დამწერლობით სარგებლობა. ქვეყანაში შეწყდა შემოქმედებითი მაჩისცემა.

მაგრამ ბულგარულთა, ისევე როგორც საერთოდ სლავთა, სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ მათ ქედი არ მოიხარეს დამპყრობელთა წინაშე და თითქმის ხუთი საუკუნის განმავლობაში ეწეოდნენ უთა-

ნასწორო, მაგრამ შეუპოვარ ბრძოლას ეროვნული თავისუფლების მოსაპოვებლად.

ამ ბრძოლაში მკვეთრი გარდატეხა მოხდა XIX საუკუნის 70-იან წლებში, როდესაც განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ საყოველთაო-სახალხო რევოლუციის ხასიათი მიიღო და მისი მნიშვნელობა გასცილდა ეროვნულ ფარგლებს. ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ბულგარელმა რევოლუციონერმა დემოკრატებმა შეძლეს ამაღლებულიყვნენ მაშინდელი რევოლუციურ-დემოკრატიული აზრის მწვერვალამდე და მხურვალედ მიესალმნენ პირველ ინტერნაციონალსა და პარიზის კომუნას. გიორგი რაკოვსკის, ვასილ ლევსკის, ხრისტო ბოტევის მეთაურობით ისინი ისწრაფოდნენ პოლიტიკურ-ორგანიზაციული კავშირი დაემყარებინათ რუს, იტალიელ, პოლონელ, უნგრელ, სერბი-ელ და სხვა რევოლუციონერ დემოკრატებთან დესპოტიზმის, თვითმპყრობელობისა და რეაქციული ბურჟუაზიული რეჟიმის წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლისათვის. ეროვნული თავისუფლებისა და ჩაგრულ ხალხთა გაერთიანებისათვის.

საბჭოთა და ბულგარელ ხალხთა ისტორიული კავშირის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რგოლია მათი თანამეგობრობა რუსეთ-თურქეთის ცნობილ ომში, რასაც შედეგად მოჰყვა ბულგარეთის განთავისუფლება თურქთა დესპოტიზმის ხუთსაუკუნოვანი ბატონობისაგან.

ქართველი ხალხი მხურვალე სიმპათიით აღევნებდა თვალ-ყურს ბულგარეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლას, არა მარტო მორალურად თანაუგრძნობდა, არამედ იარაღით ხელში ეხმარებოდა აჯანყებულ პატრიოტებს. იმ მოხალისეთა რიცხვი, რომელთაც უნდოდათ მონაწილეობა მიეღოთ ბულგარელთა განმათავისუფლებელ ბრძოლებში, იმდენად დიდი იყო, რომ მათგან დაკომპლექტეს ცალკე ქართული რაზმი.

ერთ-ერთი კორესპონდენტი, რომელიც თვალ-ყურს აღევნებდა ბალკანეთის ამ-

ბებს, 1876 წლის ზაფხულში წერდა: „რომ სხვებთან ერთად საერთო მტრის წინააღმდეგ ბულგარელთა მხარდაჭერა მოეთხოვებოდა, დადებით იბრძოდნენ ქართველები. მათგან განსაკუთრებით გაითქვეს სახელი ჭაჭკავაძემ, ამილახვარმა, ნათიშვილმა, შერვაშიძემ, ჩხეიძემ, თავართქილაძემ და სხვ. იყო რა რუსეთის გენერალურ კონსულად ბულგარეთში, ა. ნ. წერეთელი თავისი პოლიტიკური და სამხედრო საქმიანობით აქტიურად მონაწილეობდა ბულგარელ პატრიოტთა განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, მნიშვნელოვნად უწყობდა ხელს გენერალ გურკოვს ნაწილების წარმატებას.“

რუსეთ-თურქეთის ომში რუსეთის ჯარების პირველი არმიის გენერალური შტაბის უფროსი იყო ალექსანდრე იმერეტინსკი (ბაგრატიონი), რომელმაც მთავრობის მაღალი ჯილდო და ბულგარელების სიყვარული დაიმსახურა, როგორც დიდად განათლებულმა და ნიჭიერმა სარდალმა.

ქართული გაზეთები და ჟურნალები „ივერია“, „თბილისის უწყებები“, „დროება“ და სხვ. ფართოდ აშუქებდნენ ბალკანეთის ამბებს. ჩვენი ერის გამოჩენილი მოღვაწეები და მწერლები ი. ჭაჭკავაძე, გ. წერეთელი, ს. მესხი, პ. უმიკაშვილი, რ. ერისთავი მიმართავდნენ ხალხს, ყოველნაირად დახმარებოდა ბალკანეთის სხვეარკუნძულის აჯანყებულ პატრიოტებს.

რუსეთ-თურქეთის ომის ძღვევამოსილად დამთავრების შედეგად თურქეთის ტირანიისაგან პარიზის მხარეც განთავისუფლდა. მოსახლეობა დიდი ძიხარულით შეხვდა რუსეთის ჯარის ნაწილებს. მალე აღვილობრბოვი თვითმმართველობაც მოეწყო. მაგრამ ყოველივე ეს ხანმოკლე აღმოჩნდა. 1878 წლის 13 ივნისს ბერლინში შეიკრიბა კონგრესი სან-სტეფანოს ხელშეკრულების გადისახინჯავად. თუმცა ახლახან დამთავრებულ ომში რუსეთმა გაიმარჯვა, კონგრესზე ინიციატივა ხელთ იგდეს თურქეთის მეგობარმა დასავლეთის სახელმწიფოებმა და შეაკაწრი-

წეს უსამართლო ტრაქტატი, რომლის ძალითაც ბულგარეთი გაიყო სამ ნაწილად: ბულგარეთის სამთავროდ, აღმოსავლეთ რუმელიად — თურქეთის ავტონომიურ პროვინციად და პირინის მხარედ, რომელიც სულთნის სრულ მფლობელობაში დატოვეს.

ბერლინის ტრაქტატმა აღაშფოთა ბულგარელი ხალხი. მძლავრი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და ბალკანეთის ომში თურქეთის დამარცხების შედეგად 1912 წელს პირინის მხარეც განთავისუფლდა და საბოლოოდ შეუერთდა დედა-სამშობლოს — ბულგარეთს.

* * *

თურქეთის ბატონობისაგან განთავისუფლების შემდეგ ბულგარეთში დაიწყო სამარწველო კაპიტალიზმის საკმაოდ მძლავრი განვითარება. აშენდა მრავალი ფაბრიკა და ქარხანა, წინ წავიდა საექსპორტო კაპიტალიზმი. გაჩნდა თანამედროვე სამარწველო პროდუქტარიატი. გლეხთა მასებმა იწყო ფენებად დაყოფა. ყველაზე შეძლებული გლეხებიდან გამოიყოფოდა საფლას ბურჟუაზია, ხოლო ბევრი გლეხი და ხელოსანი დატყვებოდა. დაიწყო მწვავე კლასობრივი ბრძოლები. ხალხი ვერ ურიგდებოდა კაპიტალიზმის ბატონობას. განსაკუთრებით გაძლიერდა რევოლუციური მოძრაობა გასული საუკუნის 80-იან წლებში. ე. ი. ლენინის შრომებმა, ლენინურმა პრესამ, დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამ უდიდესი გავლენა მოახდინა ამ მოძრაობაზე. ბულგარეთის მუშათა რევოლუციური მოძრაობის ისტორიაში სრულიად ახალ ეტაპს მოასწავებდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მარქსისტული ჯგუფის საფუძველზე ბულგარეთის კომუნისტური პარტიის შექმნა. ამ საქმეში უაღრესად დიდი გამოჩენილი მარქსისტ-ლენინელის დ. ბლაგოვეისა და მისი თანამებრძოლის გ. დიმიტროვის როლი.

ბულგარეთის კომპარტიამ უდიდესი

იდეურ-ორგანიზაციული და პოლიტიკური მუშაობა გააჩაღა მუშათა კლასისა და გლეხობის ფართო მასების, კერძოდ კაპიტალიზმის, იმპერიალიზმის, მისი ყველაზე უსაზიზღრესი და უღმობელი რეჟიმის — ფაშიზმის წინააღმდეგ გადამწყვეტი ბრძოლის, სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისათვის. ამ ბრძოლების ერთ-ერთი ბრწყინვალე მაგალითია 1923 წლის ანტიფაშისტური აჯანყება, რომელიც სისხლში ჩაახშვეს მონარქო-ფაშისტებმა დასავლეთის იმპერიალისტური სახელმწიფოების ხელშეწყობით.

ბულგარელი ხალხის ანტიფაშისტური ბრძოლა განსაკუთრებით გაძლიერდა საბჭოთა კავშირზე გერმანიის ვერაგული თავდასხმის შემდეგ.

როგორც ცნობილია, 1941 წლის მარტში ჰიტლერული გერმანიის ჯარებმა მოახდინეს ბულგარეთის ოკუპაცია. მრავალი შანტაჟის მიუხედავად, ჰიტლერელებმა ვერც ერთი ბულგარელი ვერ გაიწვიეს ჯარში აღმოსავლეთის ფრონტზე საომრად. სამაგიეროდ მათ მთელ ბულგარეთში სისხლიანი ტერორი დაამყარეს. ფაშისტებმა მხეტურად მოსპეს უამრავი პატრიოტი. ათასობით ბულგარელი ჩამოწყვიდეს გესტაპოს ჯურღმულებში იმისათვის, რომ ისინი მოითხოვდნენ ფაშისტურ გერმანიასთან კავშირის გაწყვეტას, გერმანული ოკუპანტებისაგან სამშობლოს მიწა-წყლის გაწმენდას და ბულგარეთის ძმური თანამეგობრობის დამყარებას საბჭოთა კავშირთან. ფაშიზმის უღლისაგან ხალხის განთავისუფლების მიზნით შეიქმნა სამამულო ფრონტი, ჩამოყალიბდა პარტიზანული ჯგუფები და რაზმები. საზოგადოებრივი მტრის წინააღმდეგ ბრძოლებში პირინის მხარის მშრომელებმაც ისახელეს თავი. 1941 წელს მხარეში პირველად შეიქმნა სააჯანყებო რაზმი, ხოლო სამი წლის შემდეგ აქ უკვე მოქმედებდა ხუთი კარგად გაწვრთნილი პარტიზანული რაზმი. რომელთაც სათავეში ედგა კომპარტიის საოკრუგო კომიტეტის პირველი მდივანი ეროვნული გმირი ნ. პარპანო-

ვი. ბლაგოვეგრაძი წარმოადგენდა ბულგარეთის მეოთხე სააჯანყებო ზონას. ოკუპაციის მიმე წლებში ოკრუგში განსაკუთრებული უღმობლობით მოქმედებდნენ ფაშისტთა დამსჯელი რაზმები, რომელთა ბინძური ხელით მრავალი პატრიოტი დაეცა, მათ შორის კომპარტიის საოკრუგო კომიტეტის მდივნები ნ. პარაბუნოვი და გ. ნიკოლოვი, ცნობილი პოეტი ნ. ვაპცაროვი, ნიჟერი ქურნალისტი ა. პოპოვი, საოკრუგო კომიტეტის სამხედრო განყოფილების გამგე ნ. კალპჩიევი.

ბულგარეთის მუშათა კლასმა, გლეხებმა, მთელმა დემოკრატიულმა ძალებმა მშობლიური კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით ბრძნულად შეაფასეს ქვეყნის საშინაო და საერთაშორისო ვითარება, უდრესად მომწიფებული რევოლუციური სიტუაცია, რომელიც შეიქმნა პიტლერელთა ჯარებზე საბჭოთა არმიის გამანადვურებელი დარტყმების შედეგად. 1944 წლის 9 სექტემბერს დამხობილ იქნა მონარქო-ფაშისტური რეჟიმი. ძალაუფლება პირველად გადავიდა ხალხის ხელში. ეს იყო ძირეული მობრუნება, ახალი ერის დასაწყისი თავისუფლებისმოყვარე ბულგარელი ხალხის ცხოვრებაში.

* * *

თავისი კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, ბულგარელი ხალხი შემოქმედებითად იყენებს საბჭოთა კავშირისა და სხვა სოციალისტური ქვეყნების გამოცდილებას და საკუთარი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიური თავისებურებების გათვალისწინებით, სოციალისტურ ქვეყნებთან მჭიდრო ურთიერთობით გადაწყვეტს წარმატებებს აღწევს სოციალიზმის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნის დიადი ამოცანების გადაწყვეტაში. ამას მკვერმეტყველურად მოწმობს ის ფაქტი, რომ ოცი წლის მანძილზე აგრარული ქვეყნიდან ბულგარეთი ინდუსტრიულ-აგრარულ ქვეყნად გადაიქცა. ახლა აქ თვრამეტ სამუშაო დღეში დაახლოებით მიღენ სამრეწველო პროდუქციას უშვე-

ბენ, რამდენსაც მთლიანად 1932 წელს.

სოციალისტური გარდაქმნების მეშვეობით, დიდძალი წერილი და კვლევა ნებობის ნაცვლად შექმნილია 981 მსხვილი მიწათმოქმედების შრომითი კოოპერატიული მეურნეობა. მართო უკანასკნელი ათი წლის მანძილზე სოფლის მეურნეობის მეცნიერულ-ტექნიკური აღჭურვილობა ექვსჯერ გაიზარდა.

თუ ახლო წარსულში თვითონ საჭიროებდა დანხარებას, ახლა ბულგარეთი ძირითადი ეკონომიური მაჩვენებლების მიხედვით არა მარტო დაეწია მოწინავე ქვეყნებს, არამედ ძმურ დახმარებასაც კი უწევს ახლად ჩამოყალიბებულ სახელმწიფოებს. შეიქმნა მეცნიერულ-კვლევითი, საპროექტო-სამშენებლო ორგანიზაციები საკუთარი მაღალკვალიფიციური კადრებით. მშენებლობის არსებული ტემპისა და შემოქმედებითი ოსტატობის შესანიშნავ ნიმუშს წარმოადგენს შავი ზღვის სანაპიროს საკურორტო კომპლექსები — „მეგობრობა“ და სხვ. ბულგარელი მშენებლები წარმატებით აპროექტებენ და აშენებენ სამრეწველო საწარმოთა და კულტურულ-საყოფაცხოვრებო მსხვილ ობიექტებს საზღვარგარეთაც — სირიაში, ერაყში, ტუნისში, განაში და სხვაგან. შემოქმედებითი აღმაშენებლის გზაზეა ლიტერატურა და ხელოვნება, განუწყვეტლივ მალდება ხალხის მატერიალური კეთილდღეობისა და კულტურის ღონე. მთლიანად ლიკვიდირებულია წერაკითხვის უცოდინარობა. ახლა აქ არ არის არც ერთი სოფელი, სადაც არ იყოს სკოლა და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულება. უმაღლეს სასწავლებელთა რიცხვი ხუთიდან გაიზარდა ოცდახუთამდე; სტუდენტთა რაოდენობა კი შესაბამისად ათი ათასიდან ოთხმოცი ათასამდე.

სახალხო ხელისუფლების წლებში მთელ ბულგარეთთან ერთად სახე გამოიკვალა პირინის მხარეც. მან განვლო ეკონომიკისა და კულტურის ძირეული სოციალისტური გარდაქმნების გზა. ოკრუგში შექმნილია ქიმიური, კვების, სა-

ფიქრო მრეწველობის სრულიად ახალი დარგები. სამრეწველო საწარმოები იძლევიან ქვეყნისა და ექსპორტისათვის ძვირფას პროდუქციას. თუ წინათ სოფლის მეურნეობისა და სამრეწველო პროდუქციის შეფარდება უდრიდა 86:14, ახლა იგი შეადგენს 56:44. მიმდინარე ხუთწლედში აშენდება საზოგადოებრივი ინსტრუმენტების, რადიოს, პლასტიკური მასალების, ავეჯისა და სხვა ფართო მოხმარების საქონლის შეიღი ახალი საწარმო.

ძირულმა სოციალისტურმა გარდაქმნებმა სახე შეუცვალა სოფელს. მთლიანი კოლექტივიზაცია 1958 წელს დამთავრდა. ორმოცი ათასი წვრილი გლეხური მეურნეობის ნაცვლად შეიქმნა ოცდაათი მსხვილი მიწათმოქმედების შრომითი კოოპერაციული მეურნეობა და ხუთი სახელმწიფო მეურნეობა. სპეციალიზაციის გონივრული განხორციელების შედეგად განუწყვეტლივ უმჯობესდება მიწათმოქმედების სტრუქტურა.

წამყვანი კულტურაა თამბაქო, რომელსაც ოცი ათასი ჰექტარი უძირავს. შარშან კოოპერატორებმა სარეკორდო მოსავალი მიიღეს, სახელმწიფოს მიჰყიდეს ოცდაორი ათასამდე ტონა ხარისოვანი ნედლეული — 3,5-ჯერ მეტი, ვიდრე 1956 წელს. კარგ შემოსავალს იძლევა მებოსტნეობა, მეხილეობა, მევენახეობა. მრავალწლიან ნარგავებს 13,5 ათასი ჰექტარი უკავია, რაც ოთხჯერ აღემატება რევოლუციამდელ დონეს. შარშან წარმოებული იყო ოცდაათი ათასი ტონა სააღრეო პომიდორი, ათი ათასი ტონა ატმის სასაქონლო პროდუქცია და სხვა.

აღმავლობის გზაზეა მეცხოველეობა. მარტო ცხვრის რაოდენობა 349 ათასიდან 1939 წელს ავიდა 426 ათასამდე 1963 წელს. წინა წელთან შედარებით 1963 წელს რძის წარმოება გაიზარდა 961 ტონით.

მოსავლიანობის აღმავლობის კვლობაზე იზრდება კოოპერატორთა შემოსავალი და საზოგადოებრივი მეურნეობის ფონდები. მიწათმოქმედების შრომითი კოოპერაციული მეურნეობის საერთო შემო-

სავალმა 58,7 მილიონი ლევადან 1957 წელს 95 მილიონ ლევს მიიღწია 1963 წელს, კოოპერატორთა წლიური შემოსავალი კი შესაბამისად 425 ლევიდან 808 ლევამდე. ამ ფაქტმა განაპირობა კოოპერატორთა მატერიალური კეთილდღეობის განუხრელი აღმავლობა. ისინი ტიპური პროექტებით იშენებენ ორსართულიან სახლებს. კოოპერატორთა დიდ უმრავლესობას უკვე აქვს ლამაზი საცხოვრებელი სახლები მშენიერი ეზოებით. საკუთარ დანაშოგებსა და კრედიტებთან ერთად ფართოდ იყენებენ შრომით ურთიერთდახმარებას. ჩვენ მრავალ ადგილას ვნახეთ, როცა კოოპერატორთა სახლის მშენებლობასა და სოფლის კეთილმოწყობაზე დიდი ენთუზიზმით შრომობდა მთელი მოსახლეობა.

* * *

აქარელთა და პირინელთა ახლახან დამყარებული ძმური მეგობრობის კავშირი ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი რგოლია იმ დიდი ტრადიციული ურთიერთობისა, რომელიც შორეული წარსულიდან არსებობს ქართველებსა და ბულგარელებს შორის.

საქართველოსაც ბულგარეთის მსგავსად მრავალი საუკუნის მანძილზე არაერთხელ შემოსევიათ დამპყრობნი, ნაცარტუტად გადაუქცევიათ მისი მეურნეობა, დაუქვეითებიათ კულტურა, მაგრამ ქართველი ხალხი ყოველთვის მამაცურად ხვდებოდა მტრის ურდოებს, გამორთული ბრძოლით იცავდა თავის სამშობლოს, ინარჩუნებდა თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას. როგორც ცნობილია, ამ ბრძოლებს განსაკუთრებით მძაფრი ხასიათი ჰქონდა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, მათ შორის აჭარაში. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ, XVI საუკუნიდან მოკიდებული, სულთნის ურდოებმა სისხლისმღვრელი ბრძოლებით დაიპყრეს აჭარაც და იგი მოწყვეტეს დედა-სამშობლოს. ქართველი მოსახლეობის ასიმილირების მიზნით კოლონიზატორებ-

მა აკრძალეს მშობლიური ენა, ზნე-ჩვეულებანი, სარწმუნოება, ძალით დანერგეს ისლამი, ძირი გამოუთხარეს ეროვნულ ეკონომიკას, შებილწეს კულტურის ძეგლები.

სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის მიმღე უღელქვეშ მოქცეული აჭარლები არაერთხელ აჯანყდნენ დამპყრობლები-სა და რენეგატთა წინააღმდეგ, მაგრამ უთანასწორო ბრძოლები მარცხით მთავრდებოდა. მტერი უსასტიკეს რეპრესიებს მიმართავდა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ხელმძღვანელთა და პატრიოტთა წინააღმდეგ. გასაოცრად ჰგავს ერთმეორეს ქართველ სეიმ ხიმშიაშვილისა და ბულგარელ ვასილ ლევსკის ბედი. თურქმა ჯალათებმა პირველს 1815 წელს ხულოში საჯაროდ თავი მოკვეთეს, ხოლო მეორე 1873 წელს სოფიაში სიკვდილით დასაჯეს იმისათვის, რომ ორივენი სათავეში ედგნენ მოძრაობას, რომელიც მიზნად ისახავდა თურქი კოლონიზატორებისაგან სამშობლოს განთავისუფლებასა და თავისი ხალხების ეროვნული მთლიანობის აღდგენას.

აჭარის განთავისუფლება და მისი დედა-სამშობლო საქართველოსთან შეერთება შესაძლებელი გახდა რუსეთ-თურქეთის 1877-1878 წლების ომში გამარჯვების შედეგად.

ბულგარეთი და საქართველო უძველესი კულტურის ქვეყნებია. ორივე ქვეყანაში თითქმის ერთდროულად დაიწყო ერად ჩამოყალიბებისა და ცენტრალიზებულ სახელმწიფოდ გაერთიანების პროცესი. ბულგარული ჯგუფის სლავებმა ევროპაში ერთ-ერთმა პირველებმა შეძლეს თავი დაედგინათ ტომობრივი დაქუცმაცებულობისათვის და მონური წესწყობილების გვერდის ავლით ჯერ კიდევ VII საუკუნეში შეექმნათ შედარებით ძლიერი ცენტრალიზებული ფეოდალური სახელმწიფო.

IX საუკუნეში, როცა ევროპის ბევრი ხალხი ჯერ კიდევ ტომობრივი დაქუცმაცებულობის სტადიაში იმყოფებოდა,

დიდმა ბულგარელმა კლიმენტი ოხრიდსკიმ ბულგარეთში დააარსა სკოლა. მისი ბიოგრაფის ცნობით, ეს სკოლა დამთავლდა 909 წელს. იგივე სკოლა რა სამი ათასზე მეტმა კაცმა შეიძინა ტიის, ხოლო შემდეგ სულთნის თურქეთის ბატონობის მიუხედავად, ბულგარელმა ხალხმა საფუძველი ჩაუყარა და განავითარა თავისი თვითმყოფადი ეროვნული კულტურა და მსოფლიო ცივილიზაციის საგანმრთოში შეიტანა არქიტექტურის, სკულპტურის, ფერწერისა და მხატვრული ხელოსნობის შესანიშნავი ნაწარმოებები.

ისტორიამ შემოგვინახა ფაქტები, რომლებიც მოწმობენ ბულგარეთ-საქართველოს განმანათლებელთა, სწავლულთა და საზოგადო მოღვაწეთა ერთობლივ შეურიგებელ ბრძოლას შუა საუკუნეების ბნელი ძალების, რეაქციონერთა წინააღმდეგ.

ქართველები მრავალი წლის განმავლობაში პოულობდნენ თავშესაფარს ბულგარეთში, ეწეოდნენ იქ ნაყოფიერ მეცნიერულ მოღვაწეობას. ამ მხრივ ძალზე საინტერესოა პეტრიწის ანუ ბაჩკოვის ტაძარი, რომელიც დიდი ხნის მანძილზე იყო ბულგარულ-ქართული კულტურის კერა ბულგარეთისა და მთელ ბალკანეთში. იგი 1083 წელს დააარსა ცნობილმა ქართველმა განმანათლებელმა გრიგოლ ბაკურიანისძემ ბულგარელ თანამოაზრეებთან ერთად. ტაძრის ტერიტორიაზე დღემდე შემონახულია გრიგოლ ბაკურიანისძის სამარხი, რომელიც შუა საუკუნეების ქართული ხუროთმოძღვრების ძვირფას ნიმუშად ითვლება.

ქართველ მოღვაწეთა მიერ ბულგარეთის მიწაზე დაარსებული პეტრიწის მონასტერი თავისი ხუროთმოძღვრებით, შესანიშნავი ფრესკებით, წიგნის ფონდით, ხელოვნების იშვიათი ნიმუშებით უდიდეს ინტერესს იწვევს. იგი ბულგარელი და ქართველი ხალხების ურყევი სულიერი ერთობის მკაფიო დადასტურებაა.

ბულგარეთ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობის უძველესმა მდიდარმა ტრადიციებმა თავისი შემდგომი განვითა-

რება პოვა გასული საუკუნის ბულგარულ-ქართულ ლიტერატურაში. დიდი ბულგარელი საზოგადო მოღვაწე, ბულგარული ლიტერატურის გამოჩენილი კლასიკოსი და ჰუმანიტი ივანე მინჩო ვაზოვი საქართველოსადმი მიძღვნილ სტატიებში განსაკუთრებული სიყვარულითა და სიმპათიით ახასიათებდა ქართველი ხალხის ბედს, უწინასწარმეტყველებდა მას ნათელ მომავალს. ი. ვაზოვმა იმდენად კარგად იცოდა ქართველი ხალხის წარსული, რომ ამ საკითხს მიუძღვნა ვრცელი სტატია „ქართველი ერის ისტორიის შესახებ“, რომელიც სოფიის ბულგარულ ჟურნალში გამოქვეყნდა 1901 წელს.

„მხოლოდ ზერელე მიმოხილვა საქართველოს ისტორიისა საქმათა, — წერს ამ სტატიაში ი. ვაზოვი, — რომ მეოთხეელი გააოცოს ამ პატარა ერის დაუღალაობამ და სიმხნევამ, იმ ერისამ, რომლის სიცოცხლე იმთავითვე ბევრზე გვიდა და უკიდურეს პირობებში იყო ხოლმე... საქართველოს ერთი მუჟა ერი ოცი საუკუნის განმავლობაში ეომებოდა ურიცხვ მტერს; ხმალი და ცეცხლი მუსრს ავლებდა და ანაცარტუტებდა მთელს მხარეს; ხანდისხან კაცი იფიქრებდა, გრივალმა ეს ერი პოლიტიკური ციკლიდურიდან გადაადგო, მაგრამ მოიხედავდით და ქართველი ერი კვლავ ცოცხალი რჩებოდა; ამ ერს იმდენი უბედურება დაატყდა თავზე და მაინც დაიცვა თავისი ენა და ეროვნული თვითცნობიერება იმ დროს, როცა ბევრნი იმაზე უძლიერესნი სახელმწიფონი აზიისათვის თვითნებრიდან სამუდამოდ აღიგავნენ... პატივსა სცემთ ამ ხალხს ისე, როგორც პატივსა სცემთ და სიმპატიით ეკიდებით ხოლმე ყოველს ერს, სიცოცხლითა და სულიერის სიძლიერით სავსეს; გიკვირთ, ეს ერი, მხნე, ვითარცა სალი კლდე კავკასიისა, სადაც ისტორიამ ის დაამკვიდრა, როგორ გადაურჩა აზიის უთვალავ ურდოთა სიმხეცეს და უღმობელობას, გიკვირთ,

მათს შემდეგ როგორ მოახერხა ცოცხალი გადარჩენილიყო“.¹ ერყენეული
საქართველო
XIX საუკუნის ბოლოს საქართველო ქართულ ენაზე თარგმნა ი. ვაზოვის უკვლავი რომანი „დამონებული“. ტენდენციები და კანონზომიერება, რომლებიც დიდი მხატვრული ძალით არის ასახული ნაწარმოებში, შთააგონებდა არაბულგარელებსაც, მათ შორის ქართველებსაც, სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ საბრძოლველად. რომანს დიდი წარმატება ხვდა წილად ქართველ პროგრესულ ინტელიგენციასა და ფართო საზოგადოებრიობაში.

მებრძოლ სლავებს მწერალმა გ. წერეთელმა მიუძღვნა პოემა „არაქა“, რომელიც 1876 წელს გამოქვეყნდა. ამ ნაწარმოების მთავარი გმირი არაქა სლავ ქალთა სულიერ სილამაზეს განასახიერებდა. მტერთან ბრძოლაში არაქა არა ზოგავს საკუთარ სიცოცხლესაც კი თავისი ხალხის თავისუფლების, სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის.

ამ უკანასკნელად ბულგარეთ-საბჭოთა კავშირის ხალხთა მეგობრობის საკითხებზე ქართულ ენაზე მრავალი საყურადღებო მონოგრაფიული ნაშრომი და სტატია გამოქვეყნდა. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია ლ. ჯულაბაშვილის მონოგრაფია „ვაზოვი და ბულგარეთ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობა“, ო. გვინჩიძის „ალექსი წერეთელი რუსეთის გენერალური კონსული ბულგარეთში“, შ. მეგრელიძის „ქართველი და სლავი ხალხების ურთიერთობის წარსულიდან“

* * *

ბულგარელები გამოირჩევიან არაჩვეულებრივი სათუთო გრძნობით. ისინი დიდი სიმპათიით ინახავენ ზნოვნას იმ აღმანიებისას, რომლებმაც თავი შესწი-

1 ციტირებულია ლ. ჯულაბაშვილის ნაშრომიდან „ვაზოვი და ბულგარეთ-საქართველოს კულტურული ურთიერთობა“, გვ. 12.

რეს ფეოდალური დესპოტიზმის, კაპიტალიზმის, ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლას. წვლილი შეიტანეს სამშობლოს დამოუკიდებლობის, მისი დიდებული მომავლისათვის ბრძოლას დიად საქმეში. მათი სახელები უკვდავყოფილია ქალაქების, სოფლების, ქუჩების, მოედნების სახელწოდებებში. შექმნილია 400-ზე მეტი ძეგლი, მრავალი მუზეუმი. უკვდავყოფილია ის ადგილებიც, რომლებიც ისტორიულად ხასიათდებიან თვალსაჩინო მოვლენებით. მელნიკი, პლოდვი, პლევენი, შიპკა და სხვა მრავალი დასახლებული ადგილი წარმოადგენენ ქალაქ-მუზეუმებს. მელნიკი საშუალო საუკუნეების ჯერ კიდევ აღზრდილ პერიოდში ბულგარეთის სამხრეთ-დასავლეთის მიჯნაზე წარმოადგენდა უდიდესი ეკონომიურ-პოლიტიკური მნიშვნელობის ქალაქს თერამეტი ათასი მცხოვრებით და არქიტექტურულ-უნიკალური მნიშვნელობის ნაგებობით. ეს ქალაქი თურქმა დამპყრობლებმა თავისი ბატონობის პლაცდარმად გადააქციეს, ხოლო როცა იძულებული გახდნენ დაეტოვებინათ იგი, ცეცხლი გაუჩინეს და ნანგრევებად აქციეს. ამჟამად იქ 500 კაცი ცხოვრობს, მაგრამ ისტორიული წარსულის ხსოვნის ნიშნად შენარჩუნებული აქვს ქალაქის სახელი და დაცულია როგორც ქალაქი-მუზეუმი. პლევენისა და შიპკის გმირთა პატივსაცემად სოფლაში აღმართულია ულამაზესი ტაძარი. პლევენის დასავლეთით მდინარე ვიტის ხიდის შესასვლელთან თვალში მოგხედებათ წარწყმედი, რომელშიც მოთხრობილია ოსმან ფაშისა და მისი 30-ათასიანი ჯარის დიკვედების ამბავი. მდინარის გაღმა, მაღლობზე აღმართულია ობელისკი, მიძღვნილი გმირული ბრძოლებისადმი, რომ-

ლებმაც განსაზღვრეს საბოლოო გამარჯვება.

თავისი ძლიერებით და არქიტექტურული სილამაზით უდიდეს მთაბრუნველ ახდენენ ის ძეგლები, რომლებიც თითქმის ყველა ქალაქსა და მსხვილ დასახლებულ ცენტრშია აღმართული საბჭოთა არმიის გმირული საქმეების საიდუმლოდ. ბულგარელთა პარტიზანული რაზმები ისეთი შეუპოვრობით იცავდნენ ბულგარეთ-საბჭოთა კავშირის ხალხთა ძმური თანამეგობრობის ამსახველ ძეგლებს, ტაძრებსა და მუზეუმებს, რომ გერმანელი ოკუპანტების არაერთგზისი ცდა — მოესპოთ ისინი, მარცხით დამთავრდა.

„მგზავრო.—აწერია ერთ-ერთი ძეგლს, — როდესაც ამ ხეების ჩრდილქვეშ გაივლი, ხმამაღლა ლაპარაკითა და ხმაურით არ დააჩუქციო აქ განსვენებულ რუს მებრძოლთა მყუდროება. ეს ადგილი წმიდაა მაღლიერი ბულგარეთისათვის“.

* * *

ბულგარეთში ბევრი რამ დასამახსოვრებელი ენახეთ და განვიცადეთ. ამოცანა, რომელსაც ჩვენი დელეგაცია ისახავდა, წარმატებით შესრულდა. ახლა ყველა ჩვენგანის ვალია განვამტკიცოთ მეგობრობის კავშირი, რომელიც დამყარდა ბლაგოევგრადის ოკრუგსა და აჭარის ასს რესპუბლიკას შორის, თვალსაჩინოვით გაუფრთხილდეთ ამ მეგობრობას, ვამარჯობთ და ყველა ღონისძიებით სრულყოფით მდიდარი რევოლუციური ტრადიციები და ძმური ინტერნაციონალური თანამეგობრობა, რომლებიც ძველთაგან მძლავრ ცხოველყოფილ ძალად ჩამოყალიბდა საბჭოთა კავშირისა და ბულგარეთის ხალხებს შორის.

ალექსანდრა ჩავლიაშვილი

ლიბიკულისა და პუბლიცისტური შეხედულების ოსტატობა აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში

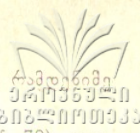
აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში შეინიშნება ერთი ფრიალ საგულისხმო თავისებურება — მის პროზაულ-პუბლიცისტურ თხზულებებში არტულ იშვიათად გვხვდება ლექსითი, ლირიკული ნაწარმოებები. მსგავს ცალკეულ შემთხვევებს აღგლი აქვს სხვა მწერლების შემოქმედებაშიც. მაგალითად, ილია ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობში“ მოტანილია სტროფები „ვეფხისტყაოსნიდან“. ერთ აღგლიას ნათქვამია: „ვა, სოფელო, რა შიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა ზნე გჭირსა?...“ „მგზავრის წერილებში“ ჩართულია გ. ორბელიანის ლექსის სტრიქონები: „სხვა საქართველო სად არის, რომელი კუთხე ქვეყნისა“. აქ, როგორც ვხედავთ, ერთ მწერალს მოაქვს სხვა მწერლების ლექსები, მაგრამ აკაკი წერეთელი იშვიათად არა სხვის, არამედ თავის ნაწარმოებებს. კიდევ მეტი, იგი არამც თუ იყენებს ცალკე სტროფებს, არამედ წერს ახალ ლირიკულ ლექსებს და თავსებს პუბლიცისტურ ნაწარმოებებში.

ჩვენთვის საინტერესო საკითხის შესახებ მკვლევარი გ. აბზიანიძე წერს: „1871 წელს აკაკი გაზეთ „დროებაში“

ლექსებთან ერთად იწყებს პუბლიცისტურ წერილების ბეჭდვას საერთო სათაურით: „ცხელ-ცხელი ამბები“. მისი სტატიები უმთავრესად ეხება დღიურ ქორეაზამს. ამ წერილებში აკაკი გაზეთულად დასცინოდა თავდაზნაურობას, ვაჭრებს, ვეჭილებს, სასტიკად ამოთრახებდა თვითმპყრობელობის რუსიფიკატორულ პოლიტიკას და იცავდა ხალხის ინტერესებს. წერილებმა დიდი რეზონანსი გამოიწვია ქართულ საზოგადოებრიობაში. თემის აქტიულობასა და მებრძოლ დემოკრატიზმთან ერთად, ამ წერილებში მკითხველს მოსწონდა მოსწრებული ენამახვილობა და მძაფრი ემბორი. აკაკის ფელეტონებს დიდ ღირსებას მატებდა უმიდღრესი ქართული ფოლკლორული მასალის ოსტატური გამოყენება: იგი თავის ფელეტონებს აგებდა ქართულ იგავ-არაკებზე, თქმულებებზე, ანდაზებზე, ზღაპრებზე, მახვილსიტყვაობაზე და შიგ ხშირად ურთავდა ლექსებს. აღსანიშნავია, რომ საგაზეთო ფელეტონებში აკაკის მოთავსებული აქვს თავისი საკუთარი ლექსები. აკაკის წერილებმა დიდად გაზარდეს დროების ტირაჟი“ (გ. აბზიანიძე, აკაკი წერეთელი, 1960 წ., გვ. 28).

ამავე საკითხზე საგულისხმო აზრს გამოთქვამს ქართული ფელეტონების ცნო-

* ერთი თავი ნაშრომიდან „აკაკი წერეთლის მხატვრული ოსტატობა“.

ზილა მკვლევარი ლევან ასათიანი. იგი წერდა, აკაკი თავის ფელეტონებში ებრძვის წამლეჯ ადვოკატებს, დაცინის სასულიერო წოდებას, ილაშქრებს ეპარქიის, მოხელეების, თავადაზნაურობის წინააღმდეგ. აკაკის „ცხელ-ცხელი ამბები“ „ბევრ შემთხვევაში შემკული იყვნენ ხან სასიმიდრო კუპლეტებით, ხან საუცხოვო ლირიკული ლექსებით. აკაკის ფელეტონებში არიან პირველად გამოქვეყნებული ისეთი შედეგვრები სალირიკო პოეზიისა, როგორც მაგალითად „ციცინათელა“, „ჩემო თავო ბედი არ გიწერია“, „აღმართ-აღმართ მივდიოდი მე ნელა“ და სხვა ლექსები“ (ლ. ასათიანი, ლიტერატურული ნარკვევები და წერილები, 1955 წ., გვ. 199).

ლირიკული ლექსების ჩართვა პროზაულ ნაწარმოებებში ყველაზე მეტი მასშტაბით გამოვლინდა აკაკის პუბლიცისტურ ნაწერებში. ლექსიკონური განმარტებით, პუბლიცისტიკა არის „საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ხასიათის ლიტერატურა თანამედროვე აქტუალურ საკითხებზე“ (ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. VI, გვ. 310). ყველაზე მეტად ლირიკულ ლექსებს იყენებენ პუბლიცისტური ჟანრის იმ სახეში, რომელსაც ფელეტონი ეწოდება. ფელეტონისათვის ის არის დამახასიათებელი, რომ იგი მცირე ზომისაა, იუმორისტულ-სატირული ხასიათი აქვს, მხატვრულ-პუბლიცისტურია და „დაწერილია დღევანდელ დღის საჭირობოტო თემაზე“ (ლ. ასათიანი). შემთხვევითი არ იყო ის მოვლენა, რომ აკაკი წერეთელი ლირიკულ ლექსს უმთავრესად ჩართავდა ხოლმე პუბლიცისტურ ნაწერებში. პუბლიცისტიკა და ლირიკა, ერთი მხრივ, ძალზე ენათესავებიან ერთმანეთს. მათ საერთო აქვთ ის, რომ ისინი უშუალოდ, პირდაპირ გამოთქვამენ მწერლის, ავტორის ფიქრებს, აზრებს და გრძნობებს. მართალია, პუბლიცისტიკა ცნებებს იყენებს და ლირიკა — სახეებს, მაგრამ ორივეში სუბიექ-

ტია წინ წამოწეული. აი, ამის რამდენიმე კონკრეტული მაგალითი:

1901 წელს „ივერიის“ (№ 70) დაიბეჭდა აკაკის ფელეტონი „პატარა ვანიჩა“. იგი მთავრდება ლექსით „სატრფილო“, რომელიც შემდეგ ცალკე ნაწარმოებად შევიდა აკაკის ლექსთა კრებულებში (ტ. III, გვ. 8). ფელეტონი მიმართულია გაზეთ „ცნობის ფურცლის“ ახალ მესვეურთა წინააღმდეგ. გაზეთმა თავის სურათებიან დამატებაში გამოაქვეყნა „აკაკის კარიკატურა. ამ კარიკატურაში აკაკი გამოყვანილი იყო, როგორც დრომოქმულ ზნე-ჩვეულებათა დამცველი“ (ტ. III, გვ. 496). ამან აკაკი გააჯავრა და დაწერა აღნიშნული ფელეტონი, რომლის პროზაულ ნაწილში გადმოცემულია ვანიჩასთან საუბარი. ვანიჩა ესაყვედულება ავტორს, თუ რატომ მიიღო მან მონაწილეობა რაფიელ ერისთავის საიუბილეო საღამოში. „რაფიელ ერისთავი პოეტი იყო და მაშ რაღა საჭირო იყო მის საზოგადო მოღვაწეობაზე საუბარი? (უთხრა ვანიჩამ).

— მაპატიეთ, თქვენო გენიოსობა, — უპასუხა აკაკიმ, — მაგრამ ჩვენ სულ სხვა გვარად გვესმის საზოგადო მოღვაწეობა. შეიძლება კაცი მართლა პოეტად იყოს დაბადებული, ზოგიერთი ლექსებიც კარგი ეწეროს, მაგრამ საზოგადო მოღვაწე კი არ იყოს!.. აგრეთვე შეიძლება კაცს ლექსების წერის არა გაეგებოდეს რა, მაგრამ დიდი მოღვაწე იყოს და ქვეყნის ერთგული მუშა! რაფიელი კი როგორც კალმით, ისე სიტყვით და მოქმედებითაც ნამდვილი მოღვაწე იყო“ (ტ. XIV, გვ. 22).

ვანიჩა მაინც არ თმობს პოზიციას და ბრალს სდებს ავტორს, რომ იგი თითქმის მხოლოდ თავის თავზე ლაპარაკობდა რაფიელ ერისთავის საღამოზე: „შენს თავზე ლაპარაკობდი: შენ თავს ფუტკარი ღაარქვი და სხვებს ბუზები და ხარაბუზებიო“. აკაკი გმობს ასეთ პიროვნებას და უწოდებს მას „ტიკინის რაინდს“, ურჩევს ვანიჩას და მის მეგობრებს ჩამო-

ვიდნენ განდიდებისა და ეგოიზმის ორჩოფეხიდან, აიღონ ხელში „დღეა-ენა“ და შეუდგნენ გულმხურვალედ სწავლას. „თუ ლექსებიც გიყვართ, აი ეს ლექსი საკუთრად თქვენთვის მომიდგენიაო“, დასძენს აკაკი და ამას მოსდევს ლექსი „სატრფილო“. ეს ლექსი არ წარმოადგენს ფელეტონის პროზაულ ნაწილში მოთხრობილი შინაარსის გალექსებას. აქ არ არის ნახსენები რაფიელ ერისთავი და მასთან დაკავშირებით გამართული მსჯელობა. ლექსში იუმორისტულად დაგმო-ბილია „ცნობის ფურცლის“ ახალ მესვეურთა გადაჭარბებული წარმოდგენა თავის თავზე. ისინი იძახიან „ჩვენ ვართ და ჩვენი ნაბაღი, თავზე გვახუარავს ქუდიო“.

„ბურთ-მოედანი დავგჩრება,
აქ გავჰკრავთ რიყ-ტაფელასო;
დავიმორჩილებთ ქვეყანას,
დავიმონავებთ ყველასო“.

ეს ლექსი ფელეტონის გამახვილებული დასკვნაა, მაგრამ აქ ისიც უნდა ვთქვათ, რომ იგი მჭიდრო კავშირშია ფელეტონის შინაარსთან. ასეთია, მაგალითად, ტაეპები:

„გენიოსობა ჩვენ ყველამ
ერთმანეთს დავუმოწმეთო“...

ამბობენ ვანიჩქეები და ეს მართლაც ასეა ფელეტონის პროზაულ ნაწილშიც.

ფელეტონმა კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა მკითხველზე, რასაც მოწმობს პეტერბურგელი ქართველი სტუდენტების წერილი აკაკისადმი: „დღეს ერთმა ჩვენმა ამხანაგთაგანმა შემოგვიტანა „ივერიის“ ნომერი, რომელშიაც დაბეჭდილია თქვენი მაღლიანი წერილი „პატარა ვანიჩქა“. იმდენად მოგვეწონა ამ წერილში გამოთქმული აზრი, იმდენად აღგვაფრთოვანა, რომ გადავწყვიტეთ ამ პატარა წერილით მოგვემართა თქვენთვის. ჩვენს ლიტერატურაში ამ ბოლო დროს რაღაც ერთგვარი ნათელმირიონობა გამეფდა. ეს გარემოება, რა თქმა უნდა, ხელს უშლის ჩვენში პატიოსან მწერლობას. ამიტომაც თქვენი მაღლიანი ფელეტონი ისეთი

დროის შესაფერისია, ისეთი სიჩვეულო-ლით აღსავსე და თანაც თქვენსავე აკაკისებურად არის დაწერილი, რომ... გონს მოიყვანს ზოგიერთ „დღერქის გრეხია“ მწერლებს“ (იხ. შ. გოზალიშვილი, „აკაკი წერეთელი და ქართველი ახალგაზრდობა“, „ახალგაზრდა კომუნი-ნისტი“, 1960 წ. 13 აგვისტო).

აი, კიდევ ერთი მაგალითი, მაგრამ არა იუმორისტულ-სატირული ნაწარმოები-დან. წერილს ეწოდება: „ალექსანდრე ყაზბეგის კუბოზე“ (ტ. XIII). ცხადია, ალექსანდრე ყაზბეგის სიკვდილმა დიდი მწუხარება გამოიწვია ყოველი ჭეშმარი-ტი ქართველის გულში. ასევე განიცადა იგი აკაკი წერეთელმა. ალ. ყაზბეგის კუ-ბოსთან იგი ამბობდა, რომ ხალხს ჰყავს ისეთი გულშემატკივრები, რომლებიც პი-რატულზე მაღლა აყენებენ საქვეყნო სა-ქმეს, ებრძვიან ბოროტებას და ხელს უწყობენ სიმაართის გამარჯვებას. ასეთი კაცი იყო ალ. ყაზბეგი, რომელსაც სი-ცოცხლეში ვერ ვეხმარებოდითო, რადგან ჩვენი საზოგადოების უმეტესობა გაიძა-ხის, „თუ ჩვენ აღარ ვიქნებით, ქვა-ქვა-ზედაც ნულა იქნებაო“. ასეთი ადამიანი-ბი „პირადობას უნდებიან“ (გვ. 89-90).

ერის გამოჩენილ პირებს კი ღირსეუ-ლი დაფასება სჭირდებოდათ, რადგან, რო-გორც აკაკი ამბობს: „გამოჩენილი კაცე-ბი იმით უფრო არიან შესანიშნავი, რომ მათი არა თუ სიცოცხლე, სიკვდილიც-კი სამოძღვრო და საგულისხმო ქვეყნისათ-ვის!.. ვინც მათს მის სიცოცხლეში ჭეშ-მარიტებას უქადაგებდა ერს, ის ღირსია, რომ მის კუბოს წინაც წარმოითქვას რა-მდენიმე საგულისხმო ჭეშმარიტება“ (გვ. 88-89). ამ შესავლის შემდეგ აკაკი ამბობს ალ. ყაზბეგის სადიდებელ ლექსს. აკაკის სიტყვით, ალ. ყაზბეგს გულში ემარსა:

„ძმაო სიყვარული და სათნოება
შრომის კავშირით შეერთებულნი...
გული სიწმინდით და სული მარად
წრფელი ზრახვებით გახლებულნი“.

... და ჩვენც მხოლოდღა გვრჩება
ვუსურვოთ
„შინდათა თანა მას განსვენება.“
და აქ სასსოვრად საშვილიშვილოდ
სამაგალითო „ქებათა-ქება!“

აქ ერთმანეთს გადაეჯაჭვა ალ. ყაზბეგის პროზაულ-პუბლიცისტური დახასიათება და მისი ლირიკულ-ლექსითი შეფასება. ისინი ერთმანეთს ავსებენ, მაგრამ ერთმანეთს არ უღრმავან. პირველი ნაწილს უფრო განვითარებული ხასიათისაა. იქ ლაპარაკია არა მხოლოდ ალექსანდრე ყაზბეგის შესახებ, არამედ საერთოდ გამოჩენილი პიროვნებების როლისა და მათთვის საზოგადოების დახმარებაზე. ლექსი კი უფრო კონკრეტულად გვიშუქებს ალ. ყაზბეგის დამსახურებას ქვეყნის წინაშე. ამრიგად, ეს ლექსი იშვიათი ნიმუშია პუბლიცისტურ-ლირიკულის ქვეშაირი ერთიანობისა.

ასეთი პუბლიცისტური წერილი (ფელეტონების ჩათვლით), რომელშიც ლირიკული ლექსებია ჩართული, აკაკის სულ ღამოცდაათზე მეტი აქვს. ყველა მათგანის ანალოგი ძალზე შორს წავიყვანდა და ეს არც არის საჭირო, რადგან ზემოთ განხილული ორივე მაგალითიც კი ცხადყოფს აკაკის პუბლიცისტიკაში ლირიკული საწყისის არსებობას და მის ხასიათს.

* * *

გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ლირიკულისა და პუბლიცისტურის შერწყმის ოსტატობას აკაკი წერეთლის ნაწერებში მტკიცე კანონზომიერება გააჩნია, იგი განსაზღვრულ წესსა და კანონს ემორჩილება. უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ ლირიკული ნაწარმოებები აკაკის შექმნადა პუბლიცისტური წერილის ხან თავში, ხან შუაში, ხან ბოლოში, როგორც ერთგვარი დასკვნა. მაგრამ საინტერესოა, სად უფრო ხშირად იყენებდა აკაკი ჩართულ ლირიკულ ნაწარმოებს? შეიძლება დაშვებით ვთქვათ, რომ ლირიკული ლექსით იწყება პუბლიცისტურ თხზულებ-

ბათა ძალზე მცირე რაოდენობა. ამის უკეთესი ნიმუშია ერთი ფელეტონი მელოც იწყება სამსტროფიან ლექსით (ტ. XI, გვ. 350). ასევე იშვიათია პუბლიცისტური წერილები, სადაც ჩანართი შუა ადგილას არის მოთავსებული (იხ. „შესანიშნავი შემთხვევა ჯანაბეთში“, ტ. XI, გვ. 213). მაშასადამე, ჩანართის მქონე პუბლიცისტური ნაწერების აბსოლუტური უმრავლესობა მთავრდება ლირიკული ლექსით. ასეთის მაგალითად დავასახელებთ ფელეტონს, რომელსაც „ნაღული“ ეწოდება და იწყება სიტყვებით: „გთხოვთ მიცნობდეთ“ (ტ. XI, გვ. 346). ეს ის წერილია, რომელიც ბოლოვდება ბრწყინვალე ლექსით „აღმართ-აღმართ მივდიოდი მე ნელა“.

აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში ლირიკულისა და პუბლიცისტურის შერწყმის ოსტატობის თვალსაზრისით შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი წესი:

1) პუბლიცისტური წერილის პროზაული ნაწილი წარმოადგენს წინდართულ ლირიკულ ლექსში დასმული საკითხების პასუხს, მათ ახსნა-განმარტებას.

ამის საუცხოო ნიმუშია ერთი ფელეტონი, რომელიც იწყება შემდეგი ლირიკული ლექსით:

„ღმერთმა მტერსაც აშოროს
მეგობარი შენისთანაჲ;
დილას სხვა ხარ, საღამოს სხვა,
აე-კარგობის გამოცანა.
შენ მეგობარს, ტკბილ-მოუბარს
მითი უბნე გზას და კვალსა,
რომ ხან მასთან გულს იყივნებ,
ხან იკიდებ ტრფობის აღსა.
ხან სიცოცხლეს სრულად სწირავ,
ხან უღვები გან-და განა,
მაგრამ რადგან პოეტი ხარ,
უნდა იყო გამოცანა“.

ასეთი ლექსი მიუწერია აკაკის ერთი მეგობარი პოეტისათვის. მას ეს ლექსი აკაკისათვის მიუტანია და უკითხავს: რატომ გვეძახიან პოეტებს „დაუღვრომე-

ლებსა და გამოცანებსო“ (ტ. XI, გვ. 350). შემდეგ მოდის აკაკის ხსენა-განმარტება, თუ რატომ ეძახიან პოეტს გამოცანას (ამჟამად ჩვენ არ ვეჭვობთ იმას, თუ რამდენად სწორია ავტორის ეს ახსენა-განმარტება).

2) ზოგჯერ ფელეტონი იძლევა ერთ-გვარ საბაზს, რათა შეიქმნას და გამოშვებულდეს ლირიკული შედეგები. ამის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ფელეტონი „სადიდმარხო მიღებ-მოღება“ (ტ. XI, გვ. 313). ამ ნაწარმოების პროზაულ ნაწილში ლაპარაკია იმაზე, რომ გაქირვებული მებარბანე და გავოტრებული ვაჟარი გადაწყვეტენ თავის დახრჩობას, მაგრამ ნათ გადაარჩენს პოლიციელი და ორივეს მდივანბებს წარუდგენს. ეს უკანასკნელი კი მებარბანეს აძლევს ფილოსოფოსობას და ავალბებს: „შენ დაისწავლე იმ ფილოსოფოსების სახელი, რომელნიც მე არ მექაშნიკებიან. დაიწყე იმათი ლანძღვა, სიტყვები სულ ბარბანეით აბრაგუნე და მაშინ მიიღებ ჩემგან წყალობას“ (გვ. 314). ვაჟარი კი დანიშნა ისტორიკოსად და უთხრა: „ნუ იფიქრებ ისტორიულ სიმართლეზედ. შეატყუე ყველას დამპალი აზრები და გაცვეთილი ფაქტები... შეთხზე ბევრი რამ ჩემთვის სასარგებლო და წყალობა ჩემი იყავნ შენზედა“ (იქვე). შემდეგ ნათქვამია ერთი ფილოლოგის შესახებ, რომელიც მოლაღურად გადაიქცა. იძახის „ფილოლოგია! ფილოლოგია!“ და თავის ბუდეს ისე აკეთებს, როგორც ფილოლოგები სტატიებს: „სამი ძაფით გადმოჰკიდებს ჰაერში და საიდანაც ქარი შეუბერავს, იქითვე ქანაობს ჰაერში ჩამოკიდებული ბუდი“ (იქვე, გვ. 315). შემდეგ ავტორი რამდენიმე სიტყვით განმარტავს, თუ რას ნიშნავს ცნება „სულელი“ და ბოლოს ასკვნის: „ამგვარად ბევრს ავსენიდი, მაგრამ ტვინმეისტერის წვეული ვარ და ვეხატრები. და მართლაც დრო არა მაქვს, ზაიათს ყურს უგდებ“. და ამას მოსდევს

ის ბრწყინვალე ლექსი, რომელიც შემდეგ ლერა“ ეწოდება:

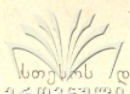
„ბუღბუღი ვარდს მაშინ დაჰყვებს,
როცა ეშხით მთვრალია!
მერცხლის ტკბილი ჭიკჭიკიცა
გაზაფხულის ბრალია“.

ერთი შეხედვით, ამ ლექსის შინაარსი არავითარ კავშირში არაა ფელეტონის პროზაულ ნაწილთან. მაგრამ დაკვირვებით შეიძინევა, რომ ლექსი იცავს სულელებისაგან, ცრუ ფილოსოფოსებისაგან, ყალბი ისტორიკოსებისა და ცენზურისაგან (ტვინმეისტერისაგან) შევიწროებულ ტურფა, მშვენიერ საქართველოს. ეს ის ტურფაა, რომლისთვისაც აკაკი „გულს აძგერებს“, „ნათესავენსა და მეგობრებს ეყრება“ და მის ქებას ცის კიდეს ჰყენს. ამ იღუტ კონტექსტში საუბრით გასაგებია და გამართლებული მისი შეტანა დასახელებულ ფელეტონში.

3) იშვიათ შემთხვევაში ისეც ხდება, რომ პუბლიცისტურ წერილში ჩართული ლირიკული ნაწარმოები ლექსად გარდაქმნას იმას, რაც პროზაულად უნდა თქმულიყო თვით თხრობის პროცესში (იხ. ფელეტონი „მიღებ-მოღება“, ტ. XI, გვ. 138).

4) უფრო მეტად ჩართული ლირიკული ლექსი წარმოადგენს პუბლიცისტური წერილის სახეობრივ დასკვნას, რითაც მთელი თხზულების იღუტ შინაარსს ეძლევა რიტმული უდრადობა და იქცევა იგი მუსიკალურ ინსტრუმენტზე დასამღერებელ ტექსტად, სასიმღერო, ვოკალურ ფაქტად.

ამის იშვიათი ნიმუშია „ცხელ-ცხელი ამბები“, რომელიც იწყება სიტყვებით „მაღლიდან სიცხე გვაჰერს“. მართალია, იგი ალგორითული ხასიათისაა, მაგრამ მეტად გამკვირვალა და პოლიტიკურად გამახვილებული. პოეტი წუხს ბუნების მოვლენების უკუღმართობის გამო. თითქმის ბუნებას აღამიანების ჯავრი სჭირდეს და მათ საზიაროდ სიცხე გაუძლიე-

რება, დედამიწა იხრაკება, ხოლო ტყე-
ებს ცეცხლი უკიდია. „მაგრამ იცით კი
თუ რატომ იწვის ეს ჩვენი მხარე?“ სვამს
კითხვას ავტორი და იქვე უპასუხებს:
„სირცხვილით, რომ ამისთანა ხალხი ას-
ხია“, ე. ი. დედამიწაზე არიან ადამიანები,
რომლებიც ბევრ ცოდვას სჩადიან და
ამის გამო დედამიწა იწვის. და მერე ვინ
არიან ისინი, რომლებიც მიწას ცოდვებით
ამძიმებენ? ესენი არიან: **კუზმა-სკაპეცი**,
რომელსაც ბურახის გამოხდა დაუწყია
და იძახის „კვასი ხალხს ბუნებას გამო-
უშვების და უფრო გრილ გზაზე დააყე-
ნებტო“. არიან კიდევ სხვებიც, მაგალი-
თად, **აიარაშვილი**, რომელიც „მხოლოდ
ტანისამოსის გამოცვლას თხოულობს ხა-
ლხის მოსარჩულებლად“. აქვეა **ჩაიარა-
შვილი**, რომელიც ხალხის „სულ მოსპო-
ბაზე დგას“ (ტ. XII, გვ. 189). ამის გა-
მოა, რომ დედამიწა იწვის სირცხვილით,
მაგრამ მწერალი იმედიანად ამბობს: „თუ
დედამიწა მორცხვია, მაგივრად ცა შემბ-
რალეა: იმედია, რომ ჩვენის ცოდვით
ატირდება და მაშინ, ერთი კარგი შხაპ-
ნა წვიმა ჩვენს შეწუხებას ბოლოს მოუ-
ღებს... ეს უსათუოდ ასე იქნება, მაგრამ
ვინ დავვინებებს იმ ცეცხლს, რომელიც
შემოპარებულად ჯაღოქართ გვიბერავს
და ძირს გვინახშირებს? იმას ჩვეულებრი-
ვი წვიმა ვეღარ უშველის, მისთვის საჭი-
როა ის წვიმები, ნუგზარ ერისთავის
დროს რომ ყოფილან, სისხლის წვიმები,
და მაშინ იქ, სადაც ნაცარია, ია-ვარდები
აღმოცენდებიან!.. სად არის ერთი კარგი
ნუგზარის წითელი წვიმა, რომ ქვეყანა

გამობრუნდეს. მოყვარემ **სთესის** და
მტერსაც კი საკადრისი მოსაყვარელ-
დეს?!“ (გვ. 188-190). ამის შემდეგ მო-
დის ლექსი, რომელიც უდიდესი რევო-
ლუციური სულისკვეთებით არის გაღვენ-
თილი და წარმოადგენს მთელი წერილის
იდენტურ დასკვნას:

„ღმერთო, წვიმა მოიყვანე
წითელი და შხაპუნაო,
რომ გავიდეთ სამუშაოდ
და დავსძახოთ „ოპუნაო!“
რომ ქალებიც გვერდში გვედგნენ
ნამგლითა და ცელითაო;
ჩვენგან მოჭრილ თავს-თავს
პკრეფდუნენ

მადლიანი ხელითაო.
შვილებიც თავს დახაროდენ
მობრუნებულ ალოსაო;
ოროველას დასძახოდნენ
მამა-პაპურ კალოსაო!

ღმერთო, წვიმა მოიყვანე
მიწის დამალბობელიო,
რომ გასწყვიტოს ჭია-ჭუა
ქვეყნის დამამხობელიო“.

ცხადია, რომ წითელი წვიმის მოსვლა,
რომელიც გასწყვეტდა ქვეყნის დამამხო-
ბელ ჭია-ჭუას, მთელი თხზულების იდე-
ური ღერძია. აქ სრულყოფილად არის
განხორციელებული პუბლიცისტურისა
და ლირიკულის შერწყმის ისტატობა, რაც
საერთოდ სპეციფიკურია აკაკი წერეთ-
ლის სტილისათვის. სხვა მწერლების შე-
მოქმედებაში იგი ასე დომინირებულად
არ გვხვდება.

ქონსჯანონა მეძველია

პიკიდე ღოთქიჟანიძე და ახალი სადიგიაგურო ენის საკითხი

ქართული ეროვნული კულტურის დიდ მოამაგეს, სახელოვან მწერალს და საზოგადო მოღვაწეს კირილე ღოთქიფანიძეს, სხვა თერგდალეულებთან ერთად, მშობლიური სალიტერატურო ენის განვითარებისა და სრულყოფის საქმეში მნიშვნელოვანი შრომა აქვს გაწეული.

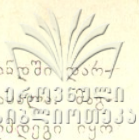
იგი ქართული ენის არა მარტო კარგი მცოდნე და დაოსტატებული სტილისტი იყო, არამედ თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის განმავლობაში საინტერესო შრომას ეწეოდა როგორც ენის თეორეტიკოსი, გრამატიკოსი და ლექსიკოგრაფი.

კ. ღოთქიფანიძე, ისე როგორც სამოციანი წლების ყველა მოღვაწე, ახალი იდეების გამოსახატავად ახალი სალიტერატურო ენის დამკვიდრებას მოითხოვდა. პირველ საბოლემიკო სტატიაშივე იგი მკაცრად ილაშქრებდა საეკლესიო მეტყველების ნორმების წინააღმდეგ და ი. ჭავჭავაძესთან ერთად გაბედულად ებრძოდა ძველი თაობის წარმომადგენლებს ახალი სალიტერატურო ენის დასაცავად. კ. ღოთქიფანიძემ პირველი იერიში მიიტანა ანტონ ბაგრატიონის არქაული ენის წინააღმდეგ და ენასთან ერთად მისი პოეტური მემკვიდრეობაც დაიწუნა, როგორც თანამედროვეთათვის გაუგებარი და გამოუსადეგარი. „უფ. ჭავჭავაძის თა-

ნახმად ვიტყვით, — წერდა იგი, — რომ არ მოგვეწონს, როგორაც არ მოგვეწონდა ტრეტიაკოვსკის ლექსები, ყმაწვილების დასასჯელად რომ ხმარობდნენ... სასმენელი ძლიერ დაბეგვილი უნდა ჰქონდეს ადამიანს, რომ ამათი სიმშვენიერე იგრძნოს, ყრუ უნდა იყოს კაცი, რომ მისმა იამბიკომ აკროსტიხებით ერთ ყურში გრგვინით შესულმა და მეორედან გამობრძანებულმან არ ავნოს ყურსა“ („ცისკარი“, № 4, 1862 წ.).

ისე როგორც ი. ჭავჭავაძეს, კ. ღოთქიფანიძეს სალიტერატურო ენის გამდიდრების წყაროდ და საფუძვლად ხალხის სალაპარაკო ენა მიაჩნდა. ამის თაობაზე იგი ირონიულად მიმართავდა მოლაყბეს: „უფ. მოლაყბევ! გრამატიკა აღგენს ხალხის ენას, თუ ხალხის ენა გრამატიკას?...“

თერგდალეულების სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლის დროს ქართული სალიტერატურო ენა იმდენად ღარიბი იყო, რომ ი. ჭავჭავაძე, ნ. ნიკოლაძე, აკ. წერეთელი და სხვები ხშირად მიუთითებდნენ სამეცნიერო ლიტერატურისა და მხატვრული ნაწარმოებების თარგმნის სიძნეეებზე. ამავე დროს ისინი ნაყოფიერად მუშაობდნენ ქართული ენის გამდიდრებისათვის. მაგრამ ამას კ. ღოთქიფანიძე, ისე როგორც სხვა თერგდალეულები, დი-

დი სიფრთხილით და დაკვირვებით აკეთებდა.

კ. ლორთქიფანიძის აზრით, ენის გამდიდრებაში მთავარი როლი უნდა შეასრულოს ჟურნალ-გაზეთებმა. „მე დარწმუნებული ვიყავი და ვარ, — წერდა იგი, — რომ ერთ კაცს, რაც უნდა კარგად იცოდეს ქართული ენა და სხვა ენები, არ შეუძლიან შემოიტანოს ყველა იმისთანა სიტყვები, რომ ნამდვილად გამოხატავდეს აზრს და ეთვისებოდეს ქართულ ენას. მე მგონია... რომ ჟურნალები და გაზეთები ხშირად სხვადასხვა აზრებს ახალი სიტყვების ხმარებით უფრო ადვილად გვაჩვენებენ, თუ რომელი სიტყვა უფრო სწორად გამოხატავს აზრს და უფრო ეთვისება ჩვენს ენას. სანამ ბევრი ასეთი სიტყვები არ შემოვლენ ჩვენს ენაში, მანამდის ერთი კაცისაგან გადათარგმნილი ისტორიის კურსი ან სულ გაუგებარი იქნება, ან არა და მრუდე აზრებს ჩაუნერგავს. მკითხველ საზოგადოებას.“¹

მაგრამ, კ. ლორთქიფანიძის სამართლიანი მტკიცებით, უცხო სიტყვა მხოლოდ მაშინ უნდა იქნას შემოტანილი ენაში, როდესაც მისი შესატყვისი არ მოიპოვება. ამის თაობაზე იგი სამართლიანად უსაყვედურებდა მოლაყბებს („ცისკრის“ რედაქტორ ი. კერესელიძეს): „თუ სხვა სტატიებსაც გადავხედავთ, კიდევაც იმდენს ევროპულ სიტყვებს ვიპოვნით, რომ მეტი არ შეიძლება. მაშინ, როდესაც თითქმის ყველა ისინი გვაქვს ქართულს ენაზედ“.²

თვით კ. ლორთქიფანიძემ ქართულ ენაში პირველმა შემოიტანა ევროპული სიტყვები: ინტერესი, ლიტერატული ძილი, სოციალური, ფილოლოგიური, დიამეტრალური და სხვა, რომელთა საპირობებს ჩვენს ენაში შესატყვისი სიტყვების უქონლობით ასაბუთებდა. ამიტომაც შეითვისა ეს სიტყვები ქართულმა ენამ და დღე-

საც ჩვენი ენის ლექსიკის ფონდში. ვარაუდობ, რომ კ. ლორთქიფანიძე წინასწარ იცოდა, რომ ეს სიტყვები შემოვლენ, რომელთა შესატყვისი ჩვენს ენას ჰქონდა და თავისი ხასიათით ქართულის ბუნებას ვერ ეთვისებოდა. ასეთ სიტყვებად მას მიიჩნდა „ცისკარში“ ხშირად ხმარებული „ვოზდუშნი შარები“, „გაზოფი ასვეჩენიე“, „ზონდიკი“, „ჩულქები“, „პერჩატიკები“, „ვარენიები“, „სტაქანი“, „ბალკონი“, „პამიატნიკი“, „ტრუბა“ და მისთანანი.

კ. ლორთქიფანიძე იმ აზრისა იყო, რომ ახალი სიტყვები და უცხო ტერმინები ახალ აზრთან ერთად უნდა თანდათანობით მიეწოდებინათ მკითხველი საზოგადოებისათვის და ამას იგი პრაქტიკულად ახორციელებდა. ერთ პირად ბარათში იგი წერს: „მე გავბედე ახალი სიტყვების ხმარება, რომლის შესახებაც შენ ლაპარაკობ „გვერდის არებაზე“... ჩემი აზრით დიდი შეცდომა იქნება ეს. ან კი როდის უნდა შეითვისოს ჩვენმა ენამ და ჩვენმა მკითხველმა საზოგადოებამ ახალი სიტყვები და იმათგან გამოხატული აზრები, თუ ამისთანა სტატიებს და აზრებს გვერდს აუვლით? მე ყოველთვის ვცდილობდი, რომ თარგმანში ახალი სიტყვები სინონიმების ხმარებით განმემატებია... მე ძალიან დარწმუნებული ვარ, თუ მკითხველი გაზეთს ინტერესით კითხულობს, თუ იმას იმედი აქვს, რომ სტატიაში ნახავს აზრს, მაშინ ის გულდაგულ ეცდება, რომ ახალ აზრებს და სიტყვებს კარგად დააკვირდეს და გაიგოს. თუ არა და ის წაიკითხავს სტატიას მხოლოდ უსაქმობისა და მოწყენის დროს და თუ ამ სტატიამ ორიოდგჯერ გააცინა, ხომ კარგი...“¹

ამის შემდეგ კ. ლორთქიფანიძე მსჯელობას იწყებს „დროების“ მკითხველზე და დასცენს, რომ „დროებას“ დღემდე არ ჰქონდა საშუალება საინტერესო აზრი მი-

1 კ. ლორთქიფანიძის არქივი, ხელნაწერი № 465.

2 იქვე, ხელნაწერი № 1766.

1 კ. ლორთქიფანიძის არქივი, ხელნაწერი № 467.

ეროვნებინა მკითხველისათვის. ახლა კი აზრის სიასლით დაინტერესებული მკითხველი, — კირილეს თქმით, — სიტყვების სიახლითაც უნდა დაინტერესებულიყო.

„ჩვენი მკითხველი როგორც უსწავლელი, ისე მაღალ სასწავლებელში მყოფი, ან ნამყოფი, აქამდის „დროებას“ მარტო იმისთვის კითხულობდა, რომ შეეტყუო ენის ღირსება... ამიტომ აქამდე „დროებას“ მკითხველის ყურადღება არ მიუქცევია თავისი შინაარსით. ახლა როგორც ჩანს მკითხველის ინტერესი აღძრულია, თუმცა სტუდენტები ეხლაც ცხვირაწეული უყურებენ გაზეთს. ჰგონიათ, რომ ჩვენთვის გაზეთში ისინი ევრაფერს ნახავენ თავის სასარგებლოს და ვგონებ დროა, რომ კაცმა სტატიებში ცოტაოტა შეაპაროს ახალი სიტყვები და ახალი ტერმინები. მკითხველი უთუოდ შეეცდება შეითვისოს ისინი და რამდენადაც უფრო იმატებს ახალი შესათვისებელი სიტყვების რიცხვი, იმდენად თანდათან უფრო გავრცელდება ლიტერატურაში განსასჯელი საგნების წრე... მაგრამ თუ ენა ნებას არ გვაძლევს, მაშინ ძლიერ ძნელია მრავალ სხვადასხვა საგანზედ ლაპარაკი და მრავალი სხვადასხვა აზრის გამოთქმა. კაცები თავის აზრს სიტყვებით გამოვთქვამთ და არა მუნჯურით...“¹

კ. ლორთქიფანიძის ეს პირადი ბარათი მრავალმხრივ არის საინტერესო. მასში უპირველეს ყოვლისა აშკარად ჩანს, თუ როგორი სიფრთხილით ეყიდებოდა კ. ლორთქიფანიძე ახალი და უცხო სიტყვების ხმარებას და როგორ დიდ ყურადღებას აქცევდა მკითხველი საზოგადოების ნომზადების დონეს. ხოლო მეორე მხრივ, საინტერესოა მისი თეორიული დებულება მეტყველებისა და აზროვნების ურთიერთობის შესახებ. მისი აზრით, ახალი სიტყვების შეთვისება ხელს შეუწყობს ახალი აზრის შეთვისებასაც, რადგან მას

აზროვნება და მეტყველება წარმოადგენს ერთი აქვს როგორც ერთი მთლიანი მოქმედება. კ. ლორთქიფანიძის დებულებით, ენა არ არსებობს აზროვნების გარეშე და აზრი ენის გარეშე. „კაცები თავის აზრს სიტყვებით გამოვთქვამთ და არა მუნჯურით“.

ქართული ენათმეცნიერებისათვის ინტერესმოკლებული არ არის კ. ლორთქიფანიძის თეორიული შრომები ზოგადი ლინგვისტიკისა და ქართული ენის საკითხებზე.

როგორც ცნობილია, ი. ჭავჭავაძე ქართულ ენაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ზმნებს ანიჭებდა. კ. ლორთქიფანიძე ანტონ ბაგრატიონს ზმნების უგულებელყოფაზე მიუთითებდა. „ზმნები რა წყალმა წაიღო, სად დაიკარგა ზმნები?“

ქართულ ზმნაზე კ. ლორთქიფანიძეს საინტერესო ნაშრომები აქვს. ერთ ხელნაწერში, რომელსაც სათაურიანი გვერდი აკლია, მას გაურჩევია ზმნების სხვადასხვა სახეობა. ყურადღებას იპყრობს აგრეთვე რუსულ ენაზე დაწერილი შრომა „ზმნების შესახებ“, სადაც ზმნები დაყოფილია სამ კატეგორიად და მოცემულია თვითეთლი მათგანის განხილვა-დახასიათება. საგულისხმოა ისიც, რომ ავტორს ზმნების ბუნებისა და ხასიათის დადგენის დროს რუსულ შრომაში ქართული მაგალითები წარმოუდგენია. აქვეა დაცული რუსულ ენაზე დაწერილი შრომა, რომელშიც ზოგად ენათმეცნიერული საკითხებია განხილული.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს კ. ლორთქიფანიძის ლექსიკოგრაფიული შრომები. მის პირად არქივში ბლომად მოიპოვება სხვადასხვა რვეული, რომლებშიც ავტორს განუმარტავს ქართული და უცხო სიტყვები. მასვე შეუდგენია ქართულ-რუსული და რუსულ-ქართული მცირე და მოზრდილი ლექსიკონები. ერთ ხელნაწერში შეტანილია 173 ქართული სიტყვის განმარტება, იწყება „აბუარცე-ბა, აბჯარლან“ და მთავრდება „ჯუჯუმ-კალა, ჰარმონიით“.

¹ კ. ლორთქიფანიძის არქივი, ხელნაწერი № 1166.

აქვეა წარმოდგენილი ქართულ-რუსული ლექსიკონი, რომელშიც შეტანილია 1.470 ქართული სიტყვის რუსული თარგმანი. ასევე ყურადღების ღირსია მცირე მოცულობის ლექსიკონი მცენარეებისა და ცხოველების შესახებ.

განსაკუთრებით საინტერესოა კ. ლორთქიფანიძის მიერ შედგენილი უცხო სიტყვათა განმარტებითი ლექსიკონი. ამ ლექსიკონის შედგენის ისტორია ასეთია: 1863 წელს კ. ლორთქიფანიძემ „საქართველოს მოამბეში“ გამოაქვეყნა სტატიები „ამერიკის შეერთებული შტატები და იქაური ტყეობა“ და მასში ნახმარი უცხო სიტყვების განსამარტებლად ცალკე ლექსიკონი შეუდგენია. მაგრამ საინტერესო ის არის, რომ კირილეს მეშაობა სცილდება ლექსიკოგრაფიის ფარგლებს და ავტორი ღრმა პოლიტიკურ-იდეურ სფეროში იჭრება. იგი უცხო სიტყვების მხოლოდ ფორმალურ ახსნას კი არ იძლევა, არამედ განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მათ იდეურ-შინაარსობრივ მხარეს. ასე, მაგალითად, მთელი გვერდები აქვს დათმობილი ისეთი სიტყვების ახსნა-განმარტებას, როგორიცაა დემოკრატია, კომუნისტური დაწყობილება, კონსტიტუცია, პარლამენტი, სენატი და სხვ.

სიტყვა დემოკრატიის განმარტების დროს კირილე ხაზს უსვამს ბურჟუაზიული დემოკრატის მოჩვენებით ხასიათს.

კომუნისტური წყობილების განსაზღვრის დროს ავტორი ეხება კომუნიზმის პრინციპებს და, ცენტრული სიმკაცრის მიუხედავად, მაინც ახერხებს ეს წყობილება ხალხის იდეალად გამოაცხადოს.

საინტერესო ლექსიკონი აქვს დართული პ. ბიჩერ-სტოუს „ბიძია თომას ჭოხის“ ქართულ თარგმანსაც. განმარტებულია სამოცდახუთი უცხო სიტყვა (დო-

ლარი, გენტლმენი, ახალი ორღანი, დეპოტი, ტირანი, პატრიოტი და სხვ.).

კ. ლორთქიფანიძე განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა ქართულ-რუსულ ლექსიკონებს. იგი არავის აპატიებდა მცირე ენობრივ შეცდომასაც კი. სადაც ხელი მიუწვდებოდა, ყველგან ასწორებდა უსწორო გამოთქმებს, ხელნაწერი იქნებოდა თუ დაბეჭდილი წიგნი. ამ მხრივ საინტერესო მასალას შეიცავს მისი ბიბლიოთეკა და პირადი არქივი. იშვიათად ნახვით მის ბიბლიოთეკაში წიგნს ან არქივში რომელიმე მწერლის ხელნაწერს, რომ კირილეს ხელით ჩასწორებული არ იყოს. სანიმუშოდ მოვიტანთ ზოგიერთ მაგალითს: „ცისკრის“ ყდაზე იყო ასეთი წარწერა: „ხელი მოსწერდება“. ცხადია, ეს გამოთქმა არ მოეწონა კირილეს და ამის თაობაზე სამართლიანად ედავებოდა ივანე კერესელიძეს. ასევე სამართლიანად დაუწუნა მან მოლაყბეს სიტყვა „ფეხოსანი“. მისი აზრით, „ფეხოსნის“ მაგიერ ავტორს უნდა ეხმარა „ქვეითი“. „მოსწერდება“ და „ფეხოსანს“ ვერც გრამატიკაში იპოვის ხალხი და ვერც ხალხში გაიგონებსო“, დასძენს ავტორი.

ყოველივე ამას უნდა დაემატოს კ. ლორთქიფანიძის სარედაქციო მუშაობა. იგი განსაკუთრებულ შრომას ეწეოდა როგორც სტილისტი-რედაქტორი. კ. ლორთქიფანიძე თითქმის ყველა ქართველი მწერლის ცალკე ნაწარმოების თუ კრებულების შემდგენელი და ენობრივად დამხვეწავი იყო. ამიტომ არის, რომ მის პირად არქივში თითქმის ყველა ქართველი მწერლის ხელნაწერი და პირადი ბარათი მოიპოვება.

როგორც წარმოდგენილი მასალებიდან ჩანს, კირილე ლორთქიფანიძეს დიდი წვლილი აქვს ახალი სალიტერატურო ქართული ენის ჩამოყალიბებასა და სრულყოფაში.

პეპელა ნახვლიშვილი

სოციალისტური ჩაღიზებით შთაგონებული ღაქსი

ლირიკული ლექსი სრულფასოვანი ნაწარმოებია და იგი ზოგჯერ გულწრფელი განცდებით არანაკლებ მრავლისმთქმელია, ვიდრე დიდტანიანი ნაწარმოები. მსგავსი გრძნობა განვიცადეთ ჩვენ, როცა ქართული საბჭოთა ლიტერატურის ერთ-ერთი გამოჩენილი წარმომადგენლის ალიო მირცხულავას ლექსს „სიჭაბუკე მეძახის“ გავეცანი.

ეს ლექსი თითქმის მთელი ცხოვრებაა, პოეტის განვლილი გზა, მისი შრომა და სიხარული, სიყვარული და აღმაფრენა.

პოეტს ბევრი აქვს სათქმელი, მკითხველისათვის მოსათბობი; ეძებს ფერებს, საღებავებს, რათა უკეთ გამოხატოს ნაგრძნობ-ნაფიქრი. მხატვრული განცდის უშუალოდ გადმოცემისათვის იგი იყენებს სიმბოლოებს, განყენებულ ცნებებს, მაგრამ ეს სიმბოლოები და ცნებები ლექსში საოცრად კონკრეტულსახეს იღებს. აბა, დააკვირდით რამდენად ორიგინალურადაა გააზრებული ლექსის პირველი სტროფის მხატვრული სახეები:

„მეზმ სხივებით ცის გუმბათი

შემოქარა,

ნელა თოვს და... ფერიც ნაირ-ნაირია,
გაზაფხულის თოვლი მოდის, ჩემო

კარგო,

ცის ფიფქებიც ყვავილებში აირია“.

სიტყვა „თოვლი“, რომელიც საერთოდ ზამთრის, სიცივის, სუსხის გამოხატულებაა, ისეთ კონტექსტშია მოქცეული, რომ სრულიად კარგავს თავის პირდაპირ გაგებას და გადატანილი მნიშვნელობით ბედნიერებისა და აღფრთოვანების კონკრეტულ გამოსახულებას იძენს.

შემდეგ ალიო მირცხულავა იგონებს სიყმაწვილეს, ბრძოლასა და შრომაში გამოვლილ დღეებს. როგორც პოეტი, იგი ოქტომბრის მზეს ამოჰყვია, თავიდანვე განიმსჭვალა მისი ცხოველმყოფელი სხივებით:

„მეც იმ დილას შევეგებე, როგორც
იმელს,

და სინათლე გულში თბილად
ჩავიცონე,

ხელი გავკარ სხივთა სიმებს,
მოციმციმებს,

და მიწიდან მზის გულისწვა
გავიგონე!“

პოეტი ვერ შეაკრთო ღრთა ბრუნვამ, მისი გული ვერ გატეხა სიძნელეებმა, რომლებიც თან ახლდნენ ცხოვრებას. იგი მუდამ გატაცებით უმღეროდა საბჭოთა სინამდვილეს, ჩვენი ხალხის წინსვლას და სწორედ ამ გარემოებამ მისცა მის პოეზიას ძალა, უკვდავება:

„ხმები ვთესე — სიმღერებად
 ამოსულან.
 ზღვა — ფიქრებით დღეებს გაყენენ
 ნამჭერებად.
 ცეცხლი ვთესე — ვარსკვლავები
 გამოსხმულან,
 ცისკრად იქცა ქარში ცეცხლის
 ამღერება!“

ალიო მირცხულავა სამწერლო აზპარე-
 ზზე გამოვიდა საბჭოთა ხელისუფლების
 დამყარებისთანავე და მწადრი კლასობ-
 რით ბრძოლის პირბეჭდში შეინარჩუნა
 ლტოლვილი სიმტკიცე, გამარჯვების რწმე-
 ნა. იგი თავიდანვე განახლებული სამშო-
 ბლოს მგზნებარე მომღერალი გახდა და
 იმდენი, ხალისიანი ხმებით უგალობა
 მოიეროშე ხალხს, ახალ ცხოვრებას რომ
 ამკვიდრებდა. დიდი სამამულო ომის
 მკაცრ დღეებში იგი ხალხთან იყო და
 თავისი ოპტიმისტური ლექსებით ხელს
 უწყობდა ჩვენი საბოლოო გამარჯვების
 გამოცხადებას. ამიტომ ჩვენთვის გასაგებია
 პოეტის ღირსეული შეძახილი:

„მე, ამდენი ჭაბუკური ლექსის
 მამას,
 ნუთუ მართლა დაბერება მიწერია?“
 და სავსებით ვეთანხმებით მგოსნის
 ზღაპრულ სიტყვებს:
 „მეგობარო, ყური მიგდე, გული
 მღერის,
 კიდევ შერჩა ძველი სიმხნე,
 სიმამაცე,
 კიდევ შერჩა ცეცხლის ხმა და
 ცეცხლის ფერი,
 არ ბერდება სიცოცხლე და
 სიღამაზე“.

მართლაც დაუბერებელია ალიო მირ-
 ცხულავას შემოქმედება, მისი ოპტიმის-
 ტური ლექსები. წლებით თმადათოვლილი
 პოეტი დღესაც ჭაბუკური შემართებით

ქმნის „ობოლ მარგალიტებს“, დაუღალა-
 ვად შრომობს და იღვწის, ღრმად აქვს
 ფესვები გადგმული ხალხის გულში.
 ჩვეულებრივი ოსტატობით ქმნის ახალ-
 ახალ ლექსებს:

„კალმით ხელში სიტყვას ვძერწავ,
 მე ვარ ხუროც,
 დაეტრიალებ ამ ცხოვრების ბაღს და
 ყანას,
 და ქვეყანას რომ ბოლომდე
 ვემსახუროთ,
 ჩვენი შრომა და სიცოცხლე ჰყოფნის
 განა?“

მშვენიერადაა ნათქვამი. პოეტს არ
 აკმაყოფილებს მიღწეული, გული უკეთე-
 სისაკენ მიუწევს. რა თქმა უნდა, იგი
 გრძნობს წელთა სიმრავლეს, მაგრამ
 გულს არ იტებს, ოპტიმიზმით იმსჯელე-
 ბა, რადგან თავის ბედს, შემოქმედებას
 განუყოფლად უკავშირებს მშობლიური
 ხალხის ცხოვრებას, შეჰხარის კომუნიზმს,
 „გაზაფხულის მაღალ მნათობს“:

„თოვლი მოდის... და ოცნების
 ბაღნარს ათოვს,
 ათოვს, ათობს ჩემი ქვეყნის მთას
 და ქალას,
 მზეს შეეხარი, გაზაფხულის მაღალ
 მნათობს,
 აჰა, ლექსმაც ფრთა გაშალა!“

ამთავრებთ ლექსის კითხვას და
 გრძნობთ, რომ დრო ფუჭად არ დაგიყარ-
 გავთ, განიცადეთ ნამდვილი ესთეტიკუ-
 რი სიამოვნება, და სწორედ ეს არის
 ჭეშმარიტი პოეტური ნაწარმოების მიზა-
 ნი. ლექსი „სიჭაბუკე მეძახის“ სოცია-
 ლისტური რეალიზმის ლიტერატურის სა-
 უკეთესო ნიმუშია. იგი არის იმის ცხა-
 დი მაგალითი, თუ როგორ უნდა შეერწ-
 ყას ერთმანეთს ფორმა და შინაარსი,
 ლექსის იდეა და მხატვრული ოსტატობა.

საკმომოთხმევა ანდრე სტილის რეაქციები

1945 წლის ივლისში, საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, ქალაქ ვაზერში მოეწყო მალაროელი მუშების გრანდიოზული მიტინგი, რომელზეც მგზნებარე სიტყვით გამოვიდა ფრანგი ხალხის ბელადი მორის ტორეზი.

მიტინგს ესწრებოდა ანდრე სტილი, რომელზეც მორის ტორეზის სიტყვებმა დიდი გავლენა მოახდინა და სურვილი აღეძრა გამახდარიყო მწერალი.

„...ამ დღეს ჩემს ცხოვრებაში პირველად გავიგე, — ამბობს ა. სტილი, — რომ თეორია იქცევა მატერიალურ ძალად, როდესაც მას დაეუფლებიან მასები... ვაზერის კრების შემდეგ აღმეძრა სურვილი დამეწყო წერა... მორის ტორეზისაგან შევეითვისე ძვირფასი იდეა. გავხდი კომუნისტი“.

ანდრე სტილმა სამწერლო სარბიელზე გამოსვლისთანავე მიიპყრო მკითხველთა ყურადღება ნიჭიერად დაწერილი სტატიებითა და მოთხრობებით. მალე მან დაიწვა დისერტაცია ფილოსოფიურ მეცნიერებათა ლიცენციატის ხარისხის მოსაპოვებლად. დაუცხრომელ პარტიულ მუშაობას იგი ათავსებს სამწერლო მოღვაწეობასთან, წერს პუბლიცისტურ სტატიებს, მოთხრობებისა და ნარკვევების მთელ ციკლს.

მისი ნაწარმოებები ხელიდან ხელში გადადის, მათ გატაცებით კითხულობენ ფრანგი მწრომელები, რომლებიც ახალგაზრდა ნიჭიერ მწერალში სამართლიანად ხედავენ თავისი ინტერესების ერთგულ დამცველს, მშვიდობის მამაც ჯარისკაცს.

ანდრე სტილის შემოქმედება შეიძლება გავყოთ ორ პერიოდად: პირველი პერიოდი იწყება 1945 წლიდან და გრძელდება 1951 წლამდე. ამ პერიოდში მწერალმა გამოაქვეყნა მოთხრობების ორი წიგნი: „სიტყვა, მეშახტე ამხანაგებო“ და „სენა“ ზღვაში გავიდა“. იგი ძიების პერიოდშია, დაუღალავად კითხულობს პოლიტიკურ და მხატვრულ ლიტერატურას, თანდათან სრულყოფს მხატვრულ ხერხებს. იბრძვის სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის დაუფლებასათვის. ამავე დროს ანდრე სტილი სწავლობს საბჭოთა ლიტერატურის ისტორიას და ცდილობს გამოიყენოს ჩვენი მწერლობის გამოცდილება ფრანგულ ეროვნულ ნიადაგზე.

ანდრე სტილის შემოქმედების მეორე პერიოდი დაიწყო 1951 წლიდან, როდესაც მწერალმა გამოაქვეყნა ტრილოგიის „პირველი დარტყმა“ პირველი წიგნი, რომელშიც სრულყოფილად გამოჩნდა სოციალისტური რეალიზმის პრინციპები.

ამ შესანიშნავი თხზულებისათვის ანდრე სტილს მიენიჭა სახელმწიფო პრემია.

ანდრე სტილმა ერთხელ თქვა, რომ მწერალმა უნდა შექმნას სამართლიანი ნაწარმოებები, რეალურად ასახოს ხალხის ცხოვრება და ამით მონაწილეობა მიიღოს თანადროულობის მნიშვნელოვანი პრობლემების გადაწყვეტაში. მისი რომანები ამ სიტყვების დადასტურებაა. ეს არის დიდი მხატვრის გამოსვლა მშვიდობის დასაცავად, ალყირის უსამართლო ომის წინააღმდეგ.

რომანში „ჩამონგრევა“ მწერალი მოგვითხრობს მეშახტე მუშის ფერნან დავენის ოჯახის თავგადასავალს. შახტში ჩამონგრევის დროს იღუპება ოჯახის მამა ფერნან დავენი. ობლად რჩებიან ცოლი ანჟელი, ორი ვაჟი — ალბერი და ბერნარი. ორივე შახტში მუშაობს.

უმცროსი ვაჟი ძალიან შეშფოთებულია მამის ხვედრით. მას უნდა თავი დააღწიოს შახტს. ამიტომ ვაღაძღე ადრე მიდის არმიში, მაგრამ მას გზავნიან ალყირის ომში, სადაც იღუპება.

როგორც ყოველთვის, ანდრე სტილი ამ რომანშიც ცდილობს სოციალისტური რეალიზმის მეთოდის მომარჯვებით ჩასწვდეს ადამიანის სულსა და გულს, გააგოს მისი გაჭირვება, სულიერი განცდები, განწყობილება, დავენახოს სწრაფვა უკეთესი მომავლისაკენ. ამავე დროს თავისი რომანის პერსონაჟებად იგი ჩვეულებრივ იღებს არასაკმაოდ მომწიფებულ რეალურ ადამიანებს, რომლებიც შესაძლებელია ადვილად აცდნენ გზას და უკან დაიხიონ ცხოვრების გზაზე.

მწერალი ხშირად მიმართავს შინაგანი მონოლოგის ხერხს, აშოშვლებს თავისი გმირის სულს, აძლულებს მას თქვას ყველაფერი გულწრფელად, რასაც იგი არ ეტყოდა არც დედას, არც მამას, არც ძმას და არც ამხანაგს. ბერნარს მოსაზრებები ბევრი რამ აქვს, რადგან წინააღმდეგობის გაუწევლად ჩაება ომში, არ დაფიქრებია თავის საქციელს. ერთხელ მას მოუხდა ამხანაგის გულისათვის შერი

ცძია, მაგრამ დამსჯელის როლში გამოვიდა. ბერნარი ახალგაზრდაა. მას ჯერ კიდევ არა აქვს ნებისყოფის სიმტკიცე, რომელიდან გაუსხლტეს კოლონიზატორებს.

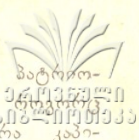
მწერალი არ კმაყოფილდება მარტო იმით, რომ გვიხატავს პიროვნების დაყენებას. იგი ამავე დროს გვიჩვენებს, თუ როგორ გაბედულად გმოებენ პერსონაჟები თავის საქციელს, როგორც კი სულიერად ჯანსაღ წრეში მოხვდებიან. ამიტომ რომანის კულმინაციურ წერტილად შეიძლება ჩაითვალოს ის მომენტი, როცა ბერნარი შევებულებით სახლში ბრუნდება და ალბერი გაიგებს, რომ მისი ძმა მონაწილეობდა ალყირელთა დარბევაში.

ბერნარის საქციელს გმოვს ყველა, მთელი მუშათა კოლექტივი. მწერალმა ამით ბიძგი მისცა თავის გმირს დაადგეს სწორ გზას. იგი მართლაც ასე იქცევა — ალყირში რომ დაბრუნდა, იარაღი გადააგდო და შოფერი გახდა, მაგრამ მის მანქანას ალყას შემოარტყამენ და ბერნარი იღუპება.

„ჩამონგრევა“ თუმცა ნამდვილ ტრაგედიას წარმოადგენს, რწმენას მაინც არ უკარავს ადამიანს, რამდენადაც უჩვენებს ტრაგედიის თავიდან აცილების გზას. ამ გაგებით „ჩამონგრევა“ მარტო ბრალდება კი არაა, რომელიც მწერალმა წამოაყენა ომისა და ექსპლოატაციის წინააღმდეგ, არამედ საზოგადოების ჯანსაღი ძალების დემონსტრაციაც. ანდრე სტილი ადამიანს გვიჩვენებს ისეთს, როგორიც არის სინამდვილეში, მისი ძლიერი და სუსტი მხარეებით და, პროფ. როჟე გაროდის სიტყვებით რომ ვთქვათ, სწორედ აქ არის სადემარკაციო ხაზი ნატურალიზმსა და სოციალისტურ რეალიზმს შორის.

რომანი „ჩამონგრევა“ გამოვიდა 1960 წლის თებერვალში და მაშინვე მიიპყრო დებრეს მთავრობის ყურადღება. როგორც ჩანს, იგი არ მოეწონა საფრანგეთის ხელისუფლებს და იმავე წლის 26 აპრილს მას კონფისკაცია უყვეს. „ეს მოქმედება, — წერდა ჟურნალი „ლეუმტრ

ფრანსეზი“, — დიდ გაკვირვებას იწვევს. „ჩამონგრევა“ არც პოლიტიკური დოკუმენტია და არც რეპორტაჟი, იგი მხოლოდ ლიტერატურული ნარკვევი, ლიტერატურული ნაწარმოებია. ჩვენ საქმე გვაქვს მწერლის თავისუფალი შემოქმედების ხელყოფასთან, რომლის წინააღმდეგ გადაჭრით პროტესტს აცხადებს „ფრანგ გამომცემელთა გაერთიანება“.

დებრეს მთავრობის ანტიდემოკრატიულმა საქციელმა ფრანგი ხალხის აღშფოთება გამოიწვია. გაზეთებსა და ჟურნალებში ბევრი საპროტესტო წერილი დაიწერა.

„მთავრობის ბრძანებით, — წერდა ფრანგი დემოკრატი მწერალი მარსელ ფურიე, — გუშინ დილით პოლიციის პრეფექტურამ კონფისკაცია უყი ანდრე სტილის რომანს — „ჩამონგრევა“, რომელიც თებერვალში გამოვიდა. ამრიგად, ადგილი აქვს იდეის რეპრესიის ახალ ფორმას, რაც სამწუხაროდ, სოციალური რევრესის მაჩვენებელია. ანდრე სტილი, დიდი ნიჭის მწერალი, დებრეს მთავრობას შეაქვს თავის სანადირო სიაში არა პოლიტიკური საქმიანობის გამო, არამედ რომანისათვის“.

რომანის აკრძალვასთან დაკავშირებით „ლიბერასიონის“ რედაქციამ ინტერვიუ გაუმართა ანდრე სტილს, რომელმაც პროტესტი განაცხადა რომანის აკრძალვის გამო და ბოლოს დაასკვნა: „რომანი რომ აკრძალო, ეს ნიშნავს შთაბეჭდილ მწერალს — ატაროს პატიმრის უღელი“.

1962 წლის ივნისში გამოვიდა ანდრე სტილის ახალი რომანი „სათის უკანასკნელი მეოთხედი“, რომელიც მიეძღვნა ალჟირელი და ფრანგი ხალხების მეგობრობას.

რომანში გამოკვეთილია ორი მთავარი პერსონაჟი, ორი მთავარი მხატვრული სახე. ერთი არის ალჟირელი მუშა საიდი, რომელიც ჩრდილოეთ საფრანგეთის ერთ-ერთ მეტალურგიულ ქარხანაში იწყებს მუშაობას, მეორე კი ფრანგი მუშა შარლემანია. ეს უკანასკნელი არის გამოც-

დილი კომუნისტი, მგზნებარე პატრონი. მას სჯერა ხალხის ძალა, პერსონაჟის ისტორიის შემოქმედისა, სჯერა კავრტალიზმის დაღუპვის გარდაუვალობა, პროლეტარიატის დიქტატურის აუცილებლობა. გაიცნობენ რა ერთმანეთს, საიდი და შარლემანი ფიცს დებენ ერთად იმუშაონ და იბრძოლონ ალჟირელი და ფრანგი ხალხების საკეთილდღეოდ.

მწერალი შესანიშნავად განმარტავს კომუნისტთა გმირული ბრძოლების მნიშვნელობას. ამისათვის იგი გვიჩვენებს მასებს, რომლებიც კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით მოქმედებენ. შარლემანმა კარგად იცის, რომ ბრძოლა არ დამთავრებულა. მოსალოდნელია კიდევ ბევრი ძნელი გამოცდა, მკაცრი ბრძოლები და ავი მზად არის ბოლომდე დარჩეს მწყობრში.

რომანის ბოლოს მწერალი სიმბოლურად ამბობს, რომ ერთ მშვენიერ დღეს დაკრავს საათის უკანასკნელი მეოთხედი და ბოლო მოედება კოლონიზატორთა ველურობას არა მარტო ალჟირში, არამედ მთელ მსოფლიოშიც.

ანდრე სტილის რომანებში თვითუღი პერსონაჟი ჩნდება განსაზღვრულ სოციალურ ვითარებაში. მწერალი ოსტატურად იყენებს შინაგან მონოლოგებს. როგორც ცნობილია, ეს ხერხი ფართოდ არის გავრცელებული მეოცე საუკუნის ლიტერატურაში, მაგრამ თუ მოდერნისტული რომანების შინაგან მონოლოგებში გმირები ლაპარაკობენ უმეტეს ნაწილად სიცარიელეში, ანდრე სტილის პერსონაჟთა შინაგან მონოლოგებში ისინი არ წყდებიან კონკრეტულ ნივთიერ გარემოს. მწერალს ახასიათებს მხატვრული საშუალებებისა და ხერხების მრავალფეროვნება, რომელთაც ოსტატურად იყენებს თავისი პერსონაჟების ხასიათის გასახსენლად.

ანდრე სტილის ნოვატორობა ის არის, რომ მისი გმირები ხალხს ზემოდან არ გადმოყურებენ. მწერალი გვიჩვენებს, თუ როგორ შობს მათ თვით ხალხი, როგორ

ხლის ცხოვრება უბრალო ადამიანებს გმი-
რებად და რა დიდ როლს ასრულებს ამ
პროცესში კომუნისტური პარტია. მო-
ღერნისტი მწერლები კი პირიქით აკე-
თებენ: გმირებს უპირისპირებენ ბრბოს,
ხალხს. ანდრე სტილი ყოველთვის ცდი-
ლობს გამოიყვანოს პიროვნება ჩაქვნი-
ლი საწყაროდან. გვიჩვენოს მისი კავში-
რის აუცილებლობა ეპოქის მძაფრ პოლი-
ტიკურ ცხოვრებასთან.

შეიძლება ერთმანეთს შევადაროთ რო-
მენ როლანისა და ანდრე სტილის გმირე-
ბი, რომელთაც აქვთ შინაგანი ნათესაო-
ბა, მაგრამ ერთმანეთისაგან მაინც განსხ-
ვავდებიან. ეს კრისტოფს ბრძოლა უხდე-
ბა არსებულ სინამდვილესთან მარტო, იზო-
ლირებულად. მის გვერდით არც პარტია
იყო, არ მეგობრები, არც თანამოაზრეე-
ბი. სულ სხვა არიან ანდრე სტილის გმი-
რები — ანრი ლერუა, შარლემანი, საიდი,
ჟაკი, მორისი და სხვები. ისინი მარტონი
არ არიან, მათ აქვთ ორგანიზაცია, ჰყავთ
მეგობრები, თანამოაზრეები, რომლებიც
ხელიხელჩაკიდებული გამოდიან კაპიტა-
ლისტური წყობილების წინააღმდეგ. ისი-
ნი პოლიტიკურად გათვითცნობიერებუ-
ლი არიან, იბრძვიან ექსპლოატატორული
კლასების ბატონობის წინააღმდეგ, მი-
აქვთ ხალხში მართალი სიტყვა და ხალხს
სჭერა მათი სიტყვისა. სხვანაირად რომ
ეთქვათ, ანდრე სტილის გმირები მოქმე-
დებენ კომუნისტური პარტიის ხელმძღ-
ვანელობით და ერთიანი ძალით ამარც-
ხებენ მტერს. ამით განსხვავდებიან ისინი
კრიტიკული რეალიზმის ლიტერატურის
ნაწარმოებთა პერსონაჟებისაგან, რომლე-
ბსაც უნარი არ შესწევთ თავისი პირა-

დი პროტესტი, ინდივიდუალური მტრის
და შეუერთონ მასების მოძრაობას.

ანდრე სტილი კვალდაკვალ მიყვება
ფრანგული ლიტერატურის რეალისტურ
ტრადიციებს. ისე როგორც ზოლა, სტენ-
დალი, ბარბიუსი, იგი დიდი ძალით ხა-
ტავს ომის მთელ საშინელებას. მაგრამ
ანდრე სტილს არ აკმაყოფილებს ომის
მარტო ფაქტური მხარე, როგორც ზო-
ლას „განადგურებაში“. მას უნდა გაერკ-
ვეს ომის წარმოშობის მიზეზებში, მზის
სინათლეზე გამოიტანოს სოციალური და
პოლიტიკური ბრძოლა მოწინავე კლასის
პოზიციებიდან, ასე ღრმად რომ აქვს შე-
გნებული ეროვნული უბედურების გა-
ვეთილები. მწერალი დაუზოგავად ამხი-
ლებს იმპერიალიზმს, მის ბოროტებას და
ყოველთვის ცდილობს მიაგნოს გამოსა-
ვალს, სიკეთის გამარჯვებისავე მიმავალ
გზას.

ანდრე სტილი წერს ხალხისათვის გა-
საგები ენით. მას აქვს ინდივიდუალური
სტილი, გამოსახვის თავისებურებები,
მხატვრული თქმები. მწერლის ენა და
სტილი სრულქმნილი და ნათელია.

ანდრე სტილმა მიიღო სოციალიზმი,
როგორც ყველაზე მოწინავე იდეოლო-
გია, და მის პროპაგანდას მიუძღვნა საუ-
კეთესო პუბლიცისტური და მხატვრული
ნაწარმოებები. მწერლის რეალიზმის ძა-
ლა ის არის, რომ მან თავის ნაწარმოე-
ბებში გამოაშკარავა კაპიტალიზმის დამ-
ხობისა და პროლეტარიატის დიქტატურის
გამარჯვების გარღვევალობა. როგორც
მწერალი, პუბლიცისტი და საზოგადო მო-
ღვაწე, ანდრე სტილი ამდიდრებს ფრან-
გულ და მსოფლიო კულტურას.

ირაკლი ყანდაკელი

მეგობრულ ჩეხოსლოვაკიაში

ფაშიზმზე გამარჯვების მე-19 წლისთავთან დაკავშირებით მოძმე ჩეხოსლოვაკიის ქალაქ ოსტრავას მცხოვრებლებმა სხვებთან ერთად სტუმრად მიიწვიეს ჩვენი თანამემამულე გვარდიის მაიორი ჟურნალისტი ირაკლი ყანდაკელი, რომელიც ამჟამად ხულოში მუშაობს. დიდი სამამულო ომის დროს კი მონაწილეობდა გერმანელი დამპყრობლებისაგან ქალაქ ოსტრავას განთავისუფლებაში.

ქვემოთ ვაქვეყნებთ ირ. ყანდაკელის ჩანაწერებს.

ბრძოლა იყო მკაცრი და დაუღებო-
ლი. მტერმა იცოდა, თუ ოსტრავას და-
ტოვებდა, მერე პრაღამდე ძნელი იქნე-
ბოდა საბჭოთა ჯარების შეჩერება. ამო-
ტომ ყოველი ქუჩის, ყოველი სახლის
აღება იერიშით გვიხდებოდა. რამდენიმე
დღე მძვინვარებდა ოსტრავაში ნგრევა,
ხანძარი, სიკვდილი. ასეთი დამამახსოვრ-
და ეს ქალაქი — თავისუფლების წყურ-
ვილით ანთებული, ნანგრევებად ქცეუ-
ლი, მაგრამ მაინც მტყიცე და შეურყე-
ველი.

და აი ცხრამეტი წლის შემდეგ ისევ
აქ ვარ და ვცდილობ გონებაში ასე
აღბეჭდილი ომისდროინდელი ოსტრავა
შევადარო იმ ლალ ქალაქს, რომელიც
ახლა ჩემს წინ გადაშლილა.

ოსტრავა მეტალურგთა პატარა ქალა-
ქია ორასი ათასი მცხოვრებით. მისი ის-
ტორია ძალიან ჰგავს ჩვენი რესპუბლი-
კის სიამაყის — რუსთავის ისტორიას.

XV საუკუნეში ოსტრავა ცეცხლმა და
ქირმა გააუღებურა. რამდენიმე საუკუნე
ქარი დათარეშობდა ოდესღაც სიცოცხ-
ლით სავსე ქალაქის ნანგრევებზე. XVIII
საუკუნეში მის მიდამოებში აღმოაჩინეს
ქვანახშირი და ოსტრავა კვლავ აღსდგა.
1945 წელს ისევ ნანგრევებად იქცა იგი.
მაგრამ ეს იყო განახლების, თავისუფლე-
ბის წინაღღე. ამიტომ იმ დაუღეწარი
ღლეების აღსანიშნავად ოსტრაველებმა
ქალაქის ცენტრალურ პარკში ძეგლი
აღუშართეს ოსტრავის განთავისუფლე-
ბისათვის დაღუპულ საბჭოთა მეომრებს.
მაღალ კვარცხლბეკზე ამაყად დგას ჯა-
რისკაცისა და მუშის ქანდაკება. კვარცხ-
ლბეკში მოწყობილია მემორიალური დარ-
ბაზი. ცოცხალი ყვავილების გვირგვინე-
ბით შევამკეთ საბჭოთა მეომრების საფ-
ლავები.

შემდეგ ქალაქის მოწინავე ადამიანებ-
თან ერთად ვიყავით გენერალ ერაიმენ-

კოს სახელობის მალაროში, სადაც მეორე მიტინგი მოეწყო. მეორე გულთადი საუბარი გაემართეთ მალაროელებთან. ბინტერესებდათ ყველაფერი — გარდასული ბრძოლების ამბავიც, საბჭოთა მალაროელების ახალი მიღწევებიც, გვიამბობდნენ თავის წარმატებებზე. მაგრამ ყველაზე ბევრი როგორც შემდეგ, ისე იმ საღამოს, იყო ღიმილი, ნათელი სახეები და ვაჟკაცური, პირდაპირი, მაღლობის გრძნობით აღსავსე ხელის ჩამორთმევა.

იმ დაუფიქრარ საღამოს მასპინძლებთან ერთად დამებადა აზრი ერთხელ კიდევ გამეწვო გზა, რომელიც შაშხანით ხელში გავიარე ცხრაშეტი წლის წინათ ოსტრავიდან პრალამდე.

...მეორე დღეს მასპინძლის ზდენეკ პავლიკის თანხლებით დავადექი „ფრონტის ხაზს“. ოსტრავას გარეუბნად ქცეული ყოფილი სოფელი პორტუა, რომლისთვისაც ბრძოლაში მამაცთა სიკვდილით არაერთი ჩემი თანამებრძოლი დაეცა, წინააღმდეგ ვნახე. ამიტომ გეზი პირდაპირ სოფელ **ხუხელნაისკენ** ავიღეთ. 1945 წლის 15-16 აპრილს აქ უკრაინის მე-4 ფრონტის მეომრებმა გააფთვებულ ბრძოლების შედეგად გაარღვიეს გერმანელთა თავდაცვის ხაზი. მტერმა ელვის სისწრაფით დაიხია უკან. ხუხელნაის ცენტრში დაღუპულ მეომართა ხსოვნის პატივსაცემად აღმართულია ობელისკი, რომელიც სიმაღლით ახლად აღდგენილ პლასტმასის ქარხნის კოშკურას არ ჩამოუვარდება. ამ კოშკურას მაშინ სათვალთვალო პუნქტად ვიყენებდით. სხვა არაფერი მაგონებს ომისდროინდელ ხუხელნაისს.

...**დოლნი ბენეშევი** — ყოფილი სოფელი ახლა პატარა ინდუსტრიული ქალაქია საარმატურო ნაკეთობების დიდი ქარხნით. იგი ჩვენს ქვეყანას აწვდის სხვადასხვა არმატურას, განსაკუთრებით ნავთისა და გაზის მრეწველობისათვის.

ხაბიჩევი, გაი. ამ სოფლების მისადგომებთან მამაცთა სიკვდილით დაცეა რიგი-

თი მზვერავი ოზეროვი. იგი ჩვენს სოფელის მზვერავთა უფროს ხელისმძღვანელს ბონდარენკოსა და სერგენტ ფრედეშკოს ერთად დაკრძალულია ქალაქის ცენტრში. რომელსაც ეს სოფლები აკრავს. იმავე დღეს ქალაქის პიონერებთან ერთად ცოცხალ ყვავილები მივიტანე მამაცი მზვერავების საფლავზე.

ოპავაში ჩეხოსლოვაკია-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის საოლქო კომიტეტმა ქალაქის მეტალურგთა კულტურის სახლში მოაწყო გერმანულ ფაშიზმზე საბჭოთა არმიის გამარჯვების აღსანიშნავი საღამო. ჩემთან ერთად მიწვეული იყვნენ რსფსრ დამსახურებული რაციონალიზატორი გ. ბარაშნიკოვი, რომელიც ჩეხი ამხანაგებისათვის გამოცდილების გაზიარების მიზნით იმყოფებოდა ჩეხოსლოვაკიაში, და ომში დაღუპული საბჭოთა ოფიცრის და ნ. უსაჩოვა. საღამოზე ბევრი გულთბილი სიტყვა ითქვა საბჭოთა კავშირსა და მის შეიარაღებულ ძალებზე.

და აი **ბრნოში** ვარ. კარგა ხნის მეგობრობა მაქვემდებრებს ბრნოს უნივერსიტეტთან. 1961 წელს უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის ისტორიულ მეცნიერებათა კანდიდატების ზდენეკ კონეჩნისა და ფრანტიშეკ მაინუშის ინიციატივით გამოიცა ფაშიზმისაგან ჩეხოსლოვაკიის განთავისუფლებაში მონაწილე საბჭოთა მეომრების შოგონებების კრებული სათაურით „მათ მოგვიპოვეს მშვიდობა“, რომელშიც ოსტრავის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის ამსახველი ჩემი მოთხრობაც იყო მოთავსებული. და აი ახლა საშუალება მომეცა პირადად გავცნობოდი შორეულ მეგობრებს.

მოგზაურობა დღითიღე საინტერესო ხდებოდა. ყოველი ფეხის ნაბიჯზე იგრძნობოდა ჩეხურ ეროვნულ ხასიათთან და კოლორიტთან შერწყმული ახალი ქვეყნის სუნიქვე. მოლოდინს გადააჭარბა მორავიის ქარსებმა, რომლებსაც მასპინძლების დაყენებული რჩევით ვეწვიეთ.

ეს არის განსაკუთრებული სილამაზის

სანახაობა. დრაგონის მაღლობის სამხრეთ ნაწილში კირქვების ქანებმა წარმოშვეს ბუნების იშვიათი ფორმაციები. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 100 მეტრის სიგრძისა და 40 მეტრის სიგანის ე. წ. ეკატერინეს გამოქვაბული, საიდანაც მიწისქვეშა გასასვლელს ზღაპრულ სტალაქტიტურ ქვაბურებში მიჰყავხარ.

მშვენიერია პუნკევის გამოქვაბულიც. სტალაქტიტური გვირაბების გავლით მივადექით 138 მეტრის სიღრმის მაცოხას უფსკრულს. აქ ორი პატარა ტბა და გასაველია, რომელიც მიწისქვეშა მდინარე პუნკევას უკავშირდება. ნავით ავყევით მდინარე პუნკევას, გავიარეთ სამი ტბა და ეს ფანტასტიკური მოგზაურობა გასაოცრად ლამაზი ტაძრის მსგავს გამოქვაბულში დავამთავრეთ...

...პრალაში 9 მაისის წინადღეს ჩავედით. დედაქალაქი სადღესასწაულოდ ემზადებოდა. „მშვიდობა“, „სოციალიზმი“, „მეგობრობა“ — ადვილად ვცნობდი ამ სიტყვებს ტრანსპარანტებზე, ღოზუნგებზე.

პრალა ღირსშესანიშნაობათა თავიგულია. ვცდილობ მაქსიმალურად გამოვიყენო დღესასწაულამდე დარჩენილი დრო. აი ცნობილი პრალის კრემლი. IX საუკუნეში პრეემისლოველმა თავადებმა კრემლის ტერიტორიაზე დააარსეს პატარა რომანული სტილის ქალაქი. 973 წელს პრალის კრემლი ჩეხეთის სახელმწიფო და საეკლესიო ცენტრი ხდება. XIV საუკუნეში იგი მთლიანად გადაიწვა. მაგრამ სასიკეთოდ კი აღმოჩნდა ეს ცეცხლი. კრემლის აღსადგენად რენესანსის საუკეთესო ოსტატები მიიწვიეს. განსაკუთრებით გამოირჩევა სეიმის პალატა, ვიტეს ტაძრის ქორალები, ესპანური დარბაზი.

ეროვნული სიამაყეა იმპერატორ კარლ

IV ღრის აგებული ხიდი, რომელსაც ანგელით ხელში დარაჯად უდგას ჩვენი ხალხის მოსარჩლე ლეგენდარული გმირი ნუვიკი. იქვეა ბათლომეს სამლოცველო, სადაც იან პუსი გამოდიოდა.

ყოველდღიურად უამრავი ხალხი იკრიბება სტარომერის მოედანთან 450 წლის წინათ შექანავოს განუშის მიერ შექმნილ საათის საცქერლად. გადმოცემით, განუშს იმპერატორის ბრძანებით თვალგზი დათხარეს, რომ შედეგრი განუშეორებელი დარჩენილიყო. ამ ლეგენდამ სვეტოცხოველის დიდოსტატის მარჯვენის მოკვეთის თქმულება მომავლანა.

მაგრამ არაფერი ისეთი პოპულარული არ არის პრალაში, როგორც კალინის ლუდხანა. ეს ის ლუდხანაა, რომელსაც ასე ხშირად ეწვეოდა ხოლმე იაროსლავ გაშეკის რომანის „ყოჩაღი ჯარისკაცი შევიკი“ გმირი შევიკი. ლუდხანაში ყოველთვის ხალხმრავლობაა. კედლებზე უხედააა შევიკის სურათები.

...მეორე დღეს დავესწარიტ სადღესასწაულო გრანდიოზულ სამხედრო პრადს და ისევ ოსტრავაში დავბრუნდით. სადაც ახალი სიხარული მელოდა. საზეიმო ვითარებაში ჩეხოსლოვაკია-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის საქალაქო კომიტეტის წარმომადგენლებმა გამოსცხადეს საოლქო კომიტეტის გადაწყვეტულება ჩეხოსლოვაკია-საბჭოთა კავშირის მეგობრობის კომიტეტის საპატიო წევრად ჩემი არჩევის შესახებ. იქვე გადმოცეს სიგელი და სამკერდე ნიშანი.

იმავე საღამოს სიხანულიტ გამოვეთხოვე ახალშეძენილ უამრავ მეგობარს და გამოვეწიე საშობოლოსაკენ, რათა საბჭოთა ადამიანებისათვის გადმომეცა მოძმე ჩეხოსლოვაკი ხალხის მშვიდობისმოყვარე სალაში და მათი კეთილი სურვილები.

გულწრფელი მოთხრობები

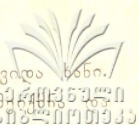
მეტად ხანმოკლე იყო ია ჩხაიძის ლიტერატურული მოღვაწეობა — ძირითადად იგი განეკუთვნება 1936-1940 წლებს, როცა „ჩვენს თაობაში“ დაიბეჭდა მისი რამდენიმე მოთხრობა, ბოლოს კი „მნათობმა“ დაუთმო ახალგაზრდა მწერალს თავისი ფურცლები და გამოუქვეყნა საკმაოდ ვრცელი მოთხრობა „გოლიათი“. თავის დროზე ამ მოთხრობებს ძლიერ გულთბილად შეხვდა ჩვენი ლიტერატურული კრიტიკა, განსაკუთრებით „გოლიათს“, რომელიც ცხადყოფდა, რომ ახალგაზრდა მწერალი შემოქმედებითს სიმწიფეში შედიოდა და მისგან გაცილებით მეტი იყო მოსალოდნელი. მართლაც, როგორც მისი დაუმთავრებელი რომანი მოწმობს, ია ჩხაიძეს შეეძლო ჩამდგარიყო ჩვენი მოწინავე მწერლების რიგებში, მაგრამ არ დასცალდა — 1941 წელს დაიწყო დიდი სამამულო ომი და ახალგაზრდა მწერალმა კალამი ხიშტზე გაცვალა, ისეთივე შეუპოვრობით ეკვეთა საზოგადოებრივ მტერს, როგორც მანამდე ქართული სატყვის დამორჩილებას ცდილობდა. ია ჩხაიძე გამარჯვების ღრმა რწმენით იბრძოდა ფრონტზე, არაერთხელ გამოიჩინა მამაცობა, მაგრამ ქერჩის ბრძოლები საბედისწერო აღმოჩნდა მისთვის — 1942 წელს იგი უგზოუკვლოდ დაიკარგა, როგორც ბევრი მისი თანამებრძოლი.

ასე ნაადრევად შეწყდა ია ჩხაიძის ცხოვრებაც და ლიტერატურული მოღვა-

წეობაც. ამიტომ სასიხარულოა, რომ ახალი სიცოცხლე შეიძინეს მისმა მოთხრობებმა, რომლებიც ცალკე კრებულად გამოსცა „ლიტერატურა და ხელოვნება“. მართალია, ამ კრებულში მწერლის ყველა ნაწარმოები არ შესულა, მაგრამ მისი გამოცემა მაინც დადებით მოვლენად უნდა მივიჩნიოთ. განსაკუთრებით დასაინათ, რომ გამოუქვეყნებელი ღარჩა ია ჩხაიძის ძლიერ საინტერესო „დღიურები“, აგრეთვე მეუღლის — ნინო მელუასათვის გამოგზავნილი პირადი წერილების ერთი ნაწილი, რომელიც გვეცნობს ფრონტელთა საბრძოლო ცხოვრებას, მათს სულიერ განწყობილებას და, მანასაღამე, მოკლებული არ არის საზოგადოებრივ ღირებულებას.

კრებულში სულ ექვსი მოთხრობაა და, როცა მათ დღეს, თითქმის მესამედი საუკუნის შემდეგ ვეცნობით, ჩვენს თვალწინ ცოცხლდება ოცდაათიანი წლების ქართული სოფელი მისი ბევრი სპეციფიკური და განუმეორებელი თავისებურებით. ეს მით უფრო საგულისხმოა, რომ მწერალს იმდენად თვით სოფლის ჩვენება კი არ აინტერესებს, რამდენადაც ახალი ადამიანებისა, რომელთა შეგნებასა და ყოფაცხოვრებაში ძირითადი გარდატეხა შეიტანა საკოლმეურნეო წყობილების დამკვიდრებამ. მიუხედავად ამისა, როგორც ვთქვით, ია ჩხაიძის მოთხრობებში მშვენიერად ჩანს განახლებული

სოფელი მისი ღვინითა და ღვინით. ამით ერთხელ კიდევ დასტურდება ცნობილი ჭეშმარიტება, რომ ლიტერატურაში მთავარია ადამიანი, რომ ლიტერატურა ადამიანთმცოდნეობაა. თუ ასახე ადამიანს, აისახება გარემოც, მოვლენებიც, რომლებმაც განაპირობეს სწორედ ასახული და არა სხვაგვარი ადამიანის ჩამოყალიბება. საკოლმეურნეო წყობილებას რომ არ გაუმარჯვა, განა წარმოსადგენი იქნებოდა გარდატეხა, რაც განიცადეს ვერდიას ან სოფლის გლახის გლახუნას სულიერმა სამყარომ? აი ამიტომა თამამად შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ ვერდიას, გლახუნასა და სხვათა პირადულ ბედში უკუფენილია საზოგადოებრივი ცხოვრება, საკოლმეურნეო შრომის გარდამქმნელი და გამაქეთილშობილებელი ძალა.

ია ჩხაიძის მოთხრობების ძირითადი თემა საკოლმეურნეო შრომის სიკეთეა და ამდენად კრებული თემატიკურად შეიძლება ღარიბი ჩანდეს, მაგრამ მწერალი ისე სხვადასხვა მხრიდან გვიჩვენებს ერთსა და იმავეს, ისეთ განსხვავებულ ყოფითს დეტალებს აგნებს, ისე საინტერესოდ აგებს სიუჟეტს, რომ არსად მოწყენას არ ვგრძნობთ და ერთფეროვნების შთაბეჭდილებაც ნელდება, ბოლოს კი იფანტება. თუ არა მწერლის ოსტატობა, ცხოვრებისა და ადამიანების ღრმა ცოდნა, ჩვენ ვერავითარ განსხვავებას ვერ დავინახავდით, მაგალითად, ვერდიასა და გლახუნას ვერც ხასიათსა და ვერც პირადულ ბედში. თვით შრომის განსაკუთრებული როლიც სხვადასხვაგვარად წარმოგვიდგება ცალკეულ პერსონაჟთა მიხედვით.

მოქამავირე ვერდია არასოდეს არ გაუხრბოდა შრომას, ბავშვობის წლებშიც კი უხვად ღვრიდა ოფლს, მაგრამ უბედურება ის იყო, რომ არავინ უფასებდა მას. ღატაკი და უსახლკარო, სხვის მიწაზე მშრომელი და მუდამ სხვისი ხელის შემყურე არავის მიაჩნდა ადამიანად. თითქმის პირუტყვი იყო, ვერდიას ამუშავებდნენ და შრომის საზღაურად ლუკმა

პურს თუ მიუგდებდნენ... გავიდა ხანი. სოფელში კოლმეურნეობა შეიქმნა, ყოფილი მოქამავირის შრომაც დაფასდა — ვერდია დასახლდა, მშვენიერი ოდა აიშენა, ტან-ფეხზე ჩაიცვა. მაგრამ მთავარი ეს მაინც არ არის. მთავარი ისაა, რომ არსებითად შეიცვალა თვით ვერდიას სულიერი სამყარო, დაბეჩავებულიდან იგი გადაიქცა მოწინავე ადამიანად, სოფლის თვალად. ძველი, აზნაურული ფსიქოლოგიით გაჯენილი თადაოზიც კი მიხვდა, რომ ვერდიას სიძულე ვერ დაიწუნებდა, რადგან მთელი სოფლის სასაცილო გახდებოდა, და იძულებულია ფაქტს შეუპოვდეს, ვერდიას სახლში სამტროდ მისული მოყვარედ აქცეს.

ცხოვრების სულ სხვა გზა განვლო ლონგინოზ მარშანიამ, რომელსაც თავი მოჰქონდა აზნაურული წარმოშობით და შრომა ჭირივით ძლუდა. ტანადობით გოლიათს, ხელში არასოდეს აფლავა თიხი და ბარი, უსაქმოდ დაეხეტებოდა და, თუ საღმე ქიქა გაიწყრილებდა, ისიც იქ აყო. „არასაც შევამ, ის შეგარებო“, მღეროდა და ღრის უღარდელად ატარებდა. ახალი სოფელი, ცხადია, ვერ შეიგუებდა ასეთ უქნარას, იგი ყველას სასაცილო გახდა. ლონგინოზმა იუყადრისა ეს და მიატოვა სოფელი, ცოლ-შვილი. მალე მან ქალაქში მოიყვანა ფეხი, მაგრამ უსწავლელმა, სხვა ვერაფერი რომ ვერ შეძლო, ამ ფიზიკურად გოლიათმა კაცმა ისევ პარიკმახერობას მოჰკიდა ხელი. სამი წლის შემდეგ იგი სოფელში წავიდა შვილის სანახავად, თან სურდა ყველა გავიცეზინა, უპირველეს ყოვლისა კი მეუღლე ელვირა. სურდა თავი მოეწონებინა, ხედავთ, როგორ ვამოვიცვალე, წინ როგორ წავედი — ქალაქელი გახდი, სუფთა ხელობის კაცი და, აბა, თქვენს შორის, მთელ სოფელში ვინ არის ჩემი ტოლიო. მაგრამ ყველაფერი პირიქით მოხდა. ლონგინოზის არყოფნის დროს საკოლმეურნეო შრომაში დაწინაურებულ ელვირას ძველი „დაბნელებული“ სახლი დაუბრუნებია და სანაცვლოდ მშვენიე-

რი ოღა წამოუტიმავს. ცოლი რომ არ
• ხლებოდა, ლონგინოზი, უეჭველია,
გვერდს აუღვლიდა საკუთარ ეზო-კარმი-
დამოს. ეს კიდეც ცოტაა, თვით ელვირა
ისე შეცვლილა, ქმარმა ვერც კი იცნო
იგი, თუმცა მასთან ერთად იმგზავრა სა-
ტვირთო მანქანით. ერთი სიტყვით, თუ
თბილისიდან მომავალ ლონგინოზს ეგონი,
ელვირას გავაოცებო, ახლა მის წინაშე
უმწუროდ იდგა და შეეშინდა კიდევაც, ვაი,
თუ აღარ მიკადროს, სახლიდან გამაგდო-
სო. მოთხორობა აქ წყდება, მაგრამ აშკა-
რაა, რომ ლონგინოზი სოფელში დარჩე-
ბა და შეეცდებოდა ელვირას ღირსი გახდეს.

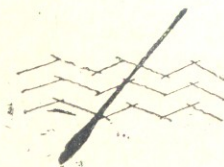
ასეთი კონტრასტები სხვა მოთხორობებ-
შიც შეინიშნება. ჩანს, მწერალი შეგნებუ-
ლად მიმართავდა ამ მხატვრულ ზეგნს,
რადგან იგი საშუალებას აძლევდა რელი-
ეფურიად, გამოკვეთილად ეჩვენებინა არა
მარტო ახლისა და ძველის ტრადიციული
ბრძოლა, არამედ ახლის განუზომელი
უპირატესობაც ძველზე.

ია ჩხაიძის მოთხორობების მეორე ძლი-
ერ დამახასიათებელი მხატვრული თავი-
სებურებაა ირონიასთან შერწყმული მსუ-
ბუქი იუმორი. ეს იუმორი ყველა ნაწარ-
მოებში ჩანს მეტ-ნაკლებად და თითქმის
ყოველთვის მიმართულია შეგნებით ჩა-
მორჩენილთა, ძველის წინააღმდეგ, საგუ-

ლისხმოა ისიც, რომ მწერალი იუმორს
ქმნის არა მახვილსიტყვაობით, არამედ
განსაკუთრებული სიტუაციების შექმნე-
რად რომ ვთქვათ, მას აქცენტი გადააქვს
სიტუაციაზე და არა მოსწრებულ თქმე-
ბზე. ესა თუ ის პერსონაჟი ისეთ ვითარე-
ბაში აღმოჩნდება ხოლმე, რომ მკითხვე-
ლში უნებურად იწვევს ღიმილს. გავიხსე-
ნოთ თუნდაც ლონგინოზის შეხვედრა
ცოლთან, ან ყოფილი მღვდლის ათანასეს
თავგადასავალი კოლმეურნეობის ყანაში.
აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ წერის ასე-
თივე მანერა ახასიათებს ია ჩხაიძის
შვილს ნურადინ ჩხაიძეს, რომლის მოთ-
ხორობებსაც კარგად იცნობენ „ლიტერა-
ტურული აქარის“ მკითხველები.

რა თქმა უნდა, ღირსებებთან ერთად
ია ჩხაიძის მოთხორობებს გარკვეული ნა-
კლოვანებებიც გააჩნია. ზოგი მათგანი,
როგორც, მაგალითად, „ცხრა შვილის მა-
მა“ იდეის ილუსტრაციის შთაბეჭდილე-
ბას ტოვებს. ე. ი. ზოგჯერ მწერალი მოვ-
ლენის ზედაპირზე რჩება, ვერ ახერხებს
ცხოვრების სიღრმეში ჩაწვდომას, ყო-
ველთვის გამართული არ ჩანს ცალკეული
ფრაზებიც, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ,
რომ მათ ქმნიდა სრულიად ახალგაზრდა
მწერალი, რომელსაც არ დასცალდა შე-
მოქმედებითი მომწიფება.

ი. ელოშვილი.

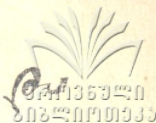

საქართველო

მედიკალიზაცია

საკგმ მალაშაიძე

როგორ გავხდი ვაჟკაცი

ერთი ჩემი, უწყინარი მართალი კაცი ვიყავი. რომ იტყვიან, ბუზს ვერ გააღვიძებო, აი, სწორედ ისეთი. ჩემგან თუ ვისმეს რაიმე უკადრისი სიტყვა ექნება გაგონილი, საციმბიროდ ხელს მოვაწერ. ერთი ჩვევაც დამყვა. ბავშვობიდანვე ღვინო დასალევად კი არა, დასანახავადაც შეჯავრებოდა. ღმერთმა აცხონოს და ნათელი დაადგეს საფლავზე ჩვენს მეზობელ მელიტონა ღვინუფაქს. მისი წყალობით მოხდა, რომ ღვინოს სათოფედ არ ვეკარებოდი.

რა შუაშია მელიტონაო, იტყვიან ახლა თქვენ!

რა შუაშია, შენ ხარ ჩემი ბატონი, და ის დალოცვილი პირდაპირ ხარისხით სვამდა, წყალს კი არა, ღვინოს. ჰოდა, მასაც არ ელოდა დამპატივებელი, ყველგან თამადად იწვევდნენ. სოფელში კი რა გამოიღვს ქორწილს, ქელეხს, ნათლობას, და მელიტონაც ყველგან მაგიდის თევში იყო გამოქიმული უშველებელი ყანწით. შუადღისას ან გამთენიის ოთხი კაცი ბეჭზე გადაკიდებულს მიიტანდა სახლში და დერეფანში რუმბივით დაგდებდნენ. მერე ისე უსაშველოდ ხვრინავდა და ხროტილობდა, მეზობლებს ძილი და მოსვენება აღარ გვქონდა. ცოლ-შვილი თავს

აღდა და დარაჯობდა, რომ ღვინოს არ დაეხრჩო. ბარე ორჯერ კიდეც შეიცხადეს, როცა ხროტინი შეწყვიტა, მაგრამ შეეშალათ.

კაცს კაცის საცვდილი რაღა უნდა გაგიხარდეს, მაგრამ როცა ის უბედური ღვინოში ჩაიხრჩო, მაინცდამაინც ბევრს არც კი სწყენია.

წყენიათ კი არა, ზოგიერთებმა შანიც მიუღეს: თვითონაც დაისვენა და ჩვენც დაგვასვენათ.

— ბეჩა, რაც მაგი ღვინოს სვამდა, კაცს კი არა, გველეშაპს გახეთქავდა, — იძახდნენ მეზობლის ქალები.

ასეა თუ ისე, მელიტონამ თქვენი ჭირი წაიღო და მისი შემხედვარე ღვინისას რამეს ვიწამებდი?

თუმცა არა, ხანდახან საღილზე ერთ-ორ ჭიქას მეც ქე მოვწრუბავდი, მაგრამ იგი არც გულს მტკინდა და არც თავს. კაი ღიდ კამპანიაში თუ მოგზავდებოდი, ერთ ბოთლამდე ძლივძლიობით დავლევდი და იმასაც ღიდი აყალ-მაყალისა და მიწვე-მოწვევის შემდეგ. მერე კი რალაცას მოვიმიზეზებდი და შინისაკენ ვძურობავდი თავს.

რადგან ღვინო არ მიყვარდა, აღარც მე ვუყვარდი ვინმეს. ლამის კაცების სი-

იდან ამომშალეს. ტოლ-მეგობრებმა ცხვირი ამიბზუტეს, ნაბოლარა წიწილასავით გამრიყეს.

— რად გვინდა მაგის მეგობრობა, ღვინოს მაგი არ სვამს და სუტრაზე არ გამოგვადგება, — იძახდნენ ისინი და თავს მარიდებდნენ.

ღიახ, ღვინოს რომ არ ვეტანებოდი, მეც არავინ მეტანებოდა. როცა ახლად შერთულმა ჩემმა მეორე ნახევარმა გაიგო ჩემი დამოკიდებულება ღვინოსადმი, სიხარულისაგან ტაში შემოკრა და დაიძახა, ბედნიერი ყყოფილვარო.

მაგრამ ეპ, ეს ბედნიერება ძალზე ხანმოკლე აღმოჩნდა. ერთი წლის განმავლობაში ახალ ცოლ-ქმარს ნათესავ-მოყვრები გვიწვევდნენ. რასაკვირველია, ღვინოსაგან შორს ვიჭერდი თავს და მეორე ნახევარი პირველ ხანებში დიდსულოვნად ისმენდა ღვინოს მსმელებისაგან ჩემს გაიკლვა-გაქაჩებას.

ერთხელ სიმამრმა მიმიპატიჟა. ნეტავი ფეხები მომტეხოდა და არ მივსულიყავი. მას შედეგ წავიდა ჩემი საქმე უკუღმა. როგორც ოჯახის სიძეს, ყველა შემომციცინებდა და შემწვარ-მოსხრატულებს კარგად მოუვლხინე, მარა როცა გაიგეს ღვინოს არ ვსვამდი, ყველა ერთად მგლის ხროვასავით თავს დამაცხრა.

თუმცა, არა! პირველად თამადამ ტკბილად შემომამარა:

— ჩვენო საყვარელო სიძე-ბატონო, პოლიქტორ, ეს ერთი სასმისი მაინც დაგვიღიე და დანარჩენს გაბატები! — თქვა ეს და ღვინით გაპიპინებულო კათხა წინ დამიდგა.

— არა, ბატონო, შენც არ მომიკდე, ყლუპსაც ვერ დავღე!

— შე კაცო, რომ დამავალო, ახლა შენი გულისათვის წყალში თავით გადავყარდები, წვერას დაგიკერ, შეგიწვავ და ტაბაკით მოგართმევ, შენ კი?! — და თავლები დამიბრიალა.

— რა ჟენა, ძვირფასო მეგობრებო, არ შემიძლია, არ ვსვამ, უნდა მპატიოთ!

— ბოკო, შენ, ეი! მე ამხელა კაცი გე-

უბნები, რომ შენი გულისათვის წყალში გადავყარდები-თქვა და შენ დამავალო!

— ბატონო, ვინ გატანს ძალს, წყალში გადავარდიო. თუ ღვინო გეწევს, დაჯექი და სვი რამდენიც გინდა! — ახლა მეც ავენთე.

— აბა, ცოტა დაუწიე, თორემ! — თქვა და მუშტით ვეებერთელა თევში მარილივით დაფშენა.

— ამდენი ზევწნის შემდეგ ღვინოს კი არა, შხამსა და ღურბელს დალევა კაცო!

— ან დალიოს, ან მოგვშორდეს!

— ბოლოს და ბოლოს, ერთ კაცს ხომ არ გავათახსიერებებთ ამ შესანიშნავ მაგიდას! — ერთხმად აყაყანდა ყველა.

— მე მგონია, სუფრის გათახსიერება ის უფროა, ორლიტრიანი კათხებით რომ სვამთ ღვინოს. ეს საძაგლობაა, პირუტყვობაა! — ხმა ავიმალღე შეურაცხყოფით გაბორბტებულმა.

— რაღა გვიკრის, ილარიონ ჭირაქაძე, კარგი სიძე მოგინახავს და არსად დაგეკარგოს! ნამდვილად ყარამანის ჯიშისაა! არა, არა, ნამდვილად ამირანის ნაშიერი! — გადასახხა თამადამ ჩემს სიმამრს და მერე მე მომიბრუნდა: — შენ, ეი, ბიძიკო, ადექი და ქალებში გადაჯექი. ვინმეს არ შეეშალოს და კაცი არ ეგვრო. აბა, მორათვით სიძე ბატონს მაწონი, კისელი, გოგლი-მოგლი!

— ხა, ხა, ხა! — ერთბაშად ახარხარდა მთელი სუფრა, მე კი ლამის გული გამისკდა ამ დამცირებისაგან.

— ბოლოს და ბოლოს, რომ მოგკლას, დალე! ის სჯობია ამ შერცხვენასა და თავის მოკრას! — გადმომიჩურჩულა ნირწამხდარმა ჩემმა მეორე ნახევარმა.

მე გულში სხვა ცეცხლი მიტრიალებდა. გადავწყვიტე, თავი შემეკლა ამ ყაჩაღებისათვის, მაგრამ თურმე ამ საქმესაც თავისი ნიჭი უნდა. არადა სიტყვა ვერ მოენახე, რომ თავი დამეცვა. თუმცა კი დედაც რომ მომენახა, ვინმე მოგიმენდა, დაგიჯერებდა? ყველას სისხლმომწყურებელი მგლებივით დაწითლებოდა თვალები და რას რომავდნენ, თვითონაც არ

იკონენ. მაინც ასე რამ გადარიოთ, რომ
ოჯახის სიძველე აღარ დამინდეს და ასეთი
შერცხვენა-დამცირება მაკადრეს?..

უცბათ თავმოყვარეობამ თუ გაბორო-
ტებამ იფეთქა ჩემში, დაუფიქრებლად
წვედი ღვინით საესე კათხას და სულმო-
უთქმელად გამოვცალე.

— ვაშა, ვაშა! — ერთხმად დასცხეს
ყოყინა.

— მე შენ კაცი მეგონე... კაცი კი არა,
კაცნახევარი ყოფილხარ! — შემაქო თამა-
დამ და საცეფში ამოთითხნილი ტუჩ-
ულვაშით საკონცელად დამაფრინდა.

— მეგობრებო, ვალში რომ არ დავრ-
ჩე, ერთი სასმისი კიდევ შემივსეთ და
ძველი ანგარიშებიც გასწორებული მექ-
ნება! — თავი მოვიწონე ახლა მე.

— ილარიონ, ეს რა სიძე გყოლია,
შენ გენაცვალე სულის კლიტეში! — ახ-
ლა ჩემს სიამარს ეტაცა თამადა და კოც-
ნით კინაღამ დაახრჩო. მერე, როცა ისინი
გააშველეს, მთელმა სუფრამ კვლავ აღ-
ტაცების ყოყინა დასცა.

მე კი მოწონებისა და ტაშის ქარიშ-
ხალში ბორბიკ-ბორბიკით ძლივს შევსვი
ვევებრთელა კათხა და ცხონებულ მე-
ლიტონასავით რუმბივით გავგორდი
იატაკზე.

— სანამ არ მოკალით, არ მოეშვით,
ხომ? მოისვენეთ ახლა! — შეიცხადა ჩემ-
მა მეორე ნახევარმა, როცა იატაკზე გუ-
ლამა გაშნავული დამინახა.

ეს იყო და ეს! ამის შემდეგ სულ
მთლად შევიცვალე ზნე, დავიწყე ღვინის
ზმა და მერე როგორ! დაცლილ ჭიქას
ცერზე ვაპირქვევებ და კლოუნისვით ვა-
თამაშებ. უწინ მე თუ მაძალებდნენ, ახლა
მე ვაძალებ სხვას. დედამისის შვილები
არიან და ნუ დალევენ! მე ვინ დამინდო
და მაპატიო!

უწინ ცხვარივით რომ ვიჯექი მაგიდას-
თან, ახლა ჩხუბი და აყალ-მაყალი თუ არ

ავტებე, ვერ მოვისვენებ. ამას წინათ სუ-
ფრაზე ერთი ღვინიწრუპია დავლანდი,
დავლანდე და დავაძალე, დავაძალე და
დალია. ავდექი და თავზე ღვინიწრუპი
ბოთლი ვთხლიშე. კრინტი არ დაუძრავს.
მეტიც ეკუთვნოდო, ყველამ მხარი და-
მიჭირა.

ოჯახშიც უნირო და ჭირვეული გავხ-
დი. გუშინწინ ცოლმა შენიშვნა მომცა,
ნუ სვამ ამდენ ღვინოს, გაწყენსო. ვერ
მოვითმინე და სახლის ფანჯრები სულ
ერთიანად ჩამოვიღე ძირს. როცა კარადის
სარკეს მოვუთავე ხელი და ჭიქა-თეფ-
შებს მივაღდექი, მაშინ კი იკადრეს და
გამთოკეს.

ველარც მეზობლებს ვიტან. ჩემს კა-
ტას მეზობლის ძაღლმა შეუყვება და და-
აფეთა. რატომ უნდა დაჩაგროს ჩემი წე-
სიერი კატა მეზობლის უზრდელმა ქო-
ფაკმა? სისხლი თავში ამივარდა, კეტს ხე-
ლი წამოვუსვი და მოძალადეს გამოვუ-
დექი. ძაღლს პატრონი გამოესარჩლა, ძა-
ღლმა თავს უშველა, მე კი პატრონს კე-
ტით თავი გავუროფე.

ნამდვილად ვერაფერი გამიგია ამ ხალ-
ხის. წესიერი და უწყინარი არავის ვუნ-
დოდი, ყველა აბუჩად მივდებდა, საქვეყ-
ნოდ თავს მჭრიდა. ახლა კი, როცა გავ-
ლოთლი, უნირო და გადარეული გავხდი,
ყველა მოწიწებით თავს მიკრავს, პურ-
მარილზე მეპატიეება, საღლეგრძელობებში
გმირთა-გმირს მიწოდებს. მეგობრები
უჩემოდ ჭიქა ღვინოსაც არ დალევენ.

ვაქცავი ხარო, შენ ათას წელიწადს უნ-
და იცოცხლო ჩვენს სასახელოდო, რას
არ მეტუნებოან მაგიდაზე!

ვითომ მართალია ეს? მეტი არაა ჩვენი
მტერი! ვინმე ვასახელო კი არა, მეღიტო-
ნასავით საქაიოდან, ალბათ, მეც მალე
ავიკრავ გულა-ნაბაღს.

მაგრამ რა ექნა, უნდა მაპატიოთ...

ყველაფერი ვაქცავობის ბრალია!..

ლექსები

ანთაძე ც. — ო, რამდენმა წყალმა თუ-
რმე ჩაიარა, № 4.

ართილაყვა რ. — მზის საგალობელი,
№ 3; გზები და მგზავრები, № 5.

ბულისკერია ვ. — აჭარა, *** (მთა
ყურისძირში არ მქონდეს...), № 5.

გაბუნია გ. — ზღვას, მერცხლის თხოე-
ნა, № 2.

გაგაური გ. — დედა-თბილისს, გახსე-
ნება, *** (მე მოლაღატე გიწოდე მა-
შინ...), № 4.

გვარამაძე ნ. — მრავალ ახალ წელს,
ამხანაგებო!, ზღვის ნისლეზის ხეტილი,
ჩანახატები ზღვაზე, № 1; გაზაფხულზე,
უსახელო ყვავილი, წვიმა ბათუმში, ***
(ო, ფილაქნებზე ყრია ფოთლები...), ***
(მსუბუქი სუნთქვა...), № 3; ელბაქიდის
სკვერი და „სამაია“, *** (დავებტები
თბილისის ქუჩებში...), *** (შენს სანატ-
რელ სარო-ალეებს...), *** (შენთვის სთა-
ვებზედ...), წვიმიან დღეს, შეხვედრა
ქართან, *** (რუსთაველზე წევს...), № 6.

გორგილაძე ზ. — უცხოეთში, დაკარ-
გულის გამო, ცა ჩამოდის..., მგზავრი,
№ 2; ბარათი ლილის, № 5.

ვარშანიძე მ. — ხორუმში, ჩემი ფანჯრი-
დან, გოგონებს, ღვინოს რომ წურავენ,
№ 3; ვარ მადლიერი, პატარა კვამლი,
ყოფილი მეომარი ვესაუბრებო ტყვეებს,
აქ, ჩემს საფაზე... № 4.

ზოიძე შ. — ჩემზე ამბობენ, № 1;
სიყვარული, № 6.

მალაზონია ნ. — გაზაფხულის დილა,
პილდარ აბაშიძეს, მთელი სიცოცხლე, ბა-
ვშის ხმა, № 2; ფერად-ფერადი, № 5.

მელია ი. — მეგობრობა, № 5.

მუავია ქს. — რაჭაში, *** (მიღის გო-
გო...), *** (დეიდა ნინოს ქალობა...),
*** (ასეთი ლამაზი...), სანაპიროზე, № 3.

ნუცუბიძე ლ. — შენთვის მიწოდდა,
სათაფლიაზე, № 3.

როყვა შ. — ჩვენი დავითი, თქვენი
ლესია, საქართველოს ეზოები, № 6.

სამხარაძე გ. — ხალხის მედროშე, № 1.

ხეიღოშვილი ლ. — ბეთჰოვენი, ჰაერო-
ვანი ცისფერი ლანდი, № 4.

სურმანიძე ა. — გაიცინა ალიონმა,
№ 3.

ქათამაძე გ. — მაინც ვინატრებდი,
№ 2; გალაკტიონ ტაბიძე, *** (დასაბამი-
დან ამგვარად მოდის...), წყაროზე, № 4;
ლესია უკრაინკას, სიყვარული, № 6.

შამანაძე ნ. — და ეს ფიქრი... ეს იქ-
ნება, № 1.

ჩხაიძე ა. — ცაცხვი წვიმაში, № 2.

ჩხატოშვილი რ. — თოვლი, ფირისმა-
ნი, № 1.

ხალვაში ფრ. — მინაწერი ძველ სუ-
რათზე, ვაიო, ვიეტნამელი მეგობრები
მწვანე კონცხზე, *** (უშენოდ მართლაც
გული მტკიოდა...), ქუთაისი, № 1; ახა-
ლგაზრობა, ადამიანებს, მედდა, რატომ-
ღაც აღერ გამეღვიძება, № 6.

თარგმნილი ლექსები

გამათოვი რ. — დარისტნის ვარსკე-
ლავი (თარგმნა გ. სალუქვაძემ), № 1.

ესენინი ს. — ლექსები (თარგმნა გ. სა-
ლუქვაძემ), № 4.

მოთხრობები, ნოველები, ესკიზები,
მინსატურები

გორგილაძე მ. — სოფლის აღმართი,
№ 5.

ლორია პ. — იყოს ცა უღრუბლო და
მოწმენდილი, № 2; დაგვიანებული მზრუ-
ნელობა, № 4; ჩემი სტუმარი და მას-
პინძელი, № 6.

მეტრეველი ბ. — ლიანა, № 1.

მოდებაძე ნ. — ოდა-სახლი, ზღვა
წყნარი იყო, № 2; ბაბუა სანდროს სიხა-
რული, № 4; სოფელში, № 6.

რუსიძე კ. — ფიცი მწამს..., № 1.

სანადირაძე გ. — ბებერი ძაღლი, № 5.
ჭუთათელაძე გ. — მეეზოვე, № 3; და-
თუნია, № 5.
შერვაშიძე ა. — ბოროდინო, № 4.
ჩხაიძე ნ. — კრიმინალური, № 3.
ხალვაში ფრ. — ჩემი ცოლი მინერი,
№ 3.
ქელიძე გ. — წერილებმა არ უნდა და-
იგვიანონ, № 4.
ჯაყელი ჯ. — მამა, № 5-6.

პიესები

შერვაშიძე ა. — მღერის პავანა, № 1.
თარგმანილი მოთხრობები, ნოველები
ანტონოვ ს. — გადამწყვეტი მომენ-
ტი (თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ), № 2.
ონელიო კარდოსო — ჩემი და ვისსია
(თარგმნა პ. ჩარკვიანმა), № 3.
პედრო ხორხე ვერა — ბრიყვი (თარ-
გმნა პ. ჩარკვიანმა), № 1.
საროიანი უ. — უბედურები (თარგმნა
გ. მაჭუტაძემ), № 3.
შპრინგელი ლიტერატურის დეკადა
ორი ლიტერატურის მეგობრობა—ორი
ხალხის მეგობრობა, № 5.
ბაუანი მ. — ვაჟა-ფშაველას ნეშტის
გადასვენება (თარგმნა გ. სალუქვაძემ),
№ 5.
ვიშნია ო. — სამყაროს წარმოშობა,
(თარგმნა გ. სიხარულიძემ), № 5.
ნეხოდა ო. — კარგია შენთან, მე შენ
გელოდი, *** (თქვენ მიპასუხეთ...),
ზღვის ხასიათი (თარგმნა მ. ვარშანიძემ),
№ 5.

დღეები და აღმინაწი

ბელმესი ს. — ქართველი ზღვაოსნების
სამკედლო, № 3.
ჩხაიძე აღ. — ის ურჩევნია მამულ-
სა..., № 4.
ცერცვაძე ო. — დაუვიწყარი დღეები,
№ 3.

მეგობრობები

ფოტიევა ლ. — ლენინური სტილით,
№ 1.

ართილაყვა ზ. — კომუნიზმის მშენებე-
ლი აღმინაწის აღზრდა, № 3.
ბაბილოძე გრ. — განუხრელი კულტუ-
რული აღმავლობის გზაზე, № 1.
გოგოლაძე ვ. — ი. ჯავახიშვილის ეტიუ-
დი „უცნაური ამბავი“, № 1.
თურნავა ს. — ანდრე სტილის რეალიზ-
მი, № 6.
ინწირიკელი ნ. — აზერბაიჯანელი და
ქართველი ხალხების მეგობრობის ისტო-
რიკიდან, № 3.
იშტვანოვიჩი მ. — „ვეფხისტყაოსნის“
უნგრული თარგმანისათვის, № 3.
კომახიძე რ. — ორი მხარის ძმური მე-
გობრობის კავშირი, № 6.
მებუაძე ვ. — აღექსანდრე წულუკიძის
ლიტერატურულ-კრიტიკული შეხედულე-
ბანი, № 4.
მეძველია კ. — კირილე ლორთქიფანი-
ძე და ახალი სალიტერატურო ენის სა-
კითხი, № 6.
მოისწრაფიშვილი გ. — რუსული წიგ-
ნის ოთხასი წლისათვის, № 2.
ნაცვალაძე დ. — დათა გუგუნიძე, № 4.
ნაცვლიშვილი პ. — სოციალისტური
რეალიზმით შთაგონებული ლექსი, № 6.
სურგულაძე ა. — პირველი ინტერნა-
ციონალი და ქართველი საზოგადოებრი-
ობა, № 5.
ჭურბიძე შ. — აკაკის ერთი ლექსისა და
პოლემიკის გამო, № 3; „ვისრამიანის“
ზნეობრივი სინამდვილისათვის, № 4; ექი-
ტორ გაბესკირია, № 5.
ჩავლიშვილი აღ. — აკაკი წერეთლის
მხატვრული ოსტატობის ზოგიერთი სა-
კითხი, № 2; ლირიკულისა და პუბლიცი-
სტურის შერწყმის ოსტატობა აკაკი წე-
რეთლის შემოქმედებაში, № 6.
ჩიკავაძე შ. — ქაჯ პერსონაჟთა სა-
კითხისათვის „ვეფხისტყაოსანში“, № 5.
ციციაშვილი ფ. — სიმონ ჩიქოვანის
მხატვრული აზროვნების სპეციფიკის შე-
სახება, № 1.
ჯორბენაძე პ. — ბრძოლა რესპუბლი-

კური ესპანეთის დასაცავად და საზღვარ-გარეთული ლიტერატურა, № 3;

ლიბერატიზმული კალენდარი

ბოჭორიშვილი ზ. — რუსული პოეზიის დიდება, № 5.

გუგუშვა ნ. — გამოჩენილი ქართველი პოეტი, № 3.

ნიშნაიძე ფ. — აჭარა და გალაკტიონი, № 2.

შარაშიძე ლ. — ტარას შევჩენკო როგორც მხატვარი, № 2.

ჯაფარიძე პ. — ქართული შექსპირიანა, № 3

საზღვარგარეთ

ყანდარელი ი. — მეგობრულ ჩეხოსლოვაკიაში, № 6.

ჩხაიძე ალ. — იტალური შთაბეჭდილებანი, № 1.

წიგნის ტარო

არველაძე ს. — მონოგრაფია თვალსაჩინო მესამოციანელზე, № 2.

ახვლედიანი ხ. — საჭირო წიგნი, № 2.

ელიზბარაშვილი კ. — აჭარის ეკონომიური და კულტურული განვითარება, № 2.

ელოშვილი ი. — გულწრფელი მოთხრობები, № 6.

თულაშვილი ი. — პატრიოტული წერილების კრებული, № 3.

კილაძე დ. — ესთეტიკურის არსის შესახებ, № 1.

რამიშვილი ა. — მნიშვნელოვანი საკითხები რომი საქართველოს ძველი ქალაქების შესახებ, № 3.

ხალკვნება

კიკნაძე ვ. — პოეტური განცდის მსახიობი, № 3.

უორდანია გ. — მსახიობის გზა, № 2.

უორუოლიანი ც. — რუსთაველის სახელობის თეატრის გასტროლების გამო, № 5.

აპარის წარსულიდან

კახიძე ა. — წითელფიგურიანი გუტუნი ფიგენარში, № 5.

მგელაძე ვლ. — ხალხური მმართველობის ისტორიიდან აჭარაში, № 3.

სურგულაძე ა. — მარქსისტული ლიტერატურა ბათუმში XIX საუკუნის დამლევს, № 4.

სურმანიძე რ. — გიორგი ყაზბეგის სამედიცინო-გეოგრაფიული ცნობები აჭარაზე, № 4.

ჩიჭავაძე ნ. — სამიწათმოქმედო ყოფის ზოგიერთი უძველესი წეს-ჩვეულება აჭარაში, № 3.

საბირა და იუმორი

მაღლაფერიძე ს. — როგორ გავხდი ეპეკაცი, № 6.

როყვა შ. — აიწონა-დაიწონა, № 4.

შერვაშიძე ა. — უკუღმართი, № 3.

გელმოწერილია დასაბეჭდად 9/XII 1964 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი, .
შეკვეთის № 8631, ემ 00616, ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 2.700.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

6 5110
3310 40 333.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული აჭარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ
ИНДЕКС 76118